

Σχολείο και Ζωή

4

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ'
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1963

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Έκδίδεται την 1ην εκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεία: Περικλέους 21 — Αθήναι	ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Έσωτερικού: Έτησίαν Δρχ. 90 Για τὰ Σχολεία » 90 Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60 Τὸ τεύχος » 8 Έξωτερικού: Γιὰ Ἐκπαιδευτικοὺς: 1 λίρα Ἀγγλίας ἢ δολλάρια 2,80 (Έτησίαν). Γιὰ σχολεῖα: 1 λίρα Ἀγγλίας καὶ 10 σελλινία ἢ δολλάρια 4. (Έτησίαν). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται. Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγές κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» δόδος Περικλέους 21 Ἀθῆνας (Κ). Τηλ. 27-173.
«L' ÉCOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Périclès 21 — Athènes Année 11 AVRIL 1963	
ΕΤΟΣ ΙΑ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1963
	ΤΕΥΧΟΣ 4
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη Τυπογραφικαὶ Έργασίαι Γερ. Α. Γεωργιάδη Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθῆναι — Τηλ. 624-692	

Έγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεία μας ὉΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 227.173

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Συνηθισμένες αδυναμίες τοῦ προγράμματος	σελ. 161
Έλληνικὴς Σταματάκης: Πῶς θὰ βοηθήσωμε σὴν ἐπιμόρφωσιν τοῦ λαοῦ μας	» 168
Γ. Έμ. Ξέκαλου: Ἐκπαιδευτικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις	» 171
Ἀθ. Κ. Γκρόζα: Ἡ ἔννοια τοῦ Νέου Σχολείου	» 175
Εὐριπίδου Σούρλα: Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς καὶ ἡ θρησκευτικότης τοῦ Pascal	» 178
Θωμᾶ Δέρβου: Ἡ ἐποπτεία, βασικὴ προϋπόθεσις τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γεωμετρίας	» 182
Ἀναστασίου Μπαζεθάνου: Ἡ διδασκαλία τῶν ἐκθέσεων	» 189
Ἀθανασίου Πόπορη: Εἰς ποίαν σχέσιν φέρω τὰς ἐκδρομὰς πρὸς τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ τελουμένην ἐργασίαν	» 192
Γ. Α. Βασδέκη: Ἕνας δάσκαλος σὴν ὑπηρεσία τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς	» 195
Dr Andrée Dauphin (Μετάφ. Γ. Α. Βασδέκη): Πῶς νὰ μιλήσετε στὸ παιδί σας γιὰ τὴ σεξουαλικὴ ζωὴ	» 200
Διεθνὴς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 203
Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 206
Α. Μ.: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	» 208

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Έτος ΙΑ'

Ἀπρίλιος

Τεύχος 4

Συνηθισμένες αδυναμίες τοῦ προγράμματος

Τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων εἶναι ἡ πιδὼ ἀμφισβητούμενη περιοχὴ τῆς διδακτικῆς ἐπιστήμης. Ἡ θεωρία τοῦ προγράμματος δὲν ἔχει ἀκόμη ἐρευνηθῇ μὲ πολλὴ σοβαρότητα. Τὸ πρόγραμμά μας κατὰ μέγα μέρος στηρίζεται στὴν παράδοσιν καὶ στὴ μακριὰ συνήθειαν. Ζητοῦμε ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ ἀντιληφθοῦν πνευματικὰ ἀντικείμενα, σύμφωνα μὲ τὰ μέτρα καὶ τὰ κριτήρια ποὺ ἰσχύουν γιὰ τοὺς μεγάλους. Τὰ μέτρα αὐτὰ εἶναι γιὰ τὸν ἕνα μὲν ἀνθρώπινο τύπον πολὺ σταθερὰ καὶ ἀργοκίνητα γιὰ τὸν ἄλλον ὅμως ρευστὰ καὶ εὐμετάβολα. Καὶ οἱ δύο τύποι συνεργάζονται μὲ τὸ τοπικὸ πρόγραμμα καὶ ἐπιβάλλουν τὶς γνώμες τους, τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς ἐπιθυμίες τους. Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβάλλει σὴν ἐνότητα καὶ σταθερότητα τῶν σχεδίων ἐργασίας.

Ἄν πρέπει νὰ ἐλέγξωμε τὸ διδακτικὸ ὕλικό, ὀφείλομε πρῶτα νὰ ἀναθεωρήσωμε καὶ ἐπανεξετάσωμε τὸ διδακτικὸ ἀποτέλεσμα κάθε κομματιοῦ, τὴ μορφωτικὴ του ἀξία. Ἐπιβάλλεται νὰ ζητήσωμε νέους δρόμους μέσα ἀπὸ τὸ ὕλικό κάθε μαθήματος, γιὰτὶ οἱ παλιοὶ δρόμοι εἶναι πὰ πολὺ ξεθωριασμένοι καὶ πολὺ σπάνια διευρύνθηκαν ἢ ἐπισκευάστηκαν ἢ εὐθυγραμμίστηκαν.

Καὶ μόνο τὸ γεγονὸς, ὅτι τὸ παραδομένο ποσὸ τοῦ ὕλικου δὲν μπορεῖ, ὅπως εἶναι ὀλοφάνερο, νὰ διδαχτῇ καὶ νὰ γίνῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν, θὰ πρεπε νὰ μᾶς παρακινήσῃ νὰ τὸ περικύψωμε χωρὶς κανένα δισταγμὸ καὶ νὰ τὸ μεταβάλωμε. Ἡ ψυχολογία σήμερον μᾶς ἔχει πλουτίσει μὲ πλῆθος νέων γνώσεων γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν μας, ἡ σχολικὴ ἐργασία ὅμως διστάζει ἀκόμη νὰ ἐξετάσῃ τὴ γνησιότητα καὶ καθαρότητα ὅλου τοῦ συνηθισμένου διδακτικοῦ ὕλικου.

Ποῦ ὀφείλεται, ὅτι τὸ ὕλικό μας παρουσιάζει συχνὰ δυσκολίες καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν μέγιστον ἀπὸ τὴν ἀπαιτούμενην τόσο πρὸς τὴν ἡλικίαν ὡς καὶ τὴν ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων. Οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ τὴν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

161

κλιμακωτή π.χ. οικόδομη της διδασκαλίας της αριθμητικής θά πρεπε να αποσαφηνιστούν. Με ποιά δικαιολογία απλώνεται ή προπαίδεια, ή ειδική αυτή περίπτωση της προσθέσεως και αφαιρέσεως, στο δεύτερο σχολικόν έτος; Δεν θά ήταν εύκολότερο και φυσικότερο να γίνεται διεργασία βασικών υλικών από τη βιολογία και τη φυσική στην πρώτη και δεύτερη τάξη και όχι μόνον ανάγνωση και περιγραφή; Πώς θά μπορούσε να οικόδομηθῇ μιὰ φυσική γλωσσική διδασκαλία; Αρχίζει ή «πολιτική μόρφωση», ή άγωγή για τη συμβίωση και συνεργασία, από την πρώτη σχολική ήμέρα και την είσοδο στην κοινότητα της τάξεως ή προϋποθέτει ότι τὰ παιδιά πρέπει να κατανοούν τις ιστορικές σχέσεις και εξέλιξεις; Η άβεβαιότης και ό έρασιτεχνισμός στις περιοχές αυτές, βρίσκονται σε άμεση αντίθεση προς την αποφασιστικότητα και την έμφαση, με την όποία οι ειδικοί προβάλλουν τις απαιτήσεις τους στη διδασκαλία του δημοτικού σχολείου και στον δάσκαλο.

Τό αναλυτικό πρόγραμμα της διδασκαλίας είναι τό μεγάλο κακό του σχολείου μας. Με τό παλαιό του υλικό και την παραδομένη βαθμιαία πορεία στην ανάγνωση, τη γραφή και την άρίθμηση, παριστάνει ένα άληθινό κρεβάτι του Προκρούστη. Τό πρόγραμμά μας είναι βέβαια παραφορτωμένο, αλλά πολύ απλά, πολύ έλαφρά και πολύ άπροβλημάτιστα. Με την άνιαρή του μονολιθικότητα οδηγεί άναγκαστικά στη ρουτίνα και άδιαφορία. Οι καλύτερες δυνάμεις του δασκάλου μένουν άχρησιμοποίητες ή τόλμη του, ή αποφασιστική του χαρά, ή παρατηρητικότητα του, ή χαρά της ευθύνης του δεν ζητούνται και δεν θεωρούνται άπαραίτητες. Ο δάσκαλος μπορεί πολύ εύκολα να διδάξη μιάν όμαλή ώρα χωρίς καμιά προπαρασκευή, χρησιμοποιώντας μόνο τις συνταγές της διδακτικής και τις πολυδοκιμασμένες υποδειγματικές διδασκαλίες. Αυτή ή κατάσταση θά μένη άμετάβλητη, όσον καιρό σκοπός του σχολείου και της εργασίας του θά είναι ό πολυμαθής άνθρωπος, ό πλουτισμένος με όσον μπορεί περισσότερες γνώσεις.

Μόνον όταν θέσωμεν ως σκοπό της άγωγής: να διαπλάσωμε τόν χαρούμενο και έλεύθερο, τόν δραστήριο και κοινωνικά χρήσιμον άνθρωπο, και μόνον όταν καθιερώσωμε μιὰ και μόνη μέθοδο: την κοινή εργασία σε μιὰ πραγματική κατάσταση άνάγκης της σχολικής κοινότητας, θά μπορούσωμε να άπαλλαγούμε από τη δεσποτεία του υλικού. Τά έννέα δέκατα των μαθητών του λαϊκού σχολείου θά έφοδιάσουν άργότερα τόν κύκλο της ζωής τους όχι με φιλοσοφικά και φιλογολικά, αλλά με πραγματικά προϊόντα. Για τὰ δύο έκατοστά, που διακρίνονται ένωρίς ως μελλοντικοί ήγέτες, δεν είναι δύσκολο να δημιουργηθούν στα πλαίσια του λαϊκού σχολείου όλες οι μορφωτικές δυνατότητες, και ή άτομική διδασκαλία άκόμη, που χρειάζεται ένα μέρος μόνο της έβδομαδιαίας εργασίας του σχολείου. Τό λαϊκό σχολείο όμως θά πρεπε βασικά να προσαρμοσθή προς την άγωγή και μόρφωση δραστηρίων και όχι θεωρητικών και διανοητικών ανθρώπων.

Τό αναλυτικό πρόγραμμα δεν είναι μόνο κομματιασμένο και κορσμένο· εξακολουθεί δυστυχώς άκόμη να παρουσιάζη μεγάλη πρωιμότητα. Γι' αυτό ή κατανάλωση δυνάμεως και επιτυχίας βρίσκονται συνήθως σε μεγάλη παρεξήγηση, και δάσκαλοι και μαθητές χάνουν τη χαρά από τη διδασκαλία. Καθένας ξέρει, ότι ή ψυχολογία μπόρεσε να χαρακτηρίση τὰ όρια της αντίλήψεως και κατανόησης για τις διάφορες φάσεις της παιδικής ανάπτυξεως. Τό αναλυτικό πρόγραμμα όμως δεν έφαρμόζει τίποτε άκόμη από αυτά τὰ ψυχολογικά συμπεράσματα. Η μέθοδος της διδασκαλίας της ιστορίας παρουσιάζει όλα τὰ έλαττώματα της λογοκοπίας, της γυμνης παραστατικής διδασκαλίας. Ο δάσκαλος διηγείται διαφέροντα κεφάλαια από την ελληνική ιστορία, προς πάντων για μεγάλες προσωπικότητες. Αφού έτσι άφυπνιστή τό διαφέρον για έναν άνθρωπο και άναπτυχθούν συνανθρώπινες σχέσεις γι' αυτόν, ή διδασκαλία συνοψίζει σε σύντομες φράσεις τὰ άξια λόγου ιστορικά γεγονότα και τὰ προσφέρει για άπομνημόνευση. Ο άνθρωπος και ή μοίρα του σβήνουν. Οι άλλοι όμως έπιζούμε την πορεία του μέσα στην ιστορία· αυτό τό βίωμα πρέπει να μάς θυμίξη σε ποιά εποχή ανήκει αυτή ή μορφή της ζωής.

Η Διδακτική επίσης συνιστά, να χρησιμοποιήται πάντοτε και να άναρτάται ό χάρτης μπροστά στα παιδιά κατά τη διδασκαλία της ιστορικής ύλης, για να προσανατολίζονται στους ιστορικούς τόπους. Έντυπωση σύστασης. Αλλά έπιζημία ίσως στην επίδραση της διδασκαλίας της ιστορίας. Τό να θεωρούμε και να συνιστούμε τόν χάρτη ως βοηθητικό μέσο, θά πῇ ότι θέλομε να έλαφρύνωμε μιὰ δυσκολία με μιὰ δεύτερη επιπρόσθετη. Στη διδασκαλία της ιστορίας δεν χρειαζόμαστε πολύ τόν χάρτη. Γιατί έδώ δεν πρόκειται για γεωγραφικά, αλλά για ψυχικά γεγονότα, για τρόπους συμπεριφοράς ύψηλών προσωπικοτήτων προς άλλους όμοιους ή κατώτερους και έξαρτημένους. Ο προσανατολισμός στον χώρο θά άποτρέψη τὰ παιδιά από τη βασική αυτή σκέψη, από την ειδική μορφωτική άξία της ιστορίας. Η άπομνημόνευση επίσης χρονολογιών περιορίζει την άξία της ιστορίας, γιατί έδώ δεν πρόκειται για έτη ή εποχές, αλλά για να γνωρίσουν τὰ παιδιά καθαρά και ξάστερα τις συνέπειες όρισμένων αποφάσεων, παραλείψεων και τρόπων άγωγής. Την ιστορία επίσης μαθαίνωμε όχι για τη χρονολογική συνάρτηση των γεγονότων, για τη μεγάλη ιστορική γραμμή, αλλά γιατί ξαναζωντανεύει μπροστά μας τό παρελθόν, που μάς προσανατολίζει για τό παρόν. Έτσι μπορούμε να αποφασίζωμε μπροστά στα προβλήματα του παρόντος με ένα καθαρό όχι ή ναι προς τὰ δεξιά ή τὰ άριστερά. Ο άριθμός των μαθημάτων, που μπορούμε έτσι να παρακολουθήσωμε στην εξέλιξή τους, είναι άπέραντος.

Πολύ μορφωτική είναι ή ιστορία του σπιτιού και των διαφορών άγαθών της καθημερινής άνάγκης· είναι μιὰ ιστορία, που ό δάσκαλος μπορεί να άναπαριστάνη χειροπιαστά και να άπεικονίζει πραγ-

ματικά. Ἡ ἱστορία αὐτὴ κατευθύνει τὴν προσοχὴν σὲ γνήσιους εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητος καὶ παρουσιάζει μιὰν ἀνθρωπότητα, χωρὶς κρατικὰ ἢ ἐθνικὰ σύνορα. Κάποια εὐεργετικὴ ἐφεύρεση, ὅπως ἡ ραφτομηχανή, γεννᾷ, χαροῦμενα βιώματα· ἕνα προσωπικὸ ἀντιμέτωπο προκαλεῖ παιγνίδι καὶ δραματοποίησι, δηλ. βιώματα μὲ πολλὰς ταλαντεύσεις. Ἔτσι χιλιάδες πράγματα καὶ ζητήματα περιμένουν μὲ τὴν σειρὰ τους νὰ ἐποπτικοποιηθοῦν, νὰ βιωθοῦν, νὰ ἐπαναληφθοῦν. Ὁ καλὸς δάσκαλος τῆς ἱστορίας πιστεύει, ὅτι δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ τοῦ λείψῃ ἡ χρονολογικὴ σειρὰ. Αὐτὸ ὅμως ὑποκαθιστᾷ πολὺ πενιχρὰ καὶ λειψὰ τὴν ἐργασία ἐκείνη, ποὺ θὰ πρεπε νὰ ἀναθέσῃ ὡς θέμα στὴν τάξη, πρὸς μεγάλη χαρὰ τῆς τάξεως.

Ἀναπαριστάνομε τὴ ζωὴ τῶν σπηλαίων τῆς λιθίνης ἐποχῆς, κατασκευάζομε τὸ χωριὸ τῆς χάλκινης ἐποχῆς, ἀνοικοδομοῦμε πλούσιες αὐλὲς ἀνακτόρων, τοῦ Μινωικοῦ καὶ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀρχαίων ναῶν, θεάτρων κλπ., καὶ ἔχομε ἐνώπιόν μας ὁλόκληρο τὸν πολιτισμὸ τῶν διαφόρων ἐποχῶν, χειροπιαστό, πλαστικὸ καὶ ὁλοστροφύλλο, πολὺ ἐποπτικώτερο καὶ εὐχρηστώτερο ἀπὸ ὅσο μπορεῖ νὰ μᾶς τὸν προσφέρῃ μιὰ εἰκονογραφημένη χάρτινη κορδέλλα. Τὸ παιδί, ποὺ οἰκοδομεῖ τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐργάζεται μὲ αὐτά, ζῇ τὴν ἀπόσταση, τὴν παλαιὰ ἐποχὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνα, τόσον ἔντονα, ὅπως τὸ ἄλλο ποὺ τὴν ἴδια ὥρα ἔχει νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Ἀποσπάσματα ὅλων τῶν σπουδαίων ἐποχῶν θὰ πρεπε νὰ ἀναπαριστᾷ τὸ παιδί στὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας τοῦλάχιστον ὡς μοντέλλα. Θὰ πρεπε νὰ μπορῇ νὰ ἰδῇ, νὰ συγκρίνῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ δέκα-δώδεκα εἰκόνες διαφόρων ἐποχῶν.

Θὰ ἦταν πολὺ εὐχάριστον, ἂν κάθε τύπος ἀποκτοῦσε μὲ τὴ συνεργασία τοῦ σχολείου τὸ ἱστορικὸ του μουσεῖο, κατασκευασμένο ἀπὸ τὰ παιδιὰ καὶ ἐπιμελημένο ἀπὸ τὰ παιδιὰ. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἕνα θέμα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀπασχολήσῃ ἀπὸ κοινοῦ ὅλους τοὺς τύπους τῆς εὐφυΐας, καὶ θὰ δινε τὴν εὐκαιρίαν στοὺς θεωρητικοὺς τύπους τῶν βιβλίων, νὰ ἀναλάβουν εὐθύνες, νὰ καθοδηγήσουν καὶ νὰ ἐκτελέσουν κάτι περισσότερα. Αὐτὲς οἱ ἐποχιακὲς ἀναπαραστάσεις δημιουργοῦν ἕνα λεπτὸ αἶσθημα γιὰ τὸ «θᾶπτον ἢ βράδιον» καὶ ἀπαλλάσσουν ἢ ἀνακουφίζουν ἀπὸ τὴν ἀπομνημόνευση ἱστορικῶν χρονολογιῶν.

Θὰ πρεπε ἐπίσης νὰ θέσωμε σὲ δεύτερη μοῖρα τὴ μεγάλη πολιτικὴ ἱστορία καὶ νὰ ὑποστηρίξωμε καθαρὰ καὶ ξάστερα: Ὅλα, ὅσα γίνονται ἐπάνω στὴ σκηνὴ τῶν κυβερνώντων, δὲν ἐνδιαφέρουν τὰ παιδιὰ. Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας παραμένει στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ καὶ ξεκινᾷ πάντοτε ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ἐμπειρίας τῶν μαθητῶν. Μπορεῖ νὰ ἀναπαριστάνῃ καὶ οἰκοδομῇ τὴν ἐξελικτικὴ πορεία ὅλων τῶν πραγμάτων, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν καθημερινή μας ζωὴ. Τότε στὸ τέλος τῆς «ἱστορίας» θὰ στέκεται μπροστὰ στὸ παιδί ὁλόκληρος ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν καλύβα ὡς τὸν οὐρανοξύστη, ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς κατασκηνώσεως ὡς τὴ μαγειρικὴ

ἑστία, ἀπὸ τὸ δαδὶ ὡς τὸ νέο φῶς, ἀπὸ τὸ πέτρινο κάθισμα ὡς τὴν πολυθρόνα, ἀπὸ τὸ χαρτόστρωμα ὡς τὴν πουπουλένια κλίνη, ἀπὸ τὴν δερμάτινη ποδιὰ ὡς τὸ φόρεμα τοῦ χοροῦ, ἀπὸ τὸ μονόξυλο ὡς τὸ ἀτμόπλοιο, ἀπὸ τὸ ἡσιόδιο ἄροτρο ὡς τὸ βενζινάροτρο.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας εἶναι εὐκόλη. Ὁ ἄνθρωπος ἐπαναλαμβάνει στὴν ἀτομικὴ του ἐξέλιξη ὁλόκληρη τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ὁ ἄνθρωπος ζῇ τὴν ἱστορία, ὅταν παρακολουθῇ συνειδητὰ καὶ ἐνεργητικὰ τὴν ἐξέλιξή του. Ἀντὶ ὅμως νὰ δώσωμε τὴν εὐκαιρίαν στὸν νέο νὰ «ζῇ» τὴν ἐξέλιξή του συνειδητὰ καὶ ἔντονα καὶ νὰ συμπάλλεται μαζί της, τὸν ἀναγκάζομε νὰ δέχεται καὶ νὰ κατατάσῃ τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴ στὴ ζωὴ καὶ στὸν κόσμον τῶν παραστάσεων καὶ νὰ τὰ στοιβάξῃ ὅλα στὸ ὑποσυνείδητο.

Ὁ νέος πρέπει νὰ ἀρχίσῃ νὰ ὑπάρχῃ σὰν ἄνθρωπος τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Θέλει νὰ ἔχῃ μιὰ σπηλιά, μιὰ σκηνή, πρωτόγονα ἐργαλεῖα, τόξο καὶ βέλη καὶ ἀκόντιο. Θὰ θελε νὰ περιπλανᾶται καὶ νὰ ταξιδεύῃ, νὰ καλλιεργῇ τὸν κῆπο, νὰ χειρίζεται πρωτόγονα ἐργαλεῖα. Ἄλλὰ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει πιά στὴ νεανικὴ του ζωὴ κανένας γῶρος. Τὴν ἱστορία τὴ ζῇ μόνο μέσα στὶς παραστάσεις. Ἡ ζωὴ τῶν παραστάσεων ὅμως εἶναι ποθητὸς κόσμος, κόσμος «κατ' εὐχὴν», καὶ ἔτσι οἱ τρόποι συμπεριφορᾶς τῶν περασμένων σταδίων τῆς ἐξελίξεως φαντάζουν μέσα ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν παραστάσεων μας σὰν ἀνικανοποίητες ἐπιθυμίαι καὶ ὀδηγοῦν σὲ παράκαιρες «λανθασμένες» ἐνέργειες, ὅταν τὸ ἄγρυπνο λογικὸ παῦν κάποτε νὰ λειτουργῇ.

Ἡ ἀνακεφαλαίωση τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἕνα παιγνίδι, ἀλλὰ τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἀνήκει στὰ πλαίσια τοῦ σχολείου. Τὰ τρία τέταρτα τοῦ σχολικοῦ χρόνου θὰ πρεπε νὰ εἶναι παιγνίδι, ἀνοικοδομὴ καὶ ἐπανάληψη τῶν περασμένων, παιγνίδι μὲ τὸ παρελθόν, καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἕνα τέταρτο ὅς εἶναι παιγνίδι μὲ τὸν σημερινὸν κόσμον: ὅλα συμπυκνωμένα καὶ διαμορφωμένα σὲ ἐκθέσεις.

Οἱ ἐκθέσεις εἶναι καὶ μένουν οἱ βασικοὶ στύλοι τῆς ἱστορίας μας. Μὲ αὐτὰς θὰ στέκεται στερεὰ μπροστὰ στὰ μάτια μας ἡ ἱστορία σὰν ἕνα μεγάλο πλαίσιο πραγματικῶν καὶ ἐποπτικῶν γεγονότων καμωμένο ἀπὸ τὰ χέρια μας. Οἱ ἐκθέσεις μᾶς δίνουν τὴ συνολικὴ εἰκόνα. Μὲ αὐτὴ μπορούμε νὰ ἐργαστοῦμε, νὰ τὴν τροποποιήσωμε ἢ νὰ τὴ συγκεντρώσωμε. Μᾶς ἐντυπώνεται ἀσυνείδητα. Ἐδῶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πρέπει νὰ προσφέρονται συστηματικὰ οἱ ἱστορικὲς γνώσεις;

Ὁχι! Ἡ εἰκόνα ὅμως τῶν ἐποχῶν, θὰ πρεπε νὰ στέκεται μπροστὰ μας σὲ λίγες ἐντυπωσιακὲς διατομές, καμωμένες ἀπὸ τὰ παιδιὰ γιὰ τὸ σχολεῖο, βοηθητικὰ μέσα, ποὺ μᾶς χρειάζονται γιὰ νὰ κατανοοῦμε τὸ παρὸν καὶ νὰ τὸ κατευθύνωμε πρακτικὰ. Αὐτὰ δὲν δημιουργοῦνται συστηματικὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου θὰ συναρμολογοῦνται συστηματικὰ.

Στὸ σημεῖο τοῦτο δὲν θὰ περιγράψωμε τὴ γένεσιν μιᾶς ἱστορικῆς

χρονικής εικόνας από την αρχή του θέματος ως το άνοιγμα της εκθέσεως· ή τάξη, που αναλαμβάνει ένα τέτοιο γενικό θέμα, προσκολλάται με αυτόσχέδιο τρόπο στην ευτυχέστερη εποχιακή διδασκαλία, και ή χαλάρωση και ή χαρά της εργασίας των μαθητών ακτινοβολεί επίσης για τις ώρες, που ή τάξη προσπαθεί να βρή τις κεντρικές γνώσεις, τις ικανότητες, που κατ' ανάγκη όφείλει να κατέχει, όταν ζή στον 20όν αιώνα: ανάγνωση, γραμματική, όρθογραφία, αριθμητική.

Αλλά και ή διδασκαλία της Γεωγραφίας θά πρεπε να λάβη υπόψη, ότι τους ανθρώπους δεν ώθησε προς τον κόσμο το ζήτημα της σχέσεως μεταξύ του έδάφους και του πολιτισμού, αλλά ή επιθυμία της περιπετειάς και ή χαρά της ανακαλύψεως, ότι ό άνθρωπος δεν είδεν ευθύς από την αρχή τα κοντινά και μακρινά, τους γήινους χώρους γενικά, με το μάτι του προελαύνοντος στρατιώτη και του κατακτητού οίκονομολόγου.

Ό,τιδήποτε μπορούμε να γνωρίσωμε με έκδρομες θά πρεπε στη διδασκαλία της γεωγραφίας να το παρατηρούμε με τα μάτια, και οι έκδρομες να μὴν περιορίζονται μόνο στην πεζοπορία. Εκεί όμως, όπου δεν μπορούμε πια να ιδούμε το τοπίο, πρέπει να το περιγράφη όχι ό λόγος, αλλά ή έκθεση. Όλη ή αίθουσα της τάξεως να αναπνέη το τοπίο που μᾶς άπασχολεί, να είναι γεμάτη με εικόνες, εκθέματα, απομιμήσεις, αντίγραφα, πληροφορίες, περιγραφές, βιβλία για το νέο τοπίο. Και ό μαθητής να έχη την ευκαιρία να περισκοπή και να περιεργάζεται τον ξένο κόσμο. Αν μετατρέπω τη σχολική αίθουσα σε κινεζική, σε ιαπωνική κατοικία, σε ινδικό χωριό: Αυτό είναι ζήτημα άσκήσεως και έπιδεξιότητος. Στην αρχή θά είμαστε χαρούμενοι αν ή προηγούμενη τάξη μᾶς εγκαταλείπη το υλικό που μάζεψε, ή αν το ένοικοδομή και το έπεξηγή. Έμεϊς έπειτα μόνοι μας θά δώσωμε το «γοῦστο μας» και θά προσθέσωμε κάτι περισσότερο, για να μεταδώσωμε στην έπόμενη τάξη μιάν έκθεση ωραιότερη και γνησιότερη απ' αυτή που δεχτήκαμε.

Απ' αυτά τα πράγματα και αυτές τις εικόνες βρίσκομε επίσης εύκολα τον δρόμο, που μᾶς φέρνει στον χάρτη. Έδω θά ποῦμε απλᾶ και άπéριττα: Από δώ έρχεται το ρύζι μας, από κει ό καφές μας, το κακάο μας, το στάρι μας και θά δείξωμε, πώς οι άνθρωποι εργάζονται με τον ιδρώτα του προσώπου τους, για να έχουν περισσότερα από τον επιούσιον άρτο και να μπορούν να κάνουν ανταλλαγές.

Η διδασκαλία επίσης της φυσικής ιστορίας θέτει σήμερα πολύ ψηλά τους σκοπούς της, όταν προβάλλη την άπαιτηση ότι αυτή μόνο οδηγεί τον μαθητή σε άκριβή και συστηματική παρατήρηση, ότι αυτή προ πάντων όξύνει τις αισθήσεις και άσκει τη σκέψη. Θέλει να λησμονή ότι υπάρχουν και άλλα μαθήματα· θά ήταν άρκετό, αν μᾶς έλεγε: «Η διδασκαλία της φυσικής ιστορίας φέρνει το μαθητή σε έπαφή και του κάνει γνωστους τους σπουδαιότερους αντιπροσώπους του κόσμου

των ζώων και των φυτών της στενότερης του πατρίδος· παράλληλα του δίνει μιάν ιδέα της κατασκευής και του τρόπου της ζωής των ζωντανών οργανισμών...» Γιατί σκοπός του σχολείου και προ πάντων του δημοτικού, δεν μπορεί να είναι, να οδηγή τον μαθητή στην άκριβή και συστηματική παρατήρηση. Όσο στενότερα πλησιάζουν οι άνθρωποι προς άλλήλους, τόσο περισσότερο επιβάλλεται στον καθένα να μορη ή να παραβλέπη. Οι γείτονες, που παρατηρούν με τόση άκρίβεια και συστηματικότητα δεν είναι πάντοτε οι πιο ευχάριστοι σύγχρονοι. Γι' αυτό θά ήταν άρκετό, αν τα παιδιά μας μάθαιναν, πώς μπορούν να παρατηρούν συστηματικά ένα φυσικό φαινόμενο. Η φυσική έπιστήμη θά πρέπει ίσως να άπαιτήσει την έναρξη της διδασκαλίας της φυσικής ιστορίας από τη δεύτερη και τρίτη τάξη, για να ικανοποιήση την πραγματογνωστική δίψα των παιδιών.

Ό σχολικός κήπος επίσης, δεν θά πρεπε να θεωρηται ως ιδιαίτερη μορφή μορφώσεως, αλλά ως πεδίο εργασίας και άγωγής. Παράλληλα με τη διδασκαλία της χειροτεχνίας ή εργασία στο σχολικό κήπο είναι το μοναδικό πεδίο του σημερινού σχολείου, που έγγυάται μιᾶ φυσική, σωματική και πνευματική εξέλιξη των μαθητών.

Με τον κατακερματισμό της διδασκαλίας σε ένδεκα μαθήματα υποφέρει πολύ ή έπίδοση του μαθητού. Πριν άκόμη έξοικειωθή ό χειροτεχνικά επιδέξιος μαθητής σε μιᾶ διδακτική ένότητα, αλλάζει ή ώρα και μαζί μ' αυτή το μάθημα. Βασικά όμως όλα τα μαθήματα θέλουν το ίδιο πράγμα: τον χρήσιμο συνάνθρωπο, και όλα επίσης άναγνωρίζουν το δικαίωμα ζωής των άλλων μαθημάτων. Θά πρεπε όμως τουλάχιστον να συνενώνωνται σ' ένα εποχιακό πρόγραμμα και το σχολικό έτος όλόκληρο να διαιρηται κατά κλαδικά μαθήματα. Ευτυχέστερος όμως είναι ό δάσκαλος του όποιου ή τάξη συνενώνεται γύρω από ένα πολιτιστικό και ιστορικό γενικό θέμα: Έδω τότε το κάθε μάθημα άποκτᾶ το φυσικό του δικαίωμα.

Τέτοια προγράμματα δεν μπορούν να διαταχθούν και να προκαθορισθούν ή να βιομηχανοποιηθούν και να πουληθούν σαν έμπορεύμα από την άποθήκη. Πρέπει να συντάσσονται από τους δασκάλους κάθε σχολείου με τη στενή συνεργασία όλων και τη χρησιμοποίηση όλων των παιδαγωγικών των γνώσεων, να είναι πάντοτε έλαστικά, ευμετάβολα και ευπροσάρμοστα σε κάθε εποχή.

Γ. Ζομπανάκης

**ΠΩΣ ΘΑ ΒΟΗΘΗΣΩΜΕ ΣΤΗΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙ
ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ**

Ἡ συμπλήρωσι τῆς βασικῆς λεγομένης μορφώσεως καὶ ἡ ἐπιμόρφωσι τοῦ λαοῦ εἶναι ἔργον πρωταρχικῆς σημασίας. Εἶναι τὸ σπουδαιότερον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀναμένει τὴν λύσιν του καὶ πρέπει ν' ἀπασχολήσῃ σοβαρῶς ὅλους μας.

Στὸν τομέα αὐτὸ εἴμεθα ἀκόμη στὴν ἀρχή.

Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ ν' ἀνυψωθῇ πνευματικὰ ὁ λαός;

1) Ἡ λαϊκὴ ἐπιμόρφωσι εἶναι μιὰ μόνιμη κοινωνικὴ ἀνάγκη καὶ πρέπει νὰ συμπεριλάβῃ στοὺς κόλπους τῆς ὅλους τοὺς ἐνηλίκους, ἀδιακρίτως κοινωνικῆς τάξεως, οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐπαγγέλματος, θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κλπ. Πρέπει νὰ γίνῃ καθολικὴ, διαρκὴς, χωρὶς τέλος, χωρὶς περιορισμό.

2) Εἶναι ἀνάγκη ν' αὐξηθοῦν τὰ ἔτη υποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ἀπὸ 6 ἔτη νὰ γίνουν ἑννέα. Στὴν Ἀμερικὴ, στὴν Ἀγγλίαν, στὴν Ὀλλανδίαν καὶ ὅλες τὶς προηγμένες χώρες ἡ φοίτησι στὸ σχολεῖο εἶναι υποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 15ου ἔτους, στὴν Ἀγγλίαν μάλιστα καταβάλλεται προσπάθεια ν' αὐξηθοῦν τὰ χρόνια τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως κατὰ ἓν ἔτος.

3) Πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ φοιτήσουν στὶς Μέσες ἢ Ἀνώτερες Σχολές.

4) Στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει κανένα Κολλέγιο, τὸ ὁποῖον νὰ καταρτίζῃ εἰδικοὺς ἐκπαιδευτὲς τῆς ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων. Ἡ ἵδρυσι Κολλεγίων διὰ τὴν κατάρτισιν εἰδικῶν στὸν τομέα αὐτὸν εἶναι ἀναγκαῖα. Τὰ στελέχη, τὰ ὁποῖα θ' ἀναλάβουν τὴν τόσο σπουδαία αὐτὴ ἀποστολὴ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὸ ἔργο τους πρέπει νὰ εἶναι εἰδικευμένα. Στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴν Ἀγγλίαν τὰ Πανεπιστήμια ἔχουν ἰδιαιτέρους κλάδους ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων.

5) Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδρυθοῦν Μετασχολικὰ κέντρα Ἀγωγῆς σὲ πολλὰ μέρη τῆς χώρας π.χ. ὁργανώσεις ἐκπαιδεύσεως ἐργατῶν, Συνεργατικὰ Σωματεῖα ἐπαγγελματιῶν, Ἰνστιτούτα ἐκπαιδεύσεως γονέων, γεωργικοὶ συνεταιρισμοί, ἐθελοντικὲς ὁργανώσεις κλπ.

6) Ἄν καὶ οἱ ἴδιοι ἢ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ τὴν μόρφωσιν τους καὶ οἱ ἴδιοι νὰ εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ ὄργανον τῆς βελτιώσεώς τους, εἶναι ὅμως ἀνάγκη καὶ νὰ βοηθηθοῦν στὴν προσπάθειά τους αὕτη.

Ἀλλὰ πῶς; Ἡ προσπάθειά τους αὕτη θὰ συναντήσῃ δυὸ μεγάλες δυσκολίες, ποὺ πρέπει νὰ ὑπερνηκηθοῦν: α) Ἐχουν ἀνάγκην χρημάτων καὶ β) ἔχουν ἀνάγκην χρόνου.

Τὶς δυὸ αὐτὲς δυσκολίες ἀντιμετωπίζει τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ χωρικός μας θέλει νὰ μάθῃ. Διψᾷ νὰ βελτιώσῃ τὸν ἑαυτόν του, ποθεῖ ν' ἀνυψωθῇ πνευματικὰ, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὰ μέσα. Δυσκολεύεται ἀκόμη νὰ διαθέσῃ 1,5 δραχμὴ ν' ἀγοράσῃ μιὰ ἐφημερίδα.

Ἐνα χρῆσιμο καὶ διδακτικὸ βιβλίον εἶναι ἀπρόσιτον στὸ βαλάντιον τοῦ χωρικοῦ καὶ τοῦ ἐργάτη.

Γιὰ νὰ ὑπερνηκῇ ἡ πρώτη δυσκολία πρέπει:

α) Νὰ γίνῃ φθηνὸς ὁ τύπος, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὸς σὲ ὅλους. Μὲ

αὐτὸ τὸν τρόπο ὅλοι θ' ἀγαπήσουν τὸ βιβλίον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπουσιάζει σήμερον ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

β) Πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν βιβλιοθήκες στὰ ἀστικά κέντρα καὶ σὲ πολλὰ ἐπαρχιακά, γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸ ἀναγνωστικὸ κοινόν.

γ) Νὰ εὐρεθῇ τρόπος, ὥστε ὅλα τὰ κέντρα ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων νὰ ἐφοδιάζονται μὲ τὶς κυριώτερες ἐφημερίδες, ὥστε ὅταν οἱ χωρικοὶ μας ἐπισκέπτονται τὸ ἐπιμορφωτικὸν κέντρον τῆς Κοινότητός τους νὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαβάσουν τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Ὅλοι μας γνωρίζομε πόσον ὁ χωρικός μας ἀγαπᾷ τὴν ἐφημερίδα. Ἐὰν κανεὶς ἀμφιβάλλῃ γι' αὐτὸ ἃς ἐπισκεφθῇ ἓνα καφενεῖο τὶς ὥρες ποὺ συχναῖον ἐκεῖ. Θὰ δῇ τὸν χωρικό μας μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον νὰ διαβάσῃ τὴν ἐφημερίδα. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ τί συμβαίνει ὅχι μόνον στὴν χώρα μας, ἀλλὰ καὶ τί γίνεται σ' ὅλο τὸν κόσμον. Κάποτε μοῦ ἔλεγεν ὁ Ἀγγλος Καθηγητὴς κ. Dakin τὰ ἑξῆς: «Ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχῃ ἄλλος λαὸς στὸν κόσμον ν' ἀγαπᾷ τόσο πολὺ τὴν ἐφημερίδα, ὅσον ὁ Ἑλληνικὸς λαός».

δ) Νὰ ἰδρυθῇ μιὰ Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, τῆς ὁποίας ἔργον θὰ εἶναι ἡ μελέτη πνευματικῶν ἐργασιῶν ἐπιστημόνων καὶ ἄλλων, οἱ ὁποῖοι δὲν βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, διότι οἱ συγγραφεῖς τους δὲν ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα νὰ τὶς ἐκδώσουν. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἀφοῦ μελετήσῃ τὴν κάθε ἐπιστημονικὴ ἢ ἄλλη ἐργασία, θὰ τὴν ἐκδίδῃ σὲ πολλὰς χιλιάδας ἀντίτυπα καὶ θὰ ἐφοδιάζῃ ὅχι μόνον τὶς σχολικὰς βιβλιοθήκας, ἀλλὰ καὶ τὶς βιβλιοθήκας ὅλων τῶν Κέντρων ἐπιμορφώσεως. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ βοηθηθῇ οἰκονομικὰ καὶ ὁ ἐργάτης καὶ ὁ ἀγρότης, γιατί θὰ ἀγοράζῃ τὰ βιβλία αὐτὰ σὲ χαμηλὴ τιμὴ.

Ἡ δευτέρη δυσκολία θὰ ὑπερνηκῇ:

α) Ἐὰν βελτιωθοῦν οἱ βιωτικὲς συνθήκες τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν.

β) Ἐὰν ἀναπτυχθοῦν μικροβιομηχανίες σὲ πολλὰ μέρη τῆς χώρας.

γ) Ἐὰν ἀναπτυχθῇ ἡ γεωργία σ' ὅλες τὶς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Σὲ πολλὰ μέρη παραμένει ἀκόμη ὑποανάπτυκτη.

δ) Ὅταν συμβοῦν ὅλα τ' ἀνωτέρω, θὰ μειωθῇ ὁ χρόνος ἐργασίας καὶ ἔτσι θὰ ὑπάρχῃ περισσότερος διαθέσιμος χρόνος σ' αὐτοὺς ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν πνευματικὴν τους βελτίωσιν.

Ἀκόμη θὰ γίνῃ ἡ ζωὴ εὐκόλη καὶ εὐχάριστη καὶ θὰ βελτιωθῇ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασι τοῦ ἀγρότη.

Μόνον τότε θὰ σταματήσῃ τὸ θλιβερὸν ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως στὰ ἀστικά κέντρα καὶ στὸ ἐξωτερικόν.

Εἶναι λίαν λυπηρὸν τὸ φαινόμενον ποὺ παρουσιάζουν μερικὰ χωριά. Ἐχουν ἐγκαταλειφθῇ τελείως καὶ ὁ πληθυσμὸς τους ἔχει μεταναστεῦσαι στὸ ἐξωτερικόν ἢ στὰ ἀστικά κέντρα.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνδιαφερθῇ ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν πνευματικὴν του βελτίωσιν, ὅταν ὑποφέρῃ οἰκονομικὰ, ὅταν στερεῖται τῶν στοιχειωδῶν μέσων, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀσφάλεια τοῦ εἰσοδήματός του.

7) Ἐνα ἄλλο σοβαρὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προσεχθῇ ἰδιαιτέρως, εἶναι ἡ ἵδρυσις καὶ προαγωγή Ὁργανώσεων τῶν γονέων διὰ τὴν μελέτην τῆς παιδικῆς φύσεως, τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, τῆς σχέσεως καὶ συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας κλπ.

Ἡ παιδικὴ μέριμνα εἶναι βασικῆς σημασίας. Ἡ προσπάθεια αὕτη θ' ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν τῆς κινήσεως τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως. Μιὰ τέτοια ὁργάνωσις ὑπάρχει στὴ Νέα Ὑόρκη, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα.

8) Σ' ὅλα τὰ ἀστικά κέντρα καὶ σ' ὅλες τὶς Κοινότητες πρέπει νὰ ἰδρυ-

θοῦν ἐθελοντικές ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παίξουν σπουδαῖο ρόλο στὴν προσπάθεια αὐτή.

9) Τὸ ραδιόφωνον καὶ ἡ τηλεόρασις ἀποτελοῦν ἕνα σπουδαῖο μέσον ἐκπαιδεύσεως τῶν λαῶν. Στὴν Ἀμερική καὶ τὴν Ἀγγλία ἑκατομμύρια ἀνθρώπων παρακολουθοῦν τὴν ἴδια ὥρα, τὸ ἴδιο μάθημα ἀπὸ τοὺς εἰδικούς. Στὴν Ἀμερική μάλιστα τὸ ἐβδομαδιαῖο πρόγραμμα τηλεοράσεως περιλαμβάνει σειρὰς μαθημάτων ἐνηλίκων. Τὰ μαθήματα ταῦτα δίδονται εἰς νυκτερινὰς ὥρας γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τὰ παρακολουθοῦν ὅσοι θέλουν. Στὴν Ἀγγλία ἀπὸ τὸ 1924 τὸ Β.Β.С. δίδει μαθήματα στὰ σχολεῖα. Ἔχει καταρτίσει ἕνα θαυμάσιο πρόγραμμα μαθημάτων (Δημοτικῶν καὶ Γυμνασίων). Τὰ περισσότερα σχολεῖα ἐφαρμόζουν ὠρισμένες ὥρες ἐβδομαδιαίως, τὴν μέθοδο διδασκαλίας ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. Ἡ μέθοδος αὕτη ποικίλλει τὴν τυπικὴ σχολικὴ ἐργασία καὶ τὰ παιδιὰ, ὡς διεπιστώσαμεν κατὰ τὶς ἐπισκέψεις μας εἰς σχολεῖα, εὐχαριστοῦνται νὰ παρακολουθοῦν τὶς ραδιοπομπές. Τὸ Β.Β.С. ἐκδίδει φυλλάδια, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ μαθήματα ἀπὸ ραδιοφώνου. Ἐκατομμύρια παιδιῶν τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων τὴν ἴδια ὥρα ἀκούουν τὸν ἴδιο εἰδικὸ νὰ διδάσκη ἕνα μάθημα. Ὁ εἰδικὸς αὐτὸς εἰσέρχεται στὴν αἴθουσα τῆς διδασκαλίας μόνον μετὰ τὴν φωνή του. Δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ἴδωμε καὶ νὰ τοῦ ἀπευθύνωμεν ἐρωτήσεις, ἀλλὰ ἡ προσωπικότης του ὑπάρχει συχνὰ στὴ φωνή του, πρᾶγμα ποὺ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ βιβλίον. Τὰ μαθήματα αὐτὰ ἔχουν μεγάλη σπουδαιότητα, γιατί φέρνουν στὴν τάξι ἰδέες καὶ γνώμες πεπειραμένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Στὴν Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀποτελεσματικὰ τὸ ραδιόφωνον ὅχι μόνον στὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ στὰ κέντρα ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων.

10) Στὴ Νέα Ζηλανδία καὶ Αὐστραλία, γιὰ τὴν λαϊκὴ ἐπιμόρφωσις χρησιμοποιοῦν τὴν ἐξῆς μέθοδο:

Ἐπειδὴ πολλὰ χωριά εἶναι ἀπομεμονωμένα ἀπὸ τὰ κέντρα, ἡ Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως ποὺ ἐδρεύει στίς πόλεις, ἀποστέλλει στὰ χωριά αὐτὰ ἀνάλογα βιβλία μετὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ὁμάδων καὶ τὰ διαφέροντά τους. Οἱ χωρικοὶ μελετοῦν τὰ βιβλία αὐτὰ καὶ ἀνὰ δεκαπενθήμερον ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλιν ὁ εἰδικὸς ἐκπαιδευτής, ὁ ὁποῖος συνεργάζεται μετὰ τὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Συζητοῦν ὅλοι μαζί τὸ θέμα τοῦ βιβλίου καὶ ἐξάγουν συμπεράσματα χρήσιμα.

Οἱ Νεοζηλανδοὶ καὶ οἱ Αὐστραλοὶ ἐκφράζονται μετὰ μεγάλο ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν μέθοδο αὕτη.

Πιστεύομε ὅτι ἐὰν ἐφαρμόσωμε τὴν μέθοδο αὕτη στὴ χώρα μας, θὰ βοηθήσωμε πολὺ τὸν χωρικό μας ν' ἀνυψωθῇ πνευματικὰ. Γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε ὅμως πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν βιβλιοθήκες σὲ πολλὰ μέρη, οἱ ὁποῖες θὰ δανείζον αὐτὰ τὰ βιβλία.

11) Ἐπειδὴ ἡ μετασχολικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐθελοντική, τὸ καθήκον τοῦ ἐκπαιδευτοῦ εἶναι νὰ στηρίξη τὴν προσπάθειά του στὴ διέγερσι τοῦ διαφέροντος (στὰ κίνητρα). Τὰ κίνητρα πρέπει νὰ εἶναι τόσο ἰσχυρά, γιὰ νὰ ὑπερνικήσουν ὅλα τὰ ἐμπόδια ποὺ τοὺς παρουσιάζονται καὶ νὰ θελήσουν νὰ ἔλθουν στὸ κέντρον.

Τονίζεται ἰδιαίτερος ὅτι οἱ εἰδικοὶ στὸν κλάδον τῆς ἐπιμορφώσεως πρέπει νὰ ἔχουν πείραν τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ τὸ σπουδαιότερον νὰ γνωρίζουν πῶς θὰ ἐπιδράσουν καλύτερα. Ὁ ἀναλφάβητος ἢ ἡμιαναλφάβητος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι εἶναι εὐαίσθητος. Καίτοι δὲν γνωρίζει νὰ γράφῃ καὶ νὰ διαβάξῃ, μπορεῖ ὅμως μέσα σὲ λίγα λεπτὰ νὰ διαβάσῃ τὴν ψυχὴν μας καὶ ν' ἀνακαλύψῃ ἐάν τὸν πλησιάζωμε μετὰ πραγματικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην.

12) Ἐλευθερία καὶ Δημοκρατία πρέπει νὰ εἶναι οἱ δυὸ βάσεις, πάνω στίς ὁποῖες θὰ οἰκοδομηθῇ ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων.

Δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ διδάξωμε τὸν λαὸ τὴν ἐλευθερίαν, ἐὰν κάμωμε ὑποχρεωτικὴ τὴν ἐπιμόρφωσί του.

Ἡ προσέλευσις τῶν ἐνηλίκων στὰ ἐπιμορφωτικὰ κέντρα πρέπει νὰ εἶναι ἐθελοντική, ὡς ἐτονίσθη προηγουμένως, κι αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ πρῶτον πρέπει, ποὺ θὰ διατηρήσωμε στὴ συνείδησί μας.

Μιὰ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἐνηλίκων γιὰ ἐξυπηρετῆ τὶς σύγχρονες ἀνάγκες τῶν πολιτῶν, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὶς ρίζες τῆς βαθειᾶς ἐν τῇ Δημοκρατικῇ παράδοσι. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ περιεχόμενον, αἱ μέθοδοι καὶ οἱ σκοποὶ τῆς πρέπει ν' ἀποτελοῦν μιὰ ἐπέκτασι καὶ ἐφαρμογὴ τῶν δημοκρατικῶν ἀξιών.

13) Στίς Σκανδιναβικὰς χώρας λειτουργοῦν τὰ Folk high schools. Εἶναι τὰ καλύτερα ἐπιμορφωτικὰ σχολεῖα τοῦ κόσμου καὶ ἔχουν ἐπιτύχει τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἔχουν ἰδρυθῇ. Τὰ μυστικά τῆς ἐπιτυχίας τοὺς εἶναι τρία:

1) Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν σπουδαστῶν. Ζοῦν 3—5 μῆνες σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα κατανόησεως καὶ ψυχικῆς ἐπαφῆς. Εὐρίσκονται σὲ συνεχή ἐπαφὴ μετὰ τοὺς διδασκάλους τῶν, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὶς ἀνάγκες, τὰ διαφέροντα καὶ τὶς ἱκανότητές τοὺς.

2) Αὐτὸ ποὺ προσφέρεται στοὺς ἐνηλίκους ἔχει ἐσωτερικὴ πνευματικὴ δύναμι.

3) Ἡ πίστις τοὺς στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ δύναμι ποὺ ἰσχυροποιεῖ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἀνυψώνει στὴ σφαῖρα τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἔχουν ἀνυψώσει πνευματικὰ ὅλο τὸ λαὸ εἰς σημεῖον ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ διαφορὰ μετὰ τὸν χωρικό καὶ ἀστοῦ.

Σ' ἕνα μεγάλο ποσοστὸν φοιτητῶν χορηγεῖ τὸ Κράτος ὑποτροφίες. Στὴν Ἑλλάδα εἶναι δυνατόν νὰ ἰδρυθοῦν Ἰνστιτοῦτα, κατὰ τὸ πρότυπον αὐτῶν τῶν σχολείων.

14) Οἱ ἱερεῖς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἰατροὶ, οἱ γεωπόνοι καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ δυνάμενοι, πρέπει νὰ δίδουν τακτικὰ ὁμιλίαις στὸ κοινόν, ὁ καθένας τῆς εἰδικότητός του. Ὅλοι ἔχομεν καθήκον νὰ βοηθήσωμε τὸ λαὸν μας ν' ἀνυψωθῇ πνευματικὰ. Σήμερα, περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε, ἔχομεν ἀνάγκη νὰ μαθαίνωμε διαρκῶς καὶ νὰ προαγώμεθα κοινωνικά. Ὁ αἰώνας μας εἶναι αἰώνας ταχείας ἀλλαγῆς καὶ τεχνικῆς προόδου. Ὁ κόσμος κινεῖται καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ μείνῃ πίσω.

Ἑλληνικὴ Σταματάκη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Ἀποτελεῖ κοινὴν διαπίστωσιν τὸ γεγονός ὅτι αἱ περισσότεραι βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιχειροῦνται κατὰ καιροὺς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Μέσης καὶ Ἀνωτάτης Παιδείας.

Ἐξ ἄλλου εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευσις — ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν τεραστίων προόδων τοῦ πολιτισμοῦ — ἔχει ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων καὶ ἀναδιοργανώσεως ἐν τῇ συνόλῳ τῆς, ἀναδιοργανώσεως, ἡ ὁποία δεόν ν' ἀρχίσῃ ἐκ

τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐκ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Μέσῃν καὶ τὴν Ἀνωτάτην.

Καὶ εἶναι γεγονός ὅτι αἱ τελευταῖαι μεταρρυθμίσεις τοῦ 1959 ἀποτελοῦν ἕνα σημαντικὸν βῆμα πρὸς πραγμάτωσιν τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων εἰς τὴν Μέσῃν ἐκπαίδευσιν. Ἦγνοήθη ὅμως καὶ πάλιν ἡ Στοιχειώδης, τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Ὁ νόμος 3971/1959 ὁ σχετικὸς μὲ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας, εἶναι — κατὰ τὴν γνώμην μας — ἄριστος ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν πῶς θὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς λεπτομερείας του.

Ἡ δι' αὐτοῦ ὁργάνωσις τῆς Τεχνικῆς καὶ Ἑπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀποτελεῖ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνάγκης διαδόσεως, παραλλήλως πρὸς τὴν γενικὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν, καὶ τῆς τεχνικῆς τοιαύτης. Ὁ πολιτισμὸς παρουσιάζεται σήμερον ὑπὸ δύο ὄψεις: Μίαν πνευματικὴν, ἀνθρωπιστικὴν καὶ μίαν τεχνικὴν, μηχανικὴν. Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀγνοοῦμεν οὔτε τὴν μίαν, οὔτε τὴν ἄλλην. Ἄν σήμερον παρατηρεῖται μία ἀνισορροπία εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, τοῦτο, κατὰ κύριον λόγον, ὀφείλεται εἰς τὴν μονομερῆ διάδοσιν καὶ θεραπείαν, ἐντὸς τῶν σχολείων, τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ὡς ἄνω σκελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ δι' εἰς βάρος τοῦ ἄλλου.

Πλὴν τούτου, ἡ καθιέρωσις τοῦ 6]ξίου Γυμνασίου (διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου) ὡς κοινῶν σχολείων τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἀνευ κλειστοῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν καὶ ἀνευ περιορισμοῦ τῶν προσόντων τῶν ἀποφοίτων αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν Ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν, ἡ κατάργησις τοῦ πρότερον ὑπάρχοντος 8]ξίου Γυμνασίου, τῶν Ἑμπορικῶν σχολῶν καὶ τῶν Ἀστικῶν Πρακτικῶν σχολείων, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς προσπάθειας ἐνοποιήσεως τῆς Μέσης γενικῆς Παιδείας καὶ τῆς διατηρήσεως ἐνδὸς 6]τοῦς δημοτικοῦ σχολείου κοινῶν δι' ὅλους τοὺς Ἑλληνόπαιδας μέχρι τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Ἐπὶ πλέον ὁ χωρισμὸς τῶν Γυμνασίων εἰς δύο τριετέες βαθμίδας καὶ ἡ καθιέρωσις τοῦ «Γυμνασίου πρώτης βαθμίδας» (Α', Β' καὶ Γ' τάξεις) ὡς κύκλου μὲ κοινὰ δι' ὅλους μαθήματα καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ (Δ', Ε', ΣΤ' τάξεις) δημιουργία τῶν «Ὀκτῶ κατευθύνσεων» (Κλασσικῆς, Πρακτικῆς, Τεχνικῆς, Οἰκονομικῆς, Ἀγροτικῆς, Οἰκιακῆς Οἰκονομίας, Ναυτικῆς καὶ Ξένων γλωσσῶν), τὰς ὁποίας δύνανται ν' ἀκολουθήσουν οἱ μαθηταὶ κατὰ προτίμησιν μετὰ τὴν πρώτην βαθμίδα, χωρὶς ν' ἀποκλείωνται τοῦ δικαιώματος ν' ἀκολουθήσουν ἐν τέλει οἰασδήποτε ἀνωτέρας ἢ ἀνωτάτας σπουδὰς, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς προσπάθειας προσανατολισμοῦ τῶν μαθητῶν εἰς κλάδους σπουδῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐνδιαφέρουν καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν ἱκανότητος καὶ κλίσιν, πρᾶγμα σπουδαιότατον καὶ συμφέρον τόσον τοὺς μαθητάς, ὅσον καὶ τὴν χώραν.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω πλεονεκτήματα διαδλέπομεν καὶ ἀναγνωρίζομεν εἰς τὸν Νόμον (3971/59) «Περὶ Τεχνικῆς καὶ Ἑπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ὁργανώσεως τῆς Μέσης Παιδείας», ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὰς τελευταίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Μέσῃν ἐκπαίδευσιν.

Πλὴν ὅμως, ἀπομένει ἐνταῦθα ἐν πρόβλημα ἄλυτον. Εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν Ἑλληνοπαίδων οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τὴν τύχην ν' ἀκολουθήσουν τὸ Γυμνάσιον. Ὑποχρεωτικῶς παραμένουν μὲ τὴν κατάρτισιν τῶν 6] ἐτῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ ἐρωτῶμεν: Εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὴν σύγχρονον ζωὴν ἡ μόρφωσις ἢ παρεχομένη εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὡς ἔχει σήμερον; Ἀρκοῦν αἱ 6] τάξεις τοῦ διὰ τὴν στοιχειώδη γενικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν;

Ἀποτελεῖ κοινὴν συνείδησιν σήμερον ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ παρεχομένη εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν 6] ἐτῶν μόρφωσις, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ συγχρόνου βίου.

Γεννᾶται οὕτω τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε ν' ἀπασχολήσῃ καὶ τοὺς ἀρμόδιους (ἐὰν κατὰ τύχην δὲν τοὺς ἔχῃ ἀπασχολήσει μέχρι σήμερον).

Εἶναι τὸ σπουδαιότατον καὶ ἐπεῖγον πρόβλημα τῆς ἐπεκτάσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν εἰς σχολεῖα γενικῆς μορφώσεως. Εἶναι ἀνάγκη σήμερον ὅπως, ἀφοῦ ἐξευρεθῇ τρόπος συμπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἰς σχολικὰ κτίρια καὶ ἐξοπλισμὸν των, εἰς διδακτικὸν προσωπικὸν ἀρτίως καὶ ἐπαρκῶς κατηρτισμένον, εἶναι ἐπιτακτικὴ καὶ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη — ἐπαναλαμβάνομεν — ὅπως οἱ ἀρμόδιοι προσανατολισθοῦν ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν καὶ χωρήσουν εἰς τὴν, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, πρακτικὴν λύσιν καὶ θεραπείαν τοῦ σπουδαίου τούτου προβλήματος.

Δὲν ἐπιτρέπεται σήμερον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Ἑλληνοπαίδων νὰ παραμένῃ μὲ τὴν μόρφωσιν τῶν (6) τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἀνάγκη ὅπως ἐπεκταθῇ αὕτη.

Αἱ παροῦσαι συνθῆκαι ζωῆς, αἱ πρόοδοι τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἡ ἐξέλιξις καὶ αὐξησις τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια εἰσαγωγῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἰς τὴν χώραν μας — ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου, διὰ λόγους παιδαγωγικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς, ἀποκλείεται εἰς τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ μαθητοῦ — ἐπιβάλλουν, ὅπως ἡ υποχρεωτικὴ φοίτησις τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς παιδαγωγοῦντα σχολεῖα, αὐξηθῇ κατὰ 2 ἢ 3 ἔτη.

Διὰ τῆς ἐπεκτάσεως ταύτης τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ἡ γενικὴ κατάρτισις τῶν μαθητῶν μας θὰ διήρκει μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας των καὶ κατόπιν θὰ ἦρχετο ἡ κατανομή των εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους σπουδῶν καὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ.

Δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλοῦμεν περὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς Παιδείας μας, ἐφ' ὅσον ἡ υποχρεωτικὴ φοίτησις — καὶ λέγοντες υποχρεωτικὴν φοίτησιν ἐννοοῦμεν τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν ἢ ἐὰν θέλετε τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν — διακόπτεται εἰς τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Γεννᾶται ὅμως ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: Κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως;

Μεταξὺ τῶν λειτουργῶν στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ν' αὐξηθοῦν τὰ ἔτη υποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, δημιουργομένου ἐνδὸς 8]ετοῦς σχολείου δάσεως.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας (Στ' τάξιν), θὰ διαχωρίζωνται οἱ μαθηταὶ οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ φοιτήσουν εἰς τὰ Γυμνάσια. Οἱ λοιποὶ θὰ συνεχίσουν τὰς σπουδὰς των εἰς τὰ συνήθη δημοτικὰ σχολεῖα μέχρι τοῦ 14ου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ — λέγουν — θ' ἀντιμετωπισθῇ τὸ πρόβλημα τῆς παροχῆς ἀρτιωτέρας κατάρτισεως εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν νέα σχολεῖα, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπέκτασις θὰ ἐγίνετο ἐντὸς τῶν ὑπαρχόντων σήμερον δημοτικῶν σχολείων καὶ ἐπομένως χωρὶς μεγάλην οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν διὰ τὸ Κράτος.

Βεβαίως ἔχει πλεονεκτήματα καὶ τὸ σύστημα τοῦτο. Δὲν ὑπερσερχόμεθα εἰς λεπτομερείας, ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ ἀποφῆς αὕτη παρουσιάζει τὰς ἐξῆς τρεῖς — κατὰ τὴν γνώμην μας — βασικὰς ἀδυναμίας:

α) Δὲν εἶναι εὐκόλιν ν' αὐξηθοῦν τὰ ἔτη φοιτήσεως καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα συνήθως διαθέτουν ὀλιγαριθμούς μαθητῶν.

β) Ἡ μόρφωσις ἡ ὁποία θὰ παρέχεται εἰς τοὺς συνεχίζοντας τὸ δημοτικὸν σχολεῖον μαθητάς μετὰ τὴν Στ' τάξιν του, ἀσφαλῶς θὰ θεωρῆται κατωτέρα ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν οἱ ἀποσχιζόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες τὸ Γυμνάσιον.

γ) Ὁ μέλλων νὰ συνεχίσῃ τὸ τυχόν 8]ετὲς σχολεῖον μαθητῆς, ἀποκλείεται τῶν περαιτέρω σπουδῶν, ἐὰν ἀργότερον τὸ θελήσῃ.

Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ὅτι τὸ πρόβλημα θὰ ἡδύνατο νὰ λυθῇ ἄριστα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον :

Νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νὰ γίνῃ ἐξάπλωσις εἰς δλόκληρον τὴν χώραν τῶν Γυμνασίων Α' βαθμίδος μὲ τὰς τρεῖς τάξεις τῶν, νὰ καταστοῦν δὲ ὑποχρεωτικὰ δι' ἅπαντας τοὺς Ἑλληνόπαιδας.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, οἱ μαθηταὶ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, θὰ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσαχθοῦν ἄνευ ἐξετάσεων εἰς τὰ Γυμνάσια ταῦτα, ὅπου διὰ καταλλήλου παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐργασίας, θὰ ἀνεκαλύπτοντο αἱ δεξιότητες, κλίσεις, διαφέροντά των καὶ θὰ κατενέμοντο κατόπιν δι' ἑνὸς ὀρθοῦ προσανατολισμοῦ εἰς τὰς διαφόρους κατευθύνσεις τῶν ἐν συνεχείᾳ σπουδῶν ἢ τὰ ἐπαγγέλματα. Οὕτω τὰ Γυμνάσια ταῦτα θὰ καθίσταντο αὐτομάτως εἰς «Κύκλος παρατηρήσεως καὶ προσανατολισμοῦ» τῶν μαθητῶν, πρᾶγμα ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαῖον σήμερον, ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν, πλὴν τῆς παροχῆς ἐπηρεαζομένης γενικῆς μορφώσεως, νὰ ἐργασθῶμεν ἵνα τοποθετηθοῦν οἱ μαθηταί, ἕκαστος ἐκεῖ ὅπου ἡ φύσις τοῦ τὸν καλεῖ καὶ τὸν προορίζει, πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον καὶ τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀποψὶς αὕτῃ (τῆς ἐπεκτάσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἐντὸς τῶν Γυμνασίων πρώτης βαθμίδος), παρουσιάζει καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς παροχῆς ὁμοιομόρφου μορφώσεως εἰς πάντας, χωρὶς ν' ἀνακόπη τὸν δρόμον πρὸς τὴν Γενικὴν ἢ Ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἐπὶ πλέον, οἱ μὴ συνεχίζοντες σπουδὰς μαθηταί, μετὰ τὰ Γυμνάσια ταῦτα, θὰ ἔχουν ἕνα τίτλον σπουδῶν ἀνώτερον τοῦ ἀπονεμομένου εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, πρᾶγμα ὠφέλιμον δι' αὐτούς.

Ἰσως κριθῶμεν ὑπερβολικοὶ ζητοῦντες νὰ ἐξαπλωθοῦν τὰ ἐν λόγῳ Γυμνάσια εἰς δλόκληρον τὴν χώραν καὶ νὰ καταστοῦν ὑποχρεωτικὰ δι' ὅλους τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ἴσως «οὐτοπισταί» καὶ «ἀπροσάρμοστοι» εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι ἐὰν ποτὲ ἐξευρεθῇ τὸ θάρρος καὶ τὰ μέσα καὶ πραγματοποιηθοῦν ἐκπαιδευτικὰ μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας νὰ προχωρήσουν μὲ ἴσας τύχας εἰς τὴν μόρφωσίν των, ἡ μόνη συμφέρουσα λύσις εἶναι αὕτη: Νὰ καταστοῦν ὑποχρεωτικὰ δι' ὅλους τοὺς Ἑλληνόπαιδας τὰ Γυμνάσια πρώτης βαθμίδος.

Θὰ ἡδύνατο ν' ἀρχίσῃ πειραματικῶς, μία παρομοία προσπάθεια, ἐκεῖ ὅπου αἱ δημογραφικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ συνθήκαι τὸ ἐπιτρέπουν.

Θὰ δημιουργηθῇ βεβαίως ἐν οἰκονομικὸν πρόβλημα διὰ τὴν χώραν, ἐκ τῆς δημιουργίας καὶ ἐξαπλώσεως τῶν Γυμνασίων τούτων, τὸ ὅποιον μὲ ἐπιμονὴν καὶ καλὴν θέλησιν θὰ ἡδύνατο ν' ἀντιμετωπισθῇ.

Ὅταν τὸ πρόβλημα τῆς ἐπεκτάσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν, λυθῇ κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, τότε τὸ πρόβλημα τῆς βασικῆς ἐκπαιδεύσεως λύεται κατὰ τὸν πλέον συμφέροντα τρόπον, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς καὶ πρακτικῆς.

Ὡς λειτουργὸν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καὶ δὴ τῆς Στοιχειώδους, οὐδέποτε μᾶς ἀπησχόλησεν τὸ θέμα τῶν ὁρίων μεταξὺ δημοτικοῦ σχολείου καὶ Γυμνασίου. Μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ πρόβλημα τῆς παροχῆς ἀριωτέρας κατὰ τὸ δυνατόν μορφώσεως εἰς τὸν λαόν μας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν δοθῇ αὕτη εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἐκπαιδευτικὴν βαθμίδα (Στοιχειώδη ἢ Μέσην ὡς ἔχουν σήμερον).

Οἱ ἀρμόδιοι ἄς ἀσχοληθοῦν καὶ ἄς ἐξεύρουν τὴν πλέον συμφέρουσαν λύσιν καὶ ἄς προχωρήσουν μὲ θάρρος καὶ πίστιν εἰς τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῆς καθ' ὅλου ὁργανώσεως τῶν σχολείων μας, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνόπαιδος, τῆς Παιδείας καὶ τῆς Πατρίδος, βέβαιοι ὄντες, ὅτι θὰ προσφέρουν μίαν τῶν μεγαλύτερων ὑπηρεσιῶν εἰς τὸ ἔθνος.

Ὁφείλουν τὸ ταχύτερον νὰ ἐπιδείξουν μεγαλύτεραν φροντίδα καὶ ἐνδιαφέρον

διὰ τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος τὸ ὅποιον λέγεται «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ», δηλαδή διὰ τὴν βασικὴν κατάρτισιν τοῦ Ἑλληνόπαιδος, ἵνα δυνηθῶμεν κατόπιν νὰ οἰκοδομήσωμεν καλύτερον καὶ ἀσφαλέστερον, νὰ μεταμορφώσωμεν εὐκολώτερον καὶ ἐπωφελέστερον τοὺς ὁρόφους καὶ τὴν ὁροφὴν του, δηλαδή τὰς Μέσας, Ἀνωτέρας, Ἀνωτάτας σχολὰς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον.

Γ. Ἐμ. Ξέκαλος

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τὸ σχολεῖο, ὁργανισμὸς πολιτισμένων λαῶν γιὰ τὴ νέα γενεά, πρὸς ἀπόκτηση δεξιοτήτων, δυνάμεων, γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν χρησιμοτάτων γιὰ τὴν μέλλουσα ζωὴ τῆς, πέρασε καὶ περνᾷ ἀκόμα ἐξέλιξη ἔντονη μέσα στὴν ἱστορικὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητας. Ἔτσι φυσικὰ καὶ ἡ ἔννοια, σκοπὸς καὶ κατευθύνσεις τοῦ ἀλλάζον καθε ἱστορικῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐννοίας σὲ πολλὰ ἢ λίγα σημεῖα ἢ στοιχεῖα ἐξαρτᾶται φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητας, σὲ πολλὰς ἢ λίγας ἐκδηλώσεις τῆς. Πλεῖστοι παράγοντες συντελοῦν στὴν ἀλλαγὴ τῆς ζωῆς, ὅπως ἐπιστήμη, ἐφευρέσεις, ἀνακαλύψεις, θρησκευτικὲς καὶ ἐθνικὲς δοξασίαι καὶ ἰδανικά, ἡθὴ καὶ ἔθιμα διαφόρων λαῶν, σὲ διάφορες ἐποχές κλπ. Ἡ λέξη «σχολεῖο» προσερχόμενη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη «σχολή», ποὺ δηλώνει ἀργία, καιρὸ ἀνάπαυσης καὶ ἡσυχίας, δηλαδή χρόνον εὐκαιροὺ γιὰ σπουδὴ καὶ διδακτικὴ ἐνέργεια, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς ἀνάπαυση καὶ ἡσυχία, χωρὶς ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν καθημερινὴ παραγωγικὴ ἐργασία, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς, ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρώμης. Τότε εἶχε μὲ τὴν ἔννοια σκόλα: κατάσταση διδασκαλίας, τόπος γιὰ μάθησιν, σπῆτι ποὺ μορφώνεται ἡ νεολαία, τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν. Πρῶτα ἀργότερα ἀπαντᾶται στὸν Κάντ τὸ 1781 ἡ ἔννοια διαπλατυσμένη σὰν συλλογικὸ ὄνομα γιὰ ὁπαδοὺς ἑνὸς δασκάλου, μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς κατεύθυνσης. Τὸ ρῆμα «σχολάζειν» φαίνεται κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα μὲ τὴν ἔννοιαν ταῦ ἐπιπλήττειν καὶ καθοδηγεῖν, ποὺ ἔχει ἀκόμα σὲ πολλοὺς καὶ σήμερα.

Ἐφ' ὅσον τὸ σχολεῖο ἐτοιμάζει τὴ νέα γενεά γιὰ τὴ μελλοντικὴ τῆς ζωὴ, πρέπει ἀκοίμητο νὰ παρακολουθῇ τὴ ζωὴ σὲ στενὴ πρὸς αὐτὴν ἐπαφή, ἔρευνα, διάγνωσις καὶ προσαρμογὴ. Δυστυχῶς τὰ χρόνια ποὺ περνᾶμε στὰ χρόνια μας ἰδίως, μὲ παλαιὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα καὶ παλαιὰς μεθόδους τῆς ὁργάνωσης καὶ ἐργασίας τοῦ σχολείου, τὸ σχολεῖο μᾶς παρουσιάζεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ σφύζουσα σύγχρονη ζωὴ, πέρα στὸν ἀντίθετο πόλο τῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ σχολείου σ' ἐμᾶς ἀκόμα πιάνει κυρίως τὸ διδακτήριο, τὸν ὀρισμένο τόπον διεξαγόμενης ἀκροαματικῆς κυρίως διδασκαλίας παθητικῆς, μεταδοτικῆς ξηρῶν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων ὅχι ἐνεργῶν. Τοῦ νέου ὅμως σχολείου ἡ ἔννοια εἶναι πολὺ ἀλλοιότικη σὲ πολλὰ σημεῖα. Καὶ στὸ νέο καὶ στὸ παλιό, σκοπὸς ἔχει νὰ ἐτοιμάσῃ τοὺς νέους γιὰ τὴ ζωὴ. Τὸ νέο ὅμως παραπέρα τονώνει καὶ μορφώνει τὴ νεολαία διὰ μέσου τῆς ζωῆς μιᾶς ἐπαρχίας, πόλης, ἢ χωριοῦ μὲ τὴν ἔννοια τῆς στενωτέρας πατρίδας, μὲ τὴν ὁποία βρίσκεται συνδεδεμένη στενὰ μὲ πολλαπλὰ ὕλικες, πνευματικὲς καὶ ἠθικὰς σχέσεις. Ἡ ζωὴ εἶναι ὁ τόπος ποὺ καταβάλλεται δυναμικὸ - συναισθηματικὸς ἀνθρωπισμὸς μέσα σὲ σκληρὸ ἀγῶνα τῆς βιολογίας, ὅπου ὁ κάθε ἄνθρωπος ἐνθέτει τίς δυνάμεις τοῦ σὲ πραγματικὲς

καταστάσεις, επιδιώκοντας λύσεις διαφόρων ζωντανών προβλημάτων της εποχής. Τέτοια όμως είναι δυναμική και μαχητική ή ζωή, υπεισέρχεται μέσα στο σχολείο με τα κοινωνιολογικά και παιδαγωγικά της διδάγματα όργανωσης και σκοπού της εργασίας, μ' όλα τα σύγχρονά της άφθονα μέσα της τεχνικής, του αλλάζει τα συστήματα, τις μεθόδους και του δίνει του σχολείου φώτα ανυπέρβλητα, αρκεί αυτό να την καλοδεχτεί, να την μεταπλάση και την προσαρμόση στους μαθητές του και της δώση όμορφιά, έλξη και μορφωτική επίδραση ψυχοφυσική. "Αρα επιβάλλεται ή σύγχρονη ζωή και το νέο σχολείο να βρίσκεται σε βαθύτατη έσωτερική ένότητα. Τότε ή ζωή φυσικά έχει κοντά στη βιολογική, οικονομική και πνευματική έννοιά της και μια ακόμα πλευρά ανθρωποπλαστική.

Το ρεϋμα της ζωής κάθε μιάς εποχής φαίνεται στον άνθρωπο στη δημιουργία αγαθών πάνω στο χωράφι, στο εργαστήριο, στο μεταλλουργείο και εργοστάσιο. Παντού ο άνθρωπος δημιουργεί ωφέλιμα αγαθά. 'Ο έρευνητής σπουδάζει να βρή την αλήθεια. 'Ο καλλιτέχνης πραγματοποιεί το ώραϊο. 'Ο πολιτικός κοπιάζει για αξιόλογα κοινωνικά σχήματα. 'Ο θρησκευτικός άνθρωπος για ένα ήθικό σύστημα, για θρησκευτικές πολιτιστικές μορφές. Τα περιεχόμενα της εργασίας της λαϊκής ζωής μιάς εποχής επιδράνε άφ' ενός στους δημιουργούς και άφ' άλλου πάνω στο σύνολο των συγχρόνων ανθρώπων, που έρχονται σ' έπαφή με τα έργα τους, δημιουργώντας τα και πάλι. 'Η διάρθρωση καθενός μέσα στο ανθρώπινο σύνολο, ή ένυφανσή του μέσα στον όλο πολιτισμό του λαού και της ανθρωπότητας σημαίνει για κάθε ξεχωριστό άνθρωπο, ότι είναι προωρισμένος για το έξυπνητικό διαπλαστικό φαινόμενο και λειτουργήμα της ζωής. Τα περιεχόμενα αυτά της ζωής συναντούν τον άνθρωπο κατά διαφορότροπο είδος. Για να νοιώση αυτός το σκοπό μιάς άγνωστης συσκευής θα ρωτήσει με το «γιατί» και «για ποιό σκοπό» για να μπορέση να μιμηθή την τεχνική χρησιμοποίησή της και ν' αντιληφθή πρακτικά το εργαλείο. Μιά ζωγραφιά ή ένα γλυπτό διεγείρει τους ανθρώπους να το παρατηρήσουν, μερικούς τους οδηγεί στη συνειδητοποίηση των αισθητικών σχέσεων και τους παροτρύνει να το σχεδιάσουν κι αυτοί ή νεοδημιουργήσουν. "Ετσι ο καθένας έρχεται σ' έπαφή προς τ' αγαθά της ζωής μ' έποπτείες, παρατηρήσεις, έρωτήσεις, έπινοήσεις, άπομιμήσεις, διηγήσεις, έξεικονίσεις και έπιζήσεις. Αυτές είναι μερικές κύριες μορφές με τις όποιες προσφέρονται τ' αγαθά της ζωής και του πολιτισμού σε κάθε άνθρωπο.

"Όπως ο ήλικιωμένος μαθαίνει μ' αυτόν τον τρόπο με την ένεργή μορφή μέσα στη ζωή με σημαντική περιεκτική τέτοια ανθρωπομορφική ένεργεια και μίμηση μαθαίνει το παιδί. Στη ζωή των παιγνιδιών ή κινητική του όρμη το ώθει προς διαφόρου είδους ένεργειες. Το παιγνίδι το κάνει περισπούδατο. Σωματική και πνευματική ανάπτυξη δυνάμεων είναι το άποτέλεσμα της ζωής των παιγνιδιών του.

Οι αισθήσεις και ή άνώτερη πνευματική ζωή γίνονται έντονες μέσ' στον αισθητικό κόσμο του παιγνιδιού. Παίζοντας το παιδί του νέου σχολείου ώθείται στην άυτεξουσιότητα και αξιοποίηση των έσωτερικών του όρμων, ανάμεσα στον κύκλο των συμπαικτών του. 'Επηρεάζεται στα παιγνίδια του αυτά από τη γύρω του κοινωνική και φυσική ζωή. Στον κύκλο της οίκογένειάς του κατανοεί τα καλά της μητέρας, την αύστηρή σοβαρότητα του πατέρα, την προς βοήθεια έτοιμότητα των άδελφών, κερδίζει έτσι να συμμετέχη με φιλοτιμία στις άσχολίες των γονέων, στις συζητήσεις των, στις πράξεις τους και βγάζει έτσι τα πρώτα άπλά κοσμοθεωρητικά συμπεράσματα της ζωής της οίκογένειας. Με όμήλικές του το παιδί στα παιγνί

δια τους και την άλλη ζωή σχηματίζει καθοδηγητικές ιδιότητες άπέναντι στον ένα και ιδιότητες ύποταγής στον άλλο. Θάρρος, καρτερία, ένεργεια, δύναμη, άπόφαση, άυτεμπιστοσύνη κ.ά. είναι ιδιότητες, που δίκαια ή ζωή συχνά μόνο γεννά στο γινόμενο άνθρωπο. 'Ενωρίς στην ίδια τη ζωή διεγείρονται οικονομικά προβλήματα της εργασίας, του μισθοϋ, του βιωτικού επιπέδου, του χρήματος, των συναλλαγών της οικονομικής ζωής κλπ. 'Η πολιτική ζωή στο χωριό, πόλη και Κράτος, άπαιτεί άπό τον έξελισσόμενο νέο, έσωτερική τοποθέτηση πάνω σ' όρθα προβλήματα και πολιτικές θέσεις. 'Η θρησκευτική κοινότητα δίνει σ' αυτόν άπάντηση σε τέτοια προβλήματα, που έξέχουν πάνω άπό κατανοητές λογικές γνώσεις και τον αφήνουν να συμμετέχη στη σοφία, πολυμάθεια και την φρονηματιστική έρμηνεία της ζωής. "Ετσι ύφίστανται όλες οι ανθρωποπλαστικές επιδράσεις του κοινωνικού οργανισμού, που τόσο ισχυρότερες είναι, όσο στενότερη γίνεται ή διάρθρωση του καθενός χωριστά προς τον πολιτιστικό κύκλο και την ανθρώπινη κοινότητα.

"Όλες γενικά αυτές οι επιδράσεις του σύγχρονου νέου σχολείου προβάλλονται συστηματικά στα λειτουργικά φαινόμενα: 1) Την έπαφή με τον αντικειμενικό κόσμο. 2) Την συνάντηση με τους ιδιαίτερους ανθρώπους και 3) Στη διάρθρωση μέσα στην κοινότητα. Πράγματα του περιβάλλοντος κόσμου, δηλαδή, πρόσωπα μιάς κοινότητας ή το πρόσωπο του παιδαγωγού και δασκάλου δίνουν στο παιδί τις αξιολογικές ιδιότητες, με την έπαφή πλαστικών ένεργειών σ' αυτό. 'Η ζωή μπορεί να έξευγενίση τον άνθρωπο, μπορεί όμως και να τον διαφθείρη, όπως συμβαίνει δυστυχώς με τ' άσεμνα κινηματογραφικά έργα, γκαγκστερικά έντυπα και κακά παραδείγματα. Το σχολείο της εποχής μας όφείλει να πραγματοποιήση άγωγή και μόρφωση, να προαγάγη το παιδαγωγικό λειτουργήμα με σκοπό και με πλήρες σχέδιο. Πρέπει να εξασφάλιση τους ανθρωποπλαστικούς παράγοντες μέσα στον κύκλο του, για να φτάση στην ισχυρότατή του μορφωτική ένεργεια. Τα κύματα της ζωής δείχνουν προς που θα τραβήξη ο δρόμος του γινόμενου ανθρώπου, κατά τις κληρονομικές του προδιαθέσεις. Το σχολείο με τον έργατή του το δάσκαλο θα βάλη τάξη και άρμονία μέσα στην άταξία των πολλαπλών πλαστικών επιδράσεων. Οι παιδαγωγικές πράξεις του δίνουν τις βασικές ανθρωποπλαστικές άρχές της ζωής, με σύστημα και καθορισμένο σκοπό. 'Ο παιδαγωγός, λοιπόν, πρέπει να προσπαθήση να εισφέρει περιεχόμενα έπαφής και τύπους έπαφής της ζωής, μέσα στο σχολείο. Μόνο όμως ένα μέρος των αγαθών της ζωής είναι δυνατό να άφομοιωθή μέσα στην πάλλουσα ζωή, που άντικρύζεται στις διδακτικές έπισκέψεις, περιπάτους κι έκδρομές της Στενότερης Πατρίδας, άπό τους άγουρους μαθητές, άπ' ευθείας χωρίς την καθοδήγηση του δασκάλου. Τάλλο μέρος αυτών ο δάσκαλος θα τ' άπλοποιήση, θα τ' αναλύση στα παιδιά και θα το μεταπλάση τόσο όμορφα, τόσο ποιητικά, γιατί τέτοια ποιητική είναι ή ψυχοσύνθεσή τους και έτσι ποιητικά νοιώθουν τον κόσμο τα παιδιά. 'Η ποιητικότητα αυτή γίνεται πιο έξελικτική δυνάμεων, όταν τα παιδιά μαθαίνουν όχι έξ αντικειμένου μόνο ή έξ ύποκειμένου, αλλά ένεργώντας και ζώντας κι αυτά μέσα στην έντός και έκτός του σχολείου ζωή τους. Κύριο χαρακτηριστικό του νέου σχολείου, λοιπόν, είναι ή άυτενεργεια, ή άυτοαγωγή και ή έπιζηση των παιδιών στην ίδια τη ζωή με παιδικότητα και δημιουργικότητα.

Οι παιδαγωγικές πράξεις στο σχολικό κύκλο είναι παρορμήσεις λοιπόν της έπίδοσης του τροφίμου στην άξία ενός πράγματος φυσικού ή τεχνητού (διδασκαλία), ενός προσώπου (παιδαγωγική προσωπικότητα), μιάς κοινότητας (τάξη, ομάδα, σχολική κοινότητα). 'Η έννοια του σχολείου πε-

ριλαμβάνει την παιδαγωγική προσπάθεια των τριών αυτών παραγόντων για να πραγματοποιηθεί ένα ανώτερο ήθος ή χαρακτήρας στον εξελισσόμενο άνθρωπο. Αυτή είναι ή έννοια του σύγχρονου σχολείου, που είναι ή κλίμακα μέτρησης του πολιτισμού κάθε λαού, για την ανάπτυξη και εύδοκίμηση της οικονομίας και της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του. Το νέο σχολείο είναι ή συνισταμένη του νέου πολιτισμού. Αυτό σαν ύψιστη δύναμη διατηρεί την πολυμάθεια και τις συνολικές εμπειρίες του Λαού και της Ανθρωπότητας κατά συγκεντρωτικό τρόπο και τις μεταδίδει παραπέρα για να διατηρηθεί και προοδεύσει ο πολιτισμός, καλώντας και έμψυχώνοντας τη νεολαία για νέες κατακτήσεις, νέες έφευρέσεις, νέες ανακαλύψεις και ευδαιμονία του ανθρώπου επί της γης.

*Αθ. Κ. Γκρόζας

*Αντίλαλοι έκ της Γαλλικής λογοτεχνίας
(Γύρω από τα 300 χρόνια από τον θάνατον του Pascal).

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ PASCAL

«Όλη ή ανθρώπινη αξία βρίσκεται έντοπισμένη στο στοχασμό.

Pascal¹

1. Blaise Pascal (1623 - 1662). «Ας τον παρουσιάσουμε στους αναγνώστες μας. Ήτανε κατά τρία χρόνια μεγαλύτερος της Μαρκησίας Mme de Sévigné και κατά έν έτος μικρότερος του Voltaire, ή μεγάλος αυτός στοχαστής του 17ου αιώ- νος, όστις έζησε με το πάθος ένός μεγάλου γεωμέτρου της εποχής του και είσηλθεν εις το πάνθεον της άθανασίας με τους φιλοσοφικο - θρησκευτικούς του στοχασμούς.

«Τίποτε δέν είναι πιο σταθερό και πιο ωφέλιμο από την μορφή των στοχα- σμών του Pascal»², γράφει ή Mme de Sévigné σε κάποιο γράμμα της στα 1671.

«Ο Pascal — διακηρύσσει ή La Bruyère³ — υπήγαγε την μεταφυσική εις την θρησκείαν και έπραγματεύθη τα μεγάλα και σπουδαία εκείνα έλατήρια, τα όποια οδηγούν το άτομον εις την άσκησιν της άρετής και καθιστούν τον άνθρωπον χριστιανόν.

Τόν αγαπώ τον Pascal — αναφωνεί ή Chateaubriand⁴ — και θάθελα γο- νατισμένος μπροστά στην κλίνη του κατά την έπιθανάτιον στιγμή του, να του έκλει- να τα μάτια του με τα δύο μου χέρια, ανακράζοντας: «Πιστεύω».

«Η καρδιά του Paeal μιλούσε δυνατότερα από το λογικόν του. Το τέλος του XVI αιώνος του έκληροδόησε την μορφήν εκείνην του σκεπτικισμού, ή όποια του επέτρεψε να θριαμβεύσει.

Δέν θά ήτανε καθόλου τολμηρόν να ίσχυρισθί τις — παρατηρεί ή Adam⁵ —

1. Toute notre dignité consiste en pensée.

Blaise Pascal

2. «Rien n'est si solide, rien n'est si utile que ces sortes de méditations du Blaise Pascal».

3. La Bruyère, Discours sur Théophraste (1688).

4. Chateaubriand, Génie du Christianisme.

5. Adam, Histoire de la littérature Française au XVII siècle (1951). Paris.

ότι οι στοχασμοί του Pascal περιέχουν το σπέρμα από την κατηγορικήν προσταγήν του Kant.

«Η ήθική του Kant — του μεγάλου αυτού φιλοσόφου της Königsberg — του Μωυσέως της Γερμανικής φιλοσοφίας — στηρίζεται κατά βάθος στον φιλοσοφικόν στοχασμόν του μεγάλου αυτού τέκνου της Clermont - Ferrand του Blaise Pascal.

Σους στοχασμούς του Pascal¹ — τονίζει ή Havet — μπορούμε να άνεύρουμε το πάθος του γεωμέτρου και το πάθος της καρδιάς ένός μεγάλου φιλοσόφου.

Οί στοχασμοί του είναι ένα έργον άυστηράς λογικής και μιās μορφής υπέρ- μετρης ευαισθησίας, οι στοχασμοί του αντιπροσωπεύουν την πιο σφοδρά συγκίνησην που έμφωλεύει στο βάθος της ίδιας του της καρδιάς.

«Ο Pascal — κατά τον Droz² — είναι ένας άνθρωπος βαθύτατα θρησκευτικός, μέχρι του σημείου ώστε αι θρησκευτικές του πεποιθήσεις να είναι ολοκληρωμένες και να παρίσταται ανάγκη ούτε να προσθέσουμε κάτι σ' αυτές ούτε να αφαιρέσουμε κάτι από δαυτες.

Τό ύφος των στοχασμών του Pascal — όπως έπιγραμματικά το χαρακτηρίζει ή Charbonnel³ — είναι το ύφος ένός παθιασμένου γεωμέτρου, είναι το ύφος που φέρει την σφραγίδα μιās έκ των πιο διασημοτέρων προσωποποιήτων της Γαλλικής λογοτεχνίας.

Και ή κατέχων τα σκήπτρα της Γαλλικής λογοτεχνίας και κατά έν έτος μι- κρότερος του Pascal — ή πολυγραφότατος Voltaire⁴ — λέγει σε κάποιο γράμμα του ότι «πρό πολλού είχει συλλάβει την έπιθυμίαν να σταθί αντιμετώπος αυτού του γίγαντος, όστις κατενίκησε όλους τους αντιπάλους του».

Αί άνωτέρω άποσπασματικά έκρήξεις των πιο διασήμων αντιπροσώπων των Γαλλικών γραμμάτων πιστεύομεν ότι δημιουργούν διά τους άναγνώστες μας την ά- τμόσφαιραν εκείνην της γνωριμίας με την προσωπικότητα του Pascal εις τον όποτον μπορούμε τώρα να δώσουμε τον λόγον για να μάς μιλήσει γύρω από τους φιλοσοφι- κούς - θρησκευτικούς του στοχασμούς.

2. «Ομιλεί ή Pascal: Α'. «Στές ώρες της περισυλλογής του, ως παρατηρεί ή άνθρωπος έλόκληρη την φύση στην ύψιστη και πληρέστατη μεγαλοπρέπειά της.

«Ας άπομακρύνει τα βλέμματά του από τα έπίγεια αντικείμενα που τον περι- στοιχίζουν.

«Ας παρατηρεί αυτό το έκθαμβωτικό φώς του ήλιου, που σαν κάποια λαμπά- δα αιώνια και άσβεστη φωτίζει το Σύμπαν.

Μά... αν το βλέμμα μας θά σταματάει στην θέα των άνωτέρω, ή φαντασία μας θά προχωρεί παραπέρα.

Στην φαντασία μας θά έναποθέσουμε τους στοχασμούς μας, για να μπορέσουμε να συλλάβουμε εκείνο που μάς προμηθεύει ή φύσις.

Β'. «Όλος δηλαδή ή όρατός κόσμος δέν είναι άλλο τίποτε παρά ένα σημείον δυσδιάκριτον μέσα στην άπέραντη άγκάλη της φύσεως.

Τό Σύμπαν είναι μιā σφαίρα άπειρη, της όποιας το κέντρον βρίσκεται παν- ταχού και ή περιφέρεια ούδαμou.

«Η σφαίρα αυτή είναι ή πιο μεγαλειώδης όρατός χαρακτηρ της παντοδυνα- μίας του Θεού, σε τρόπον που και ή φαντασία μας να ίλιγγιά μ' αυτήν την σκέψη.

Και έρωτάται τώρα: Τι είναι λοιπόν ή άνθρωπος μέσα στο Άπειρον; Τι εί- ναι ή άνθρωπος μέσα στην άγκάλη της φύσεως;

«Απαντούμε: «Ο άνθρωπος μέσα στην άγκάλη της Φύσεως και του Άπείρου

1. Havet, Introduction aux Pensées (1851).

2. Droz, Etude sur le scepticisme de Pascal (1886).

3. Charbonnel, Le Style des Pensées de Blaise Pascal (1931).

4. Voltaire, Lettre à Formont (1733).

είναι ένα μηδενικό, ένα "Όλον. Είναι όμως και ένα ενδιάμεσον ανάμεσα από το μηδενικό και το Πάν.

Αδυνατεί να αγκαλιάσει τα άκρα. Η αρχή και το τέλος των αντικειμένων του Είναι κρυμμένα μέσα στην αγάλη κάποιου αδιαπέραστου μυστικού και συνεπώς αδυνατεί να ιδεί το μηδέν από το οποίο εξεπήδησε και να δραματισθεί το Απειρον εις το οποίο καταδυθεί και καταποντίσθαι.

Και έρωτάται ήδη: Τι άλλο θα μπορούσε ο άνθρωπος να κάμει εκτός από το να διακρίνει κάποιαν επιφάνειαν ανάμεσα από το μεγάλο και το μικρό Απειρο, εφόσον βρίσκεται σε κάποια αιώνια απελπισία γύρω από την άγνοιά του τόσο για την αρχήν όσο και για το τέλος των πραγμάτων;

"Όλα τα αντικείμενα εξεπήγασαν από το Απειρον και τείνουν προς το Απειρον.

Ποιός λοιπόν θα μπορούσε να παρακολουθήσει αυτά τα εκπληκτικά γιγαντιαία βήματα; Κανένας άλλος εκτός από τον δημιουργόν αυτών των θαυμάτων.

Γ'. "Ας προσπαθήσουμε συνεπώς να γνωρίσουμε την θέσιν μας.

Είμεθα ένα μικροπραγματάκι και δεν είμεθα το Πάν.

Έκείνο που έπρεπε να είμεθα, μάς αφαιρεί την γνώση την πρωταρχική γύρω από τα αξιώματα εκείνα τα λογικά, τα μαθηματικά και τα γεωμετρικά, που έχουν την προέλευσίν τους από το μηδέν και έτσι το ελαχιστότατον που διαθέτομεν από την ύπαρξή μας μάς καλύπτει την θέαν του Απείρου.

Περιορισμένοι σε κάθε τι κατέχομεν το μέσον μεταξύ των δύο άκρων, κατέχομεν το ενδιάμεσον ανάμεσα από το μηδέν και το Πάν.

Ίδου ή αληθινή μας θέση ανάμεσα στα δυο Απειρα.»

Blaise Pascal

Ωμίλησεν ο στοχαστής φιλόσοφος με το πάθος του γεωμέτρου. Τώρα ως ακούσαμε και ένα κομμάτι από τους θρησκευτικούς του στοχασμούς.

Δ'. «Πρέπει το άτομον να γνωρίσει τον εαυτόν του. Κι' αν αυτή ή προσπάθεια δεν θα του έχρησίμευε ώστε να βρή την αλήθειαν, θα τον βοηθούσε όμως να κανονίσει την ζωήν του ανάμεσα από την κοινωνικήν του συμβίωσιν. Συνεπώς τίποτε δεν θα ήτανε δικαιότερον από μια τέτοια προσπάθεια.

Τον Θεόν τον νοιώθουμε με την καρδιά και όχι με το λογικόν. "Όταν ή ζωή μας συνοδεύεται με την πίστιν μας στον Χριστό, τότε βρισκόμαστε στην όδον της αληθείας.

Η πίστις είναι ένα δώρον του Θεού. Ο Θεός είναι αισθητός στην καρδιά μας. Η καρδιά έχει την τάξη την δική της και το πνεύμα την δική του, αλλά με τες αποδείξεις και τα αξιώματα τα λογικά.

Μη παραξενευθήτε εαν συναντήσετε πρόσωπα απλοϊκά που πιστεύουν χωρίς να λογικεύονται. Ο Θεός είναι εκείνος που τους ενεφύσησε τον έρωτα γι' Αυτόν και το μίσος για τον εαυτό τους.

Ε'. Ο Θεός των Χριστιανών είναι ένας Θεός της Αγάπης και της παρηγορίας. Όσοι ζητούν τον Θεόν έξω από τον Χριστόν, δεν θα βρουν κανένα φως παρηγορητικόν και ικανοποιητικόν για την ζωήν τους.

Τον Θεόν σκεπτόμεθα στες άγωνίες μας. Γι' Αυτόν χύνουμε δάκρυα στες στενοχώριες μας.

Το άτομον βρίσκεται σε άγνοια στα πρώτα χρόνια της ζωής του, αλλά εκπαιδεύεται προοδεύοντας αδιάκοπα. Αντλεί όφελη όχι μονάχα από την πείρα την δική του, αλλά και την των προγόνων του. Εκείνους που αποκαλούμεν αρχαίους είναι πάντοτε νέοι σε όλα και αυτοί είναι εκείνοι που τροφοδοτούν και την σκέψη μας ανάμεσα στους αιώνες.

Την αλήθεια την γνωρίζουμε πολλές φορές όχι μονάχα με την λογικήν και με τον όρθον λόγον, αλλά ακόμη και με την καρδιά.

Η ευγένεια είναι μεγάλο πλεονέκτημα για τον άνθρωπο. Η ευγένεια υποχρεώνει τον άνθρωπο από την νεαρά του ηλικία να σέβεται κάθε τι που γνώρισε ότι συντείνει στην πραγματοποίηση των πόθων και των στοχασμών του.

"Όλος ο δράτς κόσμος και όλος ο πνευματικός μαζί με τα έπιτεύγματα των προόδων του ανθρώπου, δεν αντιπροσωπεύουν ούτε πολλοστημόριον από την κίνησιν της Θείας Χάριτος. Η Θεία Χάρις στέκεται απείρως ύψηλότερα.

Ο Θεός δεν φωτίζει παρά εκείνους μονάχα που μοχθούν να τον ανακαλύψουν!.

Blaise Pascal

3. Ετελειώσαμε και συνοψίζοντας παρατηρούμεν:

Ο Pascal στα 32 χρόνια του αποσύρθηκε στο Port - Royal ύστερα από τον κίνδυνον που διέτρεξε στην γέφυραν του Neuilly, σωθείς ως εκ θαύματος και αποδώσας την σωτηρίαν του εις την θεϊαν επέμβασιν.

Η νύχτα της 23 Νοεμβρίου 1654 είναι ή χρονολογία εκείνη, κατά την οποίαν ο Pascal δρέθηκε σε έκσταση και δέχτηκε της Θείας Χάριτος την δωρεάν.

Πάντως ο στοχαστής αυτός του Abbaye de Port - Royal με τους άφοριστικούς φιλοσοφικούς του στοχασμούς και με τους θρησκευτικούς του δραματισμούς, ανέλυσε βαθειά την ανθρώπινη φύση και την ανθρώπινη συγχρόνως αδυναμία.

Στην ανθρώπινη φύση το παράξενο αυτό τέκνο του Clermond - Ferrand προσυέγραφε μίαν αδυναμίαν και άνεγνώρισε μίαν αθλιότητα, εφόσον το άτομον μετέωρον και κινούμενον κατά τον φιλόσοφόν μας μεταξύ δύο κόσμων, μοιάζει σαν να είναι χαμένος στην αγάλη της δημιουργίας.

Το άτομον είναι ένα άθυρμα χιλιάδων αυταπατών και όνειροπολήσεων, όπως το χαρακτηρίζει και ο Montaigne.

Είναι ένα γέννημα αυταπάτης με τες ίλιγγιώδεις προόδους της τεχνικής.

Η ψυχή του ανυψούται μέχρι της συλλήψεως της θεότητας, αλλά ο πόθος του παραμένει ανικανοποίητος.

Με λίγα λόγια: Ο άνθρωπος είναι ένας άγγελος πεσμένος απ' τον ούρανόν και ο όποιος θυμάται τους ούρανους.

Η θρησκεία προσφέρεται ως καταφύγιον εις τον άδυσσαλέον σκεπτικισμόν του και κατά τον φιλόσοφόν μας μονάχα ή αγάπη στον Χριστόν και στην ανθρωπότητα είναι ή ύψιστη τάξις της Θείας Χάριτος, είναι ή ανέκφραστη εκείνη κατάστασις, εις την οποίαν άρέσκεται ο χριστιανός να στρέφει την σκέψιν του, άπαλλασσόμενος από τες άγωνίες της άμφισβόλλας.

Τα λείψανα του Pascal είναι έναποθηκευμένα εις το ιερόν Βήμα της εκκλησίας του Αγίου Στεφάνου, παραπλεύρως του Πανθέου.

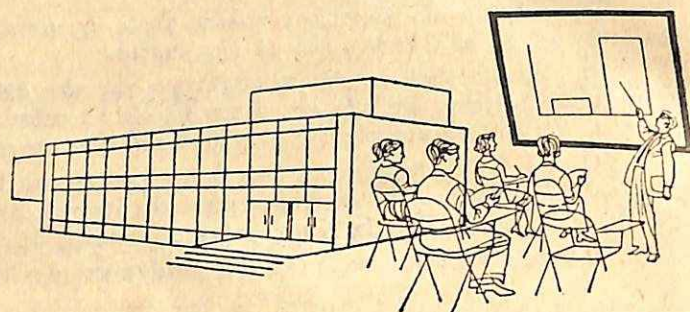
Ο άναγνώστης μέσα στο πλαίσιον των ως άνω φιλοσοφικών στοχασμών και της βαθείας θρησκευτικότητος του Pascal, δεν θα δυσκολευότανε να άναγνωρίσει ως όρθοτάτην και από απόψεως παιδαγωγικής, την βαθειά πίστη του φιλοσόφου μας, ότι «όλη ή ανθρώπινη αξία βρίσκεται έντοπισμένη στο στοχασμό».

Ευριπίδης Σούρλας

1. Dieu n'éclaire que ceux qui travaillent le découvrir.

Pascal

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ, ΒΑΣΙΚΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ

Ο κ. Θωμάς Δέρβος, επίλεκτο μέλος του δασκαλικού κλάδου, με πολύπλευρη και γόνιμη δράση (συγγραφική, παιδαγωγική, έκπολιτιστική), και στην πρωτεύουσα και στην επαρχία, έδωσε στις 28 Μαρτίου 1963 στη σειρά των ομιλιών που οργάνωσε για την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού ο έκλεκτος Έπιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων της Α' Έκπ. περιφ. Αθηνών κ. Γεράσιμος Μαρίνης, μιλά ομιλία με τον παραπάνω τίτλο. Όπως θα κρίνουν οι αναγνώστες, η ομιλία αυτή που συνδέθηκε με επίδειξη πολλών πρωτότυπων εποπτικών μέσων—ο τίτλος «Πώς διδάξα και πώς με διδάσχω αποδοτικά το μάθημα της Γεωμετρίας» ίσως εκφράζει καλύτερα το περιεχόμενό της—αποτελεί θετική συμβολή στη σύγχρονη διδακτική της Γεωμετρίας στο Δημοτικό Σχολείο και συνδυάζει πλήρη θεωρητική ενημέρωση, πλούσια διδακτική πείρα και άψογη γλωσσική διατύπωση.

Δημοσιεύοντάς την, πιστεύουμε, πως θα δώσουμε την αφορμή για την αναζήτηση των πιο εύστοχων λύσεων στα δύσκολα προβλήματα, που παρουσιάζει η διδασκαλία της Γεωμετρίας στο Δημ. Σχολείο.

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, η Γεωμετρία μαζί με την Αριθμητική, τα Μαθηματικά δηλαδή που διαποτίζουν όλες τις θετικές επιστήμες, έχασαν σιγά σιγά την παγκόσμια κλίμακα μια προνομιοῦχο θέση μέσα στο σχολείο. Τό νέο σύνθημα είναι: Πολλά Μαθηματικά. Περισσότερα Μαθηματικά! Είναι ένα αίτημα, που προβάλλεται ύστερα από τα λαμπρά επιτεύγματα της παγκόσμιας επιστήμης, Δυτικής και Ανατολικής, με την κατάκτηση του δια-έξελιξη της τεχνικής, τη διάσπαση του ατόμου και την κατάκτηση του διαστήματος. Κάθε Ιράτος, κάθε Πολιτεία έσπευσε να αποτοξινώσει την παιδεία της, να ξεσκονίσει τα αναλυτικά της προγράμματα, να την ανακαινίσει, να της εξασφαλίσει σεβαστά ποσοστά απ' τον προϋπολογισμό της, να της δώσει καινούργιο αίμα, να ρίξει το κέντρο του βάρους της στις θετικές επιστήμες και να την προσανατολίσει προς τη μεγάλη, τη σύγχρονη λεωφόρο των καιρών μας, που οδηγεί στο νέο παγκόσμιο στίβο, στα νέα ολυμπιακά στάδια της παγκόσμιας πνευματικής άμιλλας. Κάθε κράτος αγωνίζεται πλέον άλματώδως να εξασφαλίσει την πνευματική του άνοδο, προϋπόθεση απαραίτητη για την κοινή του διαβίωση με άλλα κράτη, που άδυσώπητα πλέον τα ένώνει ο νόμος της παγκόσμιας οικονομικής αλληλεγγύης (Εύρωπ. Αγορά). Γι' αυτό και προβαίνει σε επενδύσεις στον τομέα της παιδείας του, που αποτελούν βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση όλων των άλλων επενδύσεων.

Χωρίς να θέλω να καταπιαστώ με τη θέση της ιδικής μας παιδείας.

που είναι σε όλους μας γνωστή, σημειώνω το: Το μάθημα της Γεωμετρίας, που είναι δίδυμη αδελφή της Αριθμητικής, πήρε ξεχωριστή πλέον σημασία τα τελευταία χρόνια, γι' αυτό και η στάση μας απέναντί του από δω και μπρός θα πρέπει να είναι μέσα στα σχολεία μας στάση προσοχής και ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

* * *

Το θέμα που θα μας μās απασχολήσει απόψε είναι: «Η έποπτεία βασική προϋπόθεση του μαθήματος της Γεωμετρίας». Ειδικότερα δε πως διδάσχω στο σχολείο μου το μάθημα της Γεωμετρίας.

Αν η έποπτεία είναι πραγματικά βασική προϋπόθεση του μαθήματος της Γεωμετρίας για μια γόνιμη και καρποφόρα διδασκαλία, ή έκλαϊκευση των σκοπών του μαθήματος και ή συνειδητοποίηση αυτών των σκοπών εκ μέρους των μαθητών, αποτελεί μια άλλη βασική και πρωταρχική προϋπόθεση.

Αν ο μαθητής δεν καταλάβει προκαταβολικά τί είναι αυτό το μάθημα της Γεωμετρίας, ποιούς σκοπούς επιδιώκει και για ποιό λόγο τους τηρεί ή παιδική ψυχή, δεν θα προετοιμασθεί «έσωθεν», δε θα νοιώσει έσωτερική ανάγκη, δίψα όπως λέμε, για μάθηση, ή όποια σε τελευταία ανάλυση δεν είναι άλλη από τη βιολογική ανάγκη του οργανισμού, για να δεχθεί την ευεργετική επίδραση της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωμετρίας.

Τίθεται όμως το έρώτημα: Πώς θα έκλαϊκευθούν οι σκοποί του μαθήματος της Γεωμετρίας μπροστά στα μάτια των μαθητών και πως συνειδητά θα προετοιμασθεί ή παιδική ψυχή για να δέχεται κάθε φορά με χαρούμενη διάθεση την καρποφόρα επίδραση του μαθήματος της Γεωμετρίας; Πώς θα άφυπνίσουμε μέσα στο παιδί, στο άγουρο αυτό ανθρώπινο πλάσμα, τη βιολογική ανάγκη ν' άρματωθεί με τις γεωμετρικές του γνώσεις που θα τις πάρη μέσα στα εκπαιδευτήρια με τρόπο, υποτίθεται, παιδαγωγικό από τα θησαυροφυλάκια της πνευματικής πείρας των συγχρόνων ανθρώπων του σημερινού πολιτισμού για να μπορέσει να ένταχθεί σ' αυτό και να προσαρμοσθεί νικηφόρα στη ζωή; Πώς θα έκλαϊκεύσουμε στο παιδί την ανάγκη της Γεωμετρίας, πως θα διογκώσουμε μπροστά του την ανάγκη αυτή, για να του γίνη συνείδηση ότι το μάθημα αυτό είναι όντως απαραίτητος έξοπλισμός, ανάγκη βίου, ανάγκη δηλαδή βιολογική; Θα έρωτήση όμως κανείς: Είναι δυνατόν να άφυπνίσουμε στο παιδί ανάγκη βιολογική και στον τομέα της Γεωμετρίας; Τί θα το αναγκάσει; Στην πρωτόγονη εποχή οι βιολογικές ανάγκες ήσαν πιο έντονες: Η πείνα των πρωτογόνων ανθρώπων και το ψύχος των καιρικών συνθηκών δημιουργούσαν έντονα τη βιολογική ανάγκη της αντιδράσεως των ανθρώπινων εκείνων πλάσμάτων με την πρωτόγονη σκέψη για την άνευρεση τροφής και κατοικίας. Σήμερα όμως; Θα γεννήση το μάθημα της Γεωμετρίας ανάγκες βίου; Αδίστακτα λέμε «ναί», μολονότι οι βιολογικές ανάγκες στο παιδί παρουσιάζονται χονδρικά, άξεχωριστες, με ένιαία μορφή. Και λέμε «ναί» γιατί το παιδί έχει κληρονομήσει συμπυκνωμένα τα σπέρματα της ζωής με τα προβλήματά της που περιμένουν λύση με προπαρασκευαστική και πολύχρονη προετοιμασία μέσα στα εκπαιδευτήρια. Και τα σπέρματα αυτά δε χρειάζονται παρά το κατάλληλο κλίμα για να βλαστήσουν, να έμφανισθούν σαν ανάγκες ζωής, ανάγκες βίου, προκαλώντας ένεργητική και ένδιαφερτική στάση του παιδιού απέναντί των. Το κλίμα αυτό θα το δημιουργήσω μέσα στο σχολείο, έμεις, οι παιδαγωγοί, που προετοιμάζουμε τα μικρά των ανθρώπων για τον άγωνα της ζωής, με την κατάλληλη ατμόσφαιρα που θα πρέπει να δημιουργούμε έκαστοτε μέσα στα σχολεία.

Θά προσπαθήσω νά παρουσιάσω μιὰ περίπτωση άφυπνίσσεως τής ανάγκης μέσα στην παιδή ψυχή γιά τó μάθημα τής Γεωμετρίας μέ δικό μου τρόπο :

Στόν πρόλογο ενός ανέκδοτου βιβλίου μου γιά τó μάθημα τής Γεωμετρίας γράφω τά έξης :

Στό βουνό μέ τó δασάρχη :

Γλυκοχάραξε. Στην άνατολή ó ούρανός κατακόκκινος. Καβάλλα τά παιδιά ανεβαίνουν στό βουνό. Πάνε μέ τή μητέρα τους νά σφραγίσουν τήν ξυλεία. Τούς περιμένει ó δασάρχης «στά τρία έλατα». Μπαίνουν τώρα στό δάσος.

— Παιδιά, τρεις άντρες, λέγει ó Πάνος.

Πραγματικά, ήταν ó δασάρχης μέ τήν παρέα του. Σωστός λεβέντης. Στολή πράσινη, μουστάκι στριμμένο, ψηλός· ψηλός σαν έλατο !

— Κυρα· Μαρία, λέει ó δασάρχης. Θά σάς σφραγίσω γιά τó σπίτι 3 κυβικά ξυλείας.

Σέ λιγάκι φθάνουν σ' ένα πανύψηλο πεύκο. 'Ο δασάρχης καθαρίζει τή ρίζα του καί «ντάγκ» δίνει μιá δυνατή τσεκουριά μέ τή σιδερένια σφραγίδα τής ύπηρεσίας. Σφραγίζει κι άλλο ένα καί λέγει: Αύτά θά κόψης. Είναι καί τά δυό 3 κυβικά.

Τó μάθημα του δασάρχη

— Κύριε Δασάρχα, πώς μετράτε τά πεύκα ; λέει ó Πάνος. 'Η ίδια άπορία μου γεννήθηκε προχθές. 'Όλο τó χωριό κατέβηκε στόν κάμπο. 'Ο γεωπόνος μέ τó μηχανικό, μοίρασαν στό χωριό μιá έκταση ποτιστική 350 στρέμματα. Κάθε σπίτι πήρε κάπου από 2 1/2 στρέμματα.

— Βέβαια, είπε ó Δασάρχης. Οί γεωμέτρες μετρούσαν τά χωράφια, μετρούσαν δηλαδή τή γή. Καί μετρούσαν τή γή μέ τή Γεωμετρία. Μέ τή βοήθεια δηλαδή τής Γεωμετρίας.

Γιά νά καταλάβετε, άκούστε : Οί άνθρωποι έχουν διάφορα έπαγγέλματα : 'Ο γεωργός πού καλλιεργεί τó χωράφι του, πρέπει νά ξέρη νά τó μετρήση γιά νά ρίχνη ανάλογο λίπασμα μέσα. 'Ο άμπελουργός πρέπει νά ξέρη νά μετράη τó άμπέλι του καί τά βαρέλια. 'Ο άγρότης τούς έλαιώνες, άμπελώνες καί πορτοκαλεώνες του. 'Ο ύδραυλικός τά ντεπόζιτα, ó ράφτης τó ύφασμα, ή μοδίστρα τά φορέματα, ó χτίστης τά σπίντια. ó μαραγκός τά σανίδια, ó ξυλοκόπος τήν ξυλεία, ó βαρελάς τά βαρέλια. Κάθε πατέρας καί κάθε μητέρα τήν αύλή, τόν άνθόκηπο, τó λαχανόκηπο, τά παρτέρια, τήν ταράτσα, τήν κουζίνα. Οί δασικοί πρέπει νά ξέρουν νά μετρούν τίς δασωμένες έκτάσεις του κάμπου καί του βουνού. Οί πλοίαρχοι τούς ώκεανούς. Καί οί άεροπόροι πρέπει νά ξέρουν τή νύχτα πάνω από ποιά χώρα, ποιά πόλη καί βουνό βρίσκονται.

— 'Ετσι είναι, παιδιά μου, είπε ó δασάρχης. Τó μάθημα πού μās μαθαίνει νά μετρούμε τή γή λέγεται «Γεωμετρία». «Γεωμετρία» θά πη—είπε ó δασάρχης—«μετρώ τή γή» καί κάθε πράγμα πού βρίσκεται επάνω της. Καί ξέρετε, παιδιά ; Είναι πολύ παλιά έπιστήμη ή Γεωμετρία. Μαζί της άσχολήθηκαν οί άρχαίοι λαοί τής 'Ανατολής. Τά έπιστημονικά όμως θεμέλια τής Γεωμετρίας τά βάλανε οί άρχαίοι 'Ελληνες. Πρώτος δημιουργός της ó Θαλής ó Μιλήσιος. 'Υστερα ó Πυθαγόρας, ó 'Αρχιμήδης καί ó διάσημος 'Ελληνας μαθηματικός Εύκλείδης. Τά βιβλία του Εύκλείδη πού λέ-

γονται «στοιχεία», έχουν μεταφρασθή σ' όλες σχεδόν τίς γλώσσες του κόσμου καί διδάσκονται έδώ καί πολλούς αιώνες στα σχολεία.

Στήν έξωτερική θύρα τής 'Ακαδημίας του Πλάτωνα ύπήρχε ή έπιγραφή «μηδεις άγεωμέτρητος εισίτω». Καί ó δασάρχης έξηκούθησε : 'Όλοι αύτοί οί σοφοί έκαλλιέργησαν πολύ τήν έπιστήμη τής Γεωμετρίας, παιδιά. Τήν ανέβασαν μάλιστα πολύ ψηλά. Πάνω από χωράφια, άμπέλια καί θάλασσες. Τή φθάσανε ώς τ' άστέρια τ' ούρανοϋ, γιά νά βοηθήση μιá άλλη έπιστήμη, τήν 'Αστρονομία. Σά νά λέμε δηλαδή από Γεωμετρία τήν έκानαν Ούρανομετρία ! (Τά παραπάνω έχουν διατυπωθή πρό όκταετίας, δηλαδή πολλά χρόνια από τήν άπόπειρα κατακτήσεως του διαστήματος).

'Ο σημερινός πολιτισμός—έξακολουθήσε ó δασάρχης—μέ τή βοήθεια τής Γεωμετρίας τελειοποίησε πολύ τήν έπιστήμη των άστρων πού λέγεται «'Αστρονομία». Οί έπιστήμονες σήμερα μετρούν εύκολα τίς άποστάσεις του ούρανοϋ. Πόσο μακριά είναι τοϋτο ή εκείνο τó άστέρι. Πόσο μεγάλος ό ήλιος καί τó φεγγάρι. Τί όγκο καί τί βάρος έχουν.

— 'Ακούς εκεί νά ζυγίξη ό άνθρωπος τ' άστέρια, όπως ζυγίζει ό μανάβης τίς ντομάτες ; 'Απίστευτα πράγματα ! Πολύ χρήσιμο μάθημα ή Γεωμετρία, παιδιά. 'Απαραίτητο γιά κάθε άνθρωπο. Γιά κάθε έπάγγελμα ! Καί γιά όλα τά παιδιά του σχολείου μάθημα χρησιμώτατο καί άπαραίτητο, σωστό όπλο γιά τόν άγώνα τής ζωής. 'Εχει μεγάλη μορφωτική άξία ή Γεωμετρία, παιδιά μου. 'Όπως λέμε έμείς οί μεγάλοι, είναι όργανο διανοητικής αναπτύξεως. Μέ τή Γεωμετρία, είπε κάποιος, κάνουμε πνευματική Γυμναστική.

Αύτά είπε ó δασάρχης καί τελείωσε. Καί τά παιδιά έννοιωσαν ξεχωριστή χαρά γιά τó μάθημα τής Γεωμετρίας. 'Ενα μονάχα ξεχάσε νά πη ό δασάρχης. Καί δέν άντέχω στόν πειρασμό. Θά σάς τó πω. Δέν μέ άφήνει ό 'Ηπειρωτισμός, βλέπετε. 'Υστερα από τόν μεσαίωνα, από τίς άρχές του 18ου αιώνα, άρχισε νά διδάσκεται καί στους 'Ελληνες ραγιάδες ή Γεωμετρία. Καί πρώτοι εισηγητές της ύπήρξαν οί διδάσκαλοι τής Σχολής των 'Ιωαννίνων Μεθόδιος 'Ανθρακίτης καί Βαλάνος Βασιλόπουλος.

'Όταν κατ' αυτόν τόν τρόπο θεοϋν τά θεμέλια στο μάθημα τής Γεωμετρίας—ό προσανατολισμός δέ αυτός άνάγκη νά επαναλαμβάνεται κατά χρονικά διαστήματα—οί μαθητές πλέον έξοπλίζονται μέ μιá μόνιμη έπιθυμία ν' άποκτήσουν γνώσεις γεωμετρικές. Καί έξοπλίζονται όχι από πίεση έξωτερική, αλλά από έσωτερική ώθηση. 'Από τήν άνάγκη πού άμυδρά άρχίζει νά αισθάνεται πλέον ό ψυχοφυσικός όργανισμός του παιδιού. 'Από τήν άνάγκη του βίου, από τή βιολογική άνάγκη πού σιγά· σιγά άφυπνίζεται πλέον μέσα στην ψυχή του παιδιού. Του παιδιού πού νοιώθει πλέον συνειδητά, ότι τó προετοιμάζομε στο σχολείο μέ πολύχρονη προπόνηση καί προπαρασκευή γιά νά όρμήση νά κατακτήση τή ζωή μέσα στο στίβο τής άνδρωμένης κοινωνίας. Κι όταν υπάρχουν τέτοια έσωτερικά κίνητρα καί στόν τομέα τής Γεωμετρίας, ή ένασχόληση παίρνει τή μορφή τής ελεύθερης πνευματικής εργασίας, ή δέ στάση του παιδιού κάθε άλλο παρά παθητική είναι. 'Όλο του τó «είναι» διαποτίζεται πλέον από μιá μόνιμη έπιθυμία, από μιá χαρούμενη διάθεση καί διαρκή εύχαρίστηση, αν τύχη μάλιστα τó μάθημα τής Γεωμετρίας νά συνδεθι στενά μέ τόν έξωδιδασκηριακό χώρο, μέ τó ύπαιθρο καί τόν ελεύθερον άέρα. Αύτά τουλάχιστον διδάσκει ή πολύχρονη πείρα μας.

* * *

"Ετσι, φυσιολογικά κάπως, φθάνομε στο δεύτερο καί κύριο βιβλίο τής

ομιλίας μας: «'Η έποπτεία, βασική προϋπόθεση του μαθήματος της Γεωμετρίας». Δεν θα έπεκταθώ στο θεωρητικό μέρος. Στην προηγούμενη ομιλία μας ο συνάδελφος Παπαδημητρίου μίλησε αρκετά «διά την κατ' αίσθησιν έποπτεία», ώστε να περιττεύη μια νέα επανάληψη. 'Εκείνο που θέλω μονάχα να τονίσω είναι τούτο: «Ο,τι ρόλο παίζει το φως στη φωτογραφία, τόν ίδιο ρόλο παίζει και την ίδια επίδραση άσκει ή έποπτεία στο μάθημα της Γεωμετρίας. Χωρίς φως, φωτογραφία δεν παρουσιάζεται. Και χωρίς έποπτεία, γεωμετρική ύλη δεν έμπεδώνεται. "Όπως το φως έπηρεάζει χημικά το φιλμ άπεικονίζοντας τὰ αντικείμενα του έξωτερικού κόσμου άντεστραμμένα, τοιουτοτρόπως και ή έποπτεία έπηρεάζει ευεργετικώτατα το πνευματικό φιλμ της παιδικής ψυχής άπεικονίζοντας όχι άντεστραμμένα αλλά όλόρθα τὰ αντικείμενα του έξωτερικού μας κόσμου, που στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι άλλο τι παρά οι γεωμετρικές γνώσεις.

Πολλές φορές ταυτίζομε τη γεωμετρία με τόν πίνακα. Γεωμετρία λέμε = πίνακας και πίνακας = γεωμετρία. "Η, γεωμετρία = σχήμα με κιμωλία και αντίθετα.

"Όπως δέν μπορούμε να έκτελέσωμε στόν πίνακα πείραμα Φυσικής Πειραματικής με την κιμωλία, έτσι και γεωμετρικές γνώσεις δέν μπορούμε να τις έμπεδώσωμε με την κιμωλία, χωρίς έποπτεία. Πολλές φορές νομίζομε επίσης ότι τὰ γεωμετρικά σώματα του τórνου, που βρίσκονται με το ξύλινο κιβώτιο επάνω στην έδρα, είναι αρκετά για το σκοπό μας από την άποψη της έποπτείας.

Βέβαια, ή άρχή της έποπτείας επιβάλλει να πιάση το παιδί με το χέρι του το γεωμετρικό σώμα, να το ψηλαφήση, να το παρατηρήση. 'Ακόμα ή άρχή της έποπτείας επιβάλλει να έμφανίζεται και ή άρχή της αúτενέργειας: Είναι άπαραίτητο να φτιάχνη μόνο του τέ παιδί τὰ γεωμετρικά σώματα. "Όχι όμως πάνω σε ξένα χνάρια. 'Ανάγκη να σχεδιάζη μόνο του το παιδί τὰ αναπτύγματα των γεωμετρικών σωμάτων. Είναι δύσκολο να πετύχη κανονικές όρθες γωνίες, σύμφωνες μεταξύ τους. Συνεπώς πρέπει να συνηθίση. "Όταν το παιδί εργάζεται σε ξένα χνάρια, με έτοιμα δηλαδή και στιγματισμένα αναπτύγματα πάνω στο χαρτόνι, ή άρχή της αúτενέργειας παραβιάζεται. Νοθεύεται από την έμπορική επέμβαση. Σε μια τέτοια περίπτωση δέν αúτενεργεί ό μαθητής. Αúτενεργεί ό χαρτοπώλης. Μια τέτοια αúτενέργεια είναι ξενοκίνητη και μοιάζει πολύ με τις χριστουγεννιάτικες φάντες των βιβλιοπωλείων. Καθαρή λοιπόν αúτενέργεια, άτομική και άπόλυτα παιδική. Τότε έπιστρατεύονται και μπαίνουν σ' ένέργεια οι έσωτερικές ψυχοπνευματικές δυνάμεις του παιδιού. Και μόνον τότε το κέρδος είναι άφάνταστο. 'Ακόμα ξεχνάομε πολλοί ότι οι όγκοι των γεωμετρικών σωμάτων δέν ήμπορούν να φύγουν από τη φυσική τους θέση, από το ύπαιθρο για να 'ρθούν να λάβουν σχηματική θέση στόν πίνακα. Ούτε οι διάφορες επίπεδες επιφάνειες που υπάρχουν έξω, στο φυσικό τους χώρο, στη φυσική τους έκταση, είναι εύκολο να μεταφερθούν με την έπιπεδομετρία στόν πίνακα πρό των μαθητών της Ε' και Στ', που το αίτημα της παιδικής ψυχής βροντοφωνάζει: Τὰ παιδιὰ να κινηθούν προς τὰ έξω και όχι τὰ πράγματα προς τὰ μέσα.

Τὰ ανθρώπινα όντα είναι δίποδα. Μετατοπίζονται με την κίνηση των ποδιών. Με ποιά λογική συνεπώς τὰ γεωμετρικά σώματα πρέπει να δραπέτευουν από το φυσικό τους περιβάλλον και «υπό σμίκρυνσιν» να παρουσιάζονται στο μαυροπίνακα ή στην έδρα; Βέβαια αυτό θα συμβή άναγκαστικά στις άρχές του μαθήματος. Δεν πρέπει όμως να γίνεται κατάχρηση. Ζωτικός χώρος δηλαδή της γεωμετρίας δέν πρέπει να είναι ό πίνακας πάντοτε. Αυτό δικαιολογείται να συμβαίνει στο Γυμνάσιο. Διότι ό έγκεφα-

λος του έφήβου από την άποψη της ώριμάνσεως των κυττάρων παρουσιάζει εξέλιξη πολύ διαφορετική από το μυαλό του 12χρονου παιδιού. Θα πρέπει συνεπώς ή Ε' και Στ' να πηγαίνη πολλές φορές να έπισκέπτεται το χώρο στο ύπαιθρο και τὰ γεωμετρικά σώματα στη φυσική τους θέση, στο φυσικό τους χώρο. 'Εκεί θα σχηματίσουν οι μαθητές έπεκτατική και έμβασδομετρική αντίληψη του χώρου. Στο ύπαιθρο θα σχηματίσουν κυβική αντίληψη του χώρου.

'Η έμβασδομετρική και κυβική αντίληψη του χώρου, που πρέπει άπαραιτήτως να σχηματίσουν οι μαθητές, είναι έξοπλισμός άπαραίτητος από τὰ πρώτα βήματα που θα κάνουν τὰ παιδιά στο μάθημα της Γεωμετρίας. 'Η έπιπεδομετρική και κυβική αντίληψη του χώρου είναι για το μαθητή ή βάση, το ψυχικό του θεμέλιο, πάνω στο όποιο θα οίκοδομηθή το γεωμετρικό οίκοδόμημα της ψυχής του. Χωρίς την αντίληψη αυτή θα χτίζομε δι-
αρκώς επάνω στην άμμο.

'Ο Ρουσσώ ήθελε έποπτική και πρακτική τη διδασκαλία της Γεωμετρίας. 'Η Γεωμετρία, έλεγε, δέν είναι μόνον τέχνη «του συλλογίζεσθαι», αλλά και τέχνη «του παρατηρείν».

'Η ψυχολογία του παιδιού διδάσκει, ως γνωστόν, ότι ή εξέλιξη της αντίληψης του χώρου στηρίζεται στην έμφυτη ικανότητα του παιδιού, αλλά και στην έμπειρική τοιαύτη. 'Ο άείμνηστος παιδαγωγός μας Ν. 'Εξαρχόπουλος λέγει ότι στην αντίληψη του χώρου συνεργούν και έμφυτα και επίκτητα στοιχεία. Οι παραστάσεις του χώρου γίνονται κτήμα του παιδιού με τη συνεργασία πολλών αισθήσεων. 'Ο όφθαλμός όμως είναι το σπουδαιότερο όργανο που βοηθεί για την αντίληψη του χώρου. Με την «κατ' αίσθησιν αντίληψιν» στην περιοχή του χώρου, τὰ παιδιά γίνονται ικανά να διακρίνουν, κατά τη φρασεολογία του άείμνηστου παιδαγωγού μας, «το έγγυς» και το «πόρρω», το άνω και κάτω και τὰ άπέραντο, να έκτιμήσουν τις άποστάσεις, τις διαφορές των σχημάτων, τὰ μεγέθη κλπ.

Την ψυχολογική αυτή άρχή την είχα πάντα πρό όφθαλμών στο μάθημα της Γεωμετρίας και προσπαθούσα πάντα να την εφαρμόζω:

"Όταν ύπηρετούσα πρό του πολέμου σ' ένα χωριό της Κονίτης, στη Μόλιστα, κάθε χρόνο, από τις άρχές Μαρτίου, μετατρέπαμε το σχολείο σε ύπαιθρο. Ψηλά από το λόφο βλέπαμε άμφιθεατρικά μια έκταση 20 περίπου στρεμμάτων, σε μικρή άπόσταση. Ήσαν άγροί διαφόρων σχημάτων. Παραλληλόγραμμα, τρίγωνα, τραπέζια, πολύγωνα.

Οι μαθητές της Ε' και Στ' στο μάθημα της Γεωμετρίας, πάνω από το λόφο, παρατηρούσαν τους άγρούς. Μια ομάδα από 3 παιδιά με το μέτρο στο χέρι, έπαιρνε έντολή από την τάξη, ροβολούσε στόν κατήφορο, πήγαινε στο χωράφι που τους είχαμε ύποδείξει, μετρούσαν τις διαστάσεις του. Μετρούσαν και δεύτερο και τρίτο. 'Εμείς ψηλά στο λόφο τους περιμέναμε. Και ένώ οι μαθητές έξακολουθούσαν να μετρούν, έμεις μεταξύ μας προσπαθούσαμε να έκτιμήσωμε το έμβαδόν, να το μαντέψωμε. Βάζαμε μάλιστα και στοιχήμα. 'Εν τω μεταξύ έπέστρεφε το συνεργείο, μας έδιδε τὰ νούμερα και όλη ή τάξη άκροβολίζονταν στο γρασίδι. 'Εκεί μπρούμυτα, με τετράδιο και μολύβι, βρίσκανε άμίλητοι το έμβαδόν. "Όσοι προσήγγιζαν με τὰ στοιχήματα, έθριάμβευαν. Φωνές, έπιφωνήματα, ξεφωνητά.

Στο ίδιο σχολείο Μολίστης, στο σχολικό της άγρόκτημα έκτάσεως 2 στρεμμάτων, εφαρμόζαμε θαυμάσια την άρχή της αúτενέργειας. 'Η διαρρύθμιση του χώρου από τὰ παιδιά, οι διάδρομοι του άγροκτήματος, τὰ σχήματα του άνθόκηπου, του λαχανόκηπου, τὰ σπορεία και τὰ φυτώρια, το δενδροκομείο και το μεγάλο θερμοκήπιο, με τὰ τρίγωνα, τὰ όρθογώνια,

τις έλλείψεις και τους κύκλους, δημιουργούσαν με την καθημερινή σχεδόν άπασχόληση μεταξύ των άλλων και έντονα βιώματα μέσα στις ψυχές των παιδιών.

Στη Σκάλα Ώρωπού ή Αγροτική Τράπεζα με τον άμπελουργικό συνεταιρισμό είχε χτίσει σε μία πεδινή έκταση στην άκρη του συνοικισμού Ν. Παλάτια 8-10 κυλινδρικές δεξαμενές τσιμεντένιες, για να βάζουν το μούστο. Οι στέρνες αυτές ήταν ένα έργο θαυμάσιο, με σωληνώσεις, με στρόφιγγες, με ειδικές σκάλες και πορτάκια. Το ύψος τους θα ήταν κάπου δέκα μέτρα, ή δε διάμετρός τους κάπου 5-6. Στην τοποθεσία αυτή πολλές φορές είχα οδηγήσει την τάξη για μάθημα Γεωμετρίας. Με μακρύ σχοινί άρχιζαν από την περιφέρεια. Τη μετρούσαν. Η τάξη έπαιρνε τα νούμερα και εκεί μπροστά στη δεξαμενή, ξαπλωμένα τα παιδιά κάτω, βρίσκανε ακτίνα, έμβαδόν βάσεως, όγκο, έσωτερική χωρητικότητα για το μούστο κλπ. Στόν Ώρωπό επίσης είχαμε στο μεγάλο σχολικό μας κτήμα ένα μεγάλο κυλινδρικό πηγάδι με άρκετο βάθος. Την άνοιξη του 54 χτίσαμε κυλινδρικά το έσωτερικό του με τούβλα που έφεραν 3 φορτηγά από τη Χαλκίδα. Όγκομετρήσαμε τα φορτηγά με τα τούβλα και στο πηγάδι βρήκαμε με τους μαθητές το έσωτερικό έμβαδόν των κυλινδρικών τοιχωμάτων.

Στο Παλιό Φάληρο το 58 ασφαλτοστρώσανε κοντά στο σχολείο 3 δρόμους. Όταν τα φορτηγά φέρανε τα σκύρα, οι εργάτες με τα σιδερένια πηρούνια, κατά μήκος της όδοι, τα διαμορφώσανε σε λευκές κόλουμες τετραγωνικές και παραλληλόγραμμες πυραμίδες για να κυβίσουν οι μηχανικοί το χαλκι. Η ευκαιρία ήταν μοναδική. Την ήμερα εκείνη, θυμούμαι, ο δρόμος ήταν ήσυχος. Οι εργάτες έλειπαν. Όχηματα δεν περνούσαν μόνον οι πυραμίδες. Η Στ' κατά δυάδες φθάνει στις πυραμίδες. Τα συνεργεία των μαθητών εις ένέργειαν. Οι διαστάσεις δίδονται στους μαθητές και τότε παρουσιάζεται το έξης φαινόμενο: Οι μαθητές εκατέρωθεν του δρόμου, άλλοι στις μάντρες με τα κιγκλιώματα και άλλοι κατά γής, σκυμμένοι, άμιλητοι και άκίνητοι κυβίζουν το χαλκι. Ο άκροβολισμός αυτός των μαθητών κάνει αίσθηση στα καταστήματα της γειτονιάς και στο μπαράκι. Βγήκαν οι άντρες και περίεργοι έκοίταζαν. Τι συμβαίνει; ρωτούσαν. Τι κάνουν τα παιδιά εκεί; Κι όταν άκουσαν ότι τα παιδιά κυβίζουν το χαλκι, τα παρατηρούσαν με θαυμασμό. Ένας μονάχα άκούστηκε να λέη: «Μου φαίνεται πως την ψώνισε ο δάσκαλος»!

Την ίδια έποχή στο Π. Φάληρο χτίζανε τη μεγάλη έκκλησία, την Παναγίτσα. Όταν χτίζανε τις κυλινδρικές κολόνες της έκκλησίας, τις κυβίσαμε όλες με τους μαθητές μας.

Κοντά στο σχολείο άνοιγανε τα θεμέλια μιας οίκοδομής. Το άνοιγμα των θεμελίων ήταν γεωμετρικάτατο. Με τους μαθητές εύρηκαμε τον έσωτερικό χώρο όλων των θεμελίων μπροστά στους εργάτες που μας κοίταζαν έκστατικοί.

Στο σχολείο του Π. Φαλήρου, με 70 χιλ. που πήραμε το 58 από το Κράτος, φτιάξαμε τη μάντρα του σχολείου, τα νέα άποχωρητήρια, τους ύδροχρωματισμούς και έλαιοχρωματισμούς του διδακτηρίου. Την έμβαδομέτρηση και όγκομέτρηση των έργων αυτών την είχαν αναλάβει οι μαθητές με την καθοδήγηση βέβαια τη δική μας.

Στο 1ο Δημ. Σχολείο Χαλανδρίου, υπό την στέγη του όποιου στεγάζεται και το δικό μας σχολείο, οι μαθητές στην αύλη εύρηκαν το έμβαδόν του σχολικού οικόπέδου όλοκληρου 3 1/2 στρέμματα. Αφήρεσαν έπειτα το έμβαδόν της βάσεως του διδακτηρίου, ως και το έμβαδόν του μεγάλου σχολικού κήπου και το υπόλοιπον που έμεινε ήταν το καθαρό έμβαδόν της σχολικής αύλης.

Επίσης όγκομέτρησαν τις αίθουσες, το διάδρομο, καθώς και όλο το διδακτήριο. Μπροστά στο διδακτήριο είναι ή όδός Καραολή. Βρήκαν οι μαθητές το έμβαδόν του καταστρώματος της όδοι από τη γωνία του διδακτηρίου μέχρι της λεωφόρου Αθηνών. Μπροστά στο σχολείο είναι ένας βαρελάς. Την έποχή του μούστου πολλά βαρέλια άράδα-άράδα στην άσφαλο περιμένουν σειρά για έπισκευή. Πολλά τέτοια βαρέλια όγκομετρήσαμε με τους μαθητές μας.

Στους περιπάτους που πηγαίνει το σχολείο έντός της περιοχής Χαλανδρίου πάντα μία ομάδα της Στ' θα έχη μαζί της ένα γαλλικό μέτρο. Δραττόμεθα δε κάθε ευκαιρίας ώστε κάθε έπιφάνεια χαρακτηριστική και κάθε κτίσμα που παρουσιάζεται στα μάτια των μαθητών με χαρακτηριστική γεωμετρική σιλιουέττα, άμέσως να μετρώνται επί τόπου.

Ετσι ή μαθητές, νομίζουμε, ότι σχηματίζουν όχι μόνον έμβαδομετρική και κυβική αντίληψη του χώρου, αλλά, το σπουδαιότερο, άγαπουν πραγματικά το μάθημα της Γεωμετρίας, διότι ή στάση του μαθητού δεν είναι παθητική, αλλά ένεργητική.

(Συνεχίζεται)

Θωμάς Δέρβος

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ «ΕΚΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ»

Για να είναι ευεργετική ή επίδρασι του σχολείου επί των μαθητών, είναι ανάγκη όπως ύπάρχη ψυχική έπαφή μεταξύ αυτών και του διδακτικού προσωπικού. Πρέπει να γνωρίση ο διδάσκαλος την ψυχικήν υπόστασι του μαθητού, να διαγνώση τον ψυχικό του τύπο και βάσει αυτού να δώση την πρέπουσαν άγωγήν.

Διά τον λόγον αυτόν ο δάσκαλος, προκειμένου να διαπαιδαγωγήση το παιδί, χρησιμοποιεί πλείστα δσα μέσα, από τα όποια το κυριώτερον είναι τα διάφορα μαθήματα, τα όποια κυρίως συντελούν άποτελεσματικώς στην εξέλιξι του άτομου.

Ξεκινώντας από την αρχήν αυτήν και αξιολογώντας τα διάφορα μαθήματα του σχολείου, δεν διστάζομεν να τοποθετήσωμε το μάθημα των εκθέσεων στην κορυφή της πυραμίδος των μαθημάτων. Ασφαλώς ύπάρχουν και τα άλλα μαθήματα, τα όποια μας οδηγούν στα παρθενικά δώματα της παιδικής ψυχής, αλλά δεν φθάνομε με τόση σιγουριά, όσο με το μάθημα των Εκθέσεων.

Ο μαθητής με την εκθεσί του κάνει ψυχική προβολή και άποκαλύπτει με όλο του τον άγνό άθρομητισμό την έσωτερικήν του ίδιου συστάσιν, εκδηλώνει τις πνευματικές του δυνάμεις και τον υπεράφθανο συναισθηματικό του κόσμο. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούμε να δοϋμε μέσα στην εκθεσί του όλόκληρο το είναι του, όλόκληρο τον ψυχικό του κόσμο και άπ' εκεί θα άντλήσωμε τα περισσότερα στοιχεία, για να σπουδάσωμε την άτομικήν του.

Γράφοντας ο μαθητής την εκθεσί δεν ικανοποιεί μόνο την έσωτερικήν του όρμη προς ανακάλυψιν, αλλά αισθάνεται άνώτερα ποιοτικώς ψυχικά σκιρτήματα, είναι ή μεγάλη χαρά της όρμης προς ένασχόλησι και δημιουργία, είναι ή χαρακτηριστική όρμη του ζωντανού ανθρώπου.

Αρα ή εκθεσί είναι ένα καλλιτεχνικό δημιούργημα: είναι καρπός της πλέον ευγενικής προσπάθειας. Απ' αυτού μπορούμε να βγάλωμε το συμπέρασμα, ότι σκοπός των εκθέσεων είναι να μας άποκαλυφθί ο μαθητής, να μας δώση στοιχεία για να γνωρίσωμε τον ψυχικό του κόσμο.

Ἀλλὰ γὰρ νὰ συγκινηθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ἡλεκτρισθῇ ἡ σκέψις του, πρέπει νὰ τοῦ δοθῇ καὶ τὸ κατάλληλο θέμα γιὰ τὸ ἐρέθισμα τῆς δημιουργίας. Θέμα τὸ ὁποῖον θὰ ἀναμοχλεύσῃ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου καὶ θὰ τὸν ὠθήσῃ στὴν ψυχο-πνευματικὴν ἐκείνην ἔκρηξιν τῆς ὁποιασδήποτε παραγωγῆς του.

Ἐκλογὴ θέματος

Στο σημείο της έκλογής θέματος ἐλέχθησαν πλείστα ὄσα, κατὰ τὴν κριτικὴν ποὺ ἐπηκολούθησε, μετὰ τὴν εἰσήγησι τοῦ θέματος τῆς ἐκθέσεως, ἀπὸ τοὺς μετεκπαιδευομένους δασκάλους.

Πολλές γνώμης άκούσθηκαν από τούς συναδέλφους, βγαλμένες από την πεί-
ραν τους και από την έν γένει μόρφωσί των. Στο τέλος άκούσθηκε και ή γνώμη του
σεβαστού μας καθηγητού κ. Ζομπανάκη, ό όποιος σαφώς διετύπωσε ότι ή έκλογή
του θέματος μιζς έκθέσεως είναι τό δυσκολώτερον σημεϊόν αυτής.

Διότι ποῖα εἶναι τὰ καλύτερα θέματα ποὺ δονοῦν τὴν παιδικὴν ψυχὴ τοῦ μαθητοῦ; Ποῖα εἶναι τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα τὸ παιδί θὰ μᾶς ξεδιπλώσῃ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου; Ἡ πείρα μᾶς ἔχει διδάξει, ὅτι τὰ πλέον κατάλληλα θέματα εἶναι τὰ ἐλεύθερα, διότι μόνον αὐτὰ μποροῦν καὶ ψυχολογικῶς νὰ συμφωνήσουν, διότι μόνον μὲ αὐτὰ ἐπιτυχῶνουμε νὰ κεντρίσωμε τὴν παραγωγή «διαφέρον», ὃ ὁποῖος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους συντελεστὰς τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀτόμου.

Ἀλλὰ ἐὰν ἀφίσωμε τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος νὰ γίνῃ ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν, ἀσφαλῶς θὰ ὀδηγηθοῦμε σὲ ἓνα κυκεῶνα θεμάτων, ἀκριβῶς ὅσος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν. Τὸ μειονέκτημα δὲ δὲν εἶναι τόσο ἢ ἀπειρίαι τῶν θεμάτων, ὅσο ὁ φόβος τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ ἡ δύσκολη ἀναζήτησις κοινού ἀντικειμενικοῦ μέτρου γιὰ τὴν κλιμάκωσι τῶν δυνάμεων καθενὸς μαθητοῦ.

Κατάλληλα θέματα είναι εκείνα τὰ κοινά, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ συναίσθημα τῆς προσδοκίας. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τὸ θέμα «Τὸ Πάσχα» π.χ. γράφεται πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀποδίδουν περισσότερον, παρὰ ἅμα τὸ γράψουν μετὰ ἀπὸ τὴν γιορτὴν του. Διότι, μετὰ τὸ πέραςμα τῆς γιορτῆς, ἡ ἐκθεσι θὰ ἔχη ἡμερολογιακὴ μορφή μὲ ξεθωριασμένον χρῶμα. Τιοῦτου εἵδους θέματα εἶναι πολλὰ, ἐποχικῶς καὶ εὐκαιρικῶς τοποθετημένα.

"Άλλη κατηγορία θεμάτων είναι τα γενικά, όπως η "Ανοιξη, ο Χειμώνας κλπ., τα οποία μπορούν εύκολως να χωρισθούν σε άλλα επί μέρους, για να καλύψουν κατά ένα τρόπον όλες τις τάξεις των μαθητών.

Εκείνα ἐπίσης τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θέλγουν καὶ ἔχουν τὴν μεγαλύτερη προ-
τίμησι μεταξὺ τῶν μαθητῶν, εἶναι καὶ φανταστικά, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποφεύγουμε νὰ
δίνουμε τὸν σκελετόν, π.χ. στὸ θέμα «Ναυάγιο στὸν ὠκεανὸ» (πλοῖο - φουρτούνα - βύ-
θις - φωνές - νησί - ἰθαγενεῖς). Μὲ τὸν σκελετὸ αὐτὸν δεσμεύουμε τὴν φαντασίαν, προ-
καθορίζουμε τὸ περιεχόμενο καὶ περιορίζουμε τὴν αὐτενέργεια.

Μορφή και περιεχόμενο

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι θὰ πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενον. Διαθέ-
τει ὁ μαθητὴς ἄφθονα ἐκφραστικὰ μέσα; Τὰ γραφόμενά του εἶναι σαφῆ; παραστα-
τικὰ; Ἐχουν τὴν παιδικὴν δροσιὰ καὶ τὴν σφαιρίδα τῆς παιδικῆς δημιουργίας; Ἐ-
χουν ὅλα τὰ στοιχεῖα; ἀρθρωσι; καὶ συνοχή; Στις μικρὰς ἡχηρὰς προτάσεις κυκλο-
φοροῦν ὥρατες ἰδέες; ὅπως ἡ εὐγένεια, ἡ καλωσύνη, ἡ ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ὁ
ἡρωϊσμός, ἡ μετριοφροσύνη κτλ. Παρουσιάζουν πλαστικότητα οἱ λογοτεχνικὲς εἰ-
κόνες;

Γνωρίζομεν ὅτι τὸ παιδικὸ λεξιλόγιον εἶναι φτωχόν, ἀλλὰ δονεῖται ἀπὸ παλμὸν τῆς παιδικῆς καρδιάς; Διοχετεύεται κάποιος διάφανος λυρισμός; Φαίνεται τὸ ἄνετο ξετύλιγμα τῆς σκέψης του; Διανθίζει τὰ γραφόμενά του μὲ λεπτότατο χιού-

μορ; Μᾶς προσφέρει πρωτότυπα πράγματα; Κάνει καλή χρῆσι τῶν προσωποποιήσεων, τίς ὁποῖες πληθωρικᾶ χρησιμοποιεῖ; Διότι καί ὁ μαθητῆς ἀκόμη καί τῆς Στ' τάξεως δὲν παύει νὰ εἶναι ἓνας ἀνώριμος ἄνθρωπος, ποῦ ἀρέσκεται νὰ βλέπη τὰ πάντα νὰ μιλοῦν καὶ νὰ κινεῖνται ὅπως καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, ἀπὸ τὸ ὅποιο τόσο γοητεύεται.

Τέλος, στη μορφή και στο περιεχόμενον οί μαθηταί πρέπει ν' ασκηθοῦν συστηματικά καί νά βλέπουν καί τά δυο αὐτά στοιχεῖα ὡς ἀδιάσπαστη ἐνότης.

Ποικίλες δυνάμεις διαθέτει ο μαθητής, μόνο που το χρειάζεται η κατάλληλη στιγμή με την εσωτερική υποκίνηση. Και την διαθέσι αυτήν, την δραστηριοποιεί η έκλογή του θέματος και ο χρόνος της προσφοράς του.

Διόρθωσι τῶν ἐκθέσεων

Ἐφ' ὅσον καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅτι ἡ ἔκθεσι εἶναι πνευματικὸν προϊόν, δηλαδὴ ἡ εὐγενέστερή του δημιουργία, πρέπει νὰ τὴν ἀντικρύσουμε μὲ σεβασμό. Μέσα στὸ ἄψυχο αὐτὸ χαρτὶ βροσκοεταὶ ἡ ἴδια του ἡ ψυχὴ μορφοποιημένη καὶ πλαισιωμένη μὲ τὴν καρδιά καὶ τὸν νοῦν, σὰν ἐνιαῖο καὶ ἀξεχώριστο τρίπτυχο.

Χρειάζεται λοιπόν επίσκεψη, διότι ένας καλός χειρισμός στην διόρθωση των εκθέσεων θ' ἀποτελέσει καινούργια πηγή ἐμπνεύσεων.

Τὴν ἔκθεσιν τῶν μαθητῶν θὰ τὴν ἐκτιμήσωμεν ὄχι ὅπως τὴν εἶδαμε στὸ τε-
τοῦδιον, ἀλλὰ ὅπως τὴν ἀκούσαμε, ὅταν ὁ μαθητὴς τὴν ἐδιάβαζε.

Τὰ πολλὰ τυχόν ὀρθογραφικὰ λάθη, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ μειώσουν τὴν ἐντο-
νότητα τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν. Πρέπει νὰ μὴ θεωρῇται ἡ ἔκθεσι ὡς
ἀποκλειστικὸν ἐξάρτημα τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, διότι ἀδικοῦμε τὸν μαθητὴ καὶ
τοῦ ἀναγκόπτουμε τὰ πτερὰ τῆς δημιουργίας.

Κανένα κόκκινο σημάδι κάτω από τὰ λάθη. Αὐτὰ θὰ γραφοῦν στὸ σημειωμα-
τάριο τοῦ δασκάλου καὶ θὰ συζητηθοῦν στὴν ὥρα τῆς Γραμματικῆς σύμφωνα μὲ
τοὺς κανόνες τῆς.

Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ μὴ ταλαιπωρῆται τὸ βασικὸν αὐτὸ μάθημα καὶ νὰ μὴν ἀφιλολογῆται ὡς μαθητὴς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν.

Είναι γεγονός άναμφισβήτητον, ότι ή κριτική των εκθέσεων είναι σοβαρό και δύσκολο θέμα, για τούτο υπάρχουν και πολλές γνώμες και πορείες διδασκαλίας. Με τήν συζήτηση τής κριτικής που έπακολυθεί, συντελείται μιá δεύτερη πνευματική δημιουργία, μιá αναμόχλευσι των πνευματικών δυνάμεων, μιá άσκησι στην άγωγή του λόγου, στον αυτοσεβασμόν και τήν άντικειμενικότητα, στην έξαρσι των ωραίων στοιχείων. Με τήν κριτικήν οι μαθηται πρέπει νά νοιώσουν άλλοτε αισθητικήν τέρ-ψιν, όπου οι μικροί κριτικοί δέν θά χάσουν τήν αισθητική έπαφή με τó δημιουργημα που κρίνουν. Τότε θά δείξουν και τήν ποιότητα τής ευαισθησίας των.

Πρέπει δηλαδή οι μαθηταί να συνηθίσουν να σέβονται την ύπoστασι του ἔργου του συμμαθητοῦ των καὶ μὲ ἀνωτερότητα νὰ δείχνουν τὸ ἥθος, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἐνθαρρύνουν. Τότε ὅχι μόνον ὁ κρινόμενος θὰ ὠφεληθῇ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ κρινόντες θὰ βελτιωθῶν.

Ἐχομε τὸ παράδειγμα πολλῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι, ἐνῷ δὲν μποροῦν νὰ γρά-
φουν μίαν ὥραιαν ἐκθέσιν, θύμω δύνανται νὰ προβάλουν εὐστόχους προσθήκες σὲ
ξένες ἐκθέσεις. Εἶναι δηλαδὴ καλοὶ κριτικοί, ἐνῷ δὲν εἶναι καλοὶ δημιουργοί. Ἡ
κατηγορία αὐτὴ τῶν μαθητῶν πολλὰ ὠφελεῖται ἀπὸ τὶς διορθώσεις τῶν ἐκθέσεων,
καθὼς τὶς διασταυρώσεις τῶν γνώμων καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα στοι-
χεῖο γιὰ νὰ προσέξωμε καὶ μελετήσωμε τὸν ἰδιότυπον ψυχικὸν χαρακτῆρα τοῦ μαθητοῦ.

Χείο για να προσεφέρω και μαθηταί μου. Ἄλλοι μαθηταὶ μπόρουν νὰ συλλαμβάνουν ὥραϊες ἰδέες χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ τὶς ἐκφράσουν. Ἄλλοι πάλι ἔχουν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ δώρου τῆς πρωτοτυπίας, ἐνῷ ἄλλοι μαθηταὶ εὐκόλως ἐξευγενίζουν καὶ ἐξωραΐζουν ἓνα θέμα, τὸ ὁποῖο προσέφεραν οἱ συμμαθητὲς των τελειῶς ἀτεχνο.

Μὲ τὴν καλὴν κριτικὴν τῶν ἐκθέσεων, ἐνῶ θὰ ἐπαινῆται ὁ μικρὸς λογοτέχνης, θὰ ἐνθαρρύνεται ὁ νωθρὸς γιὰ νὰ ἐπιδείξῃ ἐπίδοσι καὶ συγχρόνως θὰ διαμορφώνεται ὁ μέσος τύπος.

Ποῦ πρέπει νὰ γράφονται οἱ ἐκθέσεις, στὸ σπίτι ἢ στὸ σχολεῖο καὶ ποιές εἶναι οἱ καλλίτερες;

Ἐάν ζητήσωμε τὴν ἀπάντησι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, τότε θὰ δοῦμε ὅτι οἱ ἐκθέσεις οἱ ὅποιες γράφονται στὸ σπῆτι εἶναι καὶ οἱ πλέον καλλιτέρες. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθές, διότι τὸν σπῆτι τοῦ ὁ μαθητῆς βρίσκει τὴν ἡσυχία του, τὴν μοναξιά του καὶ τὰ βιβλία του, καθὼς καὶ τὴν ἀνέσι τοῦ χρόνου. Ἐκεῖ ἐπιτυγχάνεται ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ αὐτοσυγκέντρωσις.

Πάντως ο καλύτερος τόπος ρυθμίζεται από τις περιστάσεις και τις ευκαιρίες, τις οποίες εκμεταλλεύεται ο άνθρωπος για να προσφέρει ένα, όσο μπορεί, τέλειο δημιούργημα.

Τὸ μάθημα τῶν ἐκθέσεων εἶναι ἓνα δύσκολο καὶ ἰδιότυπο μάθημα, εἶναι αὐτὸ ποὺ παίζει τὸν κυριώτερον ρόλον γιὰ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν ἐκθεσὶν καὶ μόνον ἀπὸ αὐτῆς κρίνεται ὁ ἄνθρωπος προκειμένου νὰ καταλάβῃ μίαν δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν θέσιν μέσα στὴν κοινωνίαν. Διότι ἀπὸ τὴν ἐκθεσὶ θὰ μορφώσῃ γνώμην ὁ μέλλων προϊστάμενος γιὰ τὸ ποῖον τοῦ νέου ὑπαλλήλου, ἀπὸ τὴν ἐκθεσὶ θὰ γνωρίσῃ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου, τὸν χαρακτήρα τοῦ καὶ ἐν γένει τὴν προσωπικότητά του.

Ἄφου λοιπόν τὸ μάθημα αὐτὸ παίξει τόσο σοβαρὸ ρόλο στὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει καὶ τὸ σχολεῖο νὰ τὸ περιβάλλῃ μὲ τόση σοβαρότητα, ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται τὸ σχολεῖο πληρέστερα στὴν δλν ἀγωγή ποὺ ἐξασχεῖ ἐπὶ τοῦ ἀτόμου.

Ἀναστάσιος Μπαξεβάνος

ΕΙΣ ΠΟΙΑΝ ΣΧΕΣΙΝ ΦΕΡΩ ΤΑΣ ΕΚΔΡΟΜΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝ ΤΩ ΣΧΟΛΕΙΩ ΤΕΛΟΥΜΕΝΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ

(Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

Ἐφαρμογὴ εἰς τὸ μάθημα τῆς φυσικῆς Ἱστορίας

Τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, καλῶς διδασκόμενον, ἔχει σπουδαιότητα σημασίαν καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι ἐξετάζει τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους (ὀρυκτολογία), τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον. Ἡ γνῶσις καὶ ἐκμετάλλευσις τῆς φύσεως καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἀποτελεῖ τὴν μοναδικήν πηγὴν πλούτου. Ἐπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς δημιουργοῦμεν.

Αἱ γενικαὶ γνώσεις περὶ φυτῶν καὶ ζώων, ἐξευγενισμοῦ καὶ καλυτέρας ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν εἶναι σημαντικώταται. Καὶ αἱ ἐπὶ μέρους γνώσεις ἐνδὸς ἐκάστου φυτοῦ εἶναι σημαντικαί, ὅταν μάλιστα ἀναφέρονται εἰς φυτὰ εὐρείας καλλιέργειας ἢ ἔχοντα σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν μας. Αἱ σχέσεις μεταξύ λαχανικῶν καὶ ἐντόμων, πτηνῶν καὶ ἐντόμων, ἐντόμων καὶ ἀνθρώπου, ἔχουν ἰδιαίτεράν σημασίαν. Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι εἶναι πλάνη νὰ διδάσκωμεν ὅλα ὅσα μνημονεύει τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα ἐπὶ τοῦ φυτικοῦ ἢ ζωικοῦ βασιλείου. Χρειάζεται ἐπιλογὴ ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν. Δίδαξε, ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ ἄμεσον περιβάλλον τοῦ μαθητοῦ. Αὐτὸ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν του καὶ αὐτὸ θὰ τὸν μορφώσῃ. Μὴ διδάσκης πτηνὰ δι' εἰκόνων, φυτὰ ἢ ζῷα ἢ ἔντομα δι' εἰκόνων. Ἀκόμη οὔτε μὲ ταριχευμένα. Αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι βεηθητικὰ μέσα. «Πιστεύω μας» πρέπει νὰ γίνῃ ἐτάζωμεν ὅ,τι μποροῦμε νὰ ἰδοῦμεν καὶ νὰ παρακολουθῶμεν.

Δυστυχῶς, αὐτὸ τὸ καταπατοῦμεν ὅλοι μας, ἐγὼ δὲ προσωπικῶς αἰσθάνομαι δι' αὐτὸ μεγάλην ἐντροπήν!!

Συνεπῆς πρὸς τὰς ὡς ἂν ἀντιλήψεις μου, καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἱερᾶς ἀναγκῆσεως, ὅταν διδάσκω τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Ε΄ τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. «Γενικὴ εἰκὼν τῶν θερμῶν χωρῶν». Συμφωνῶ ἀπολύτως νὰ διδασθῇ καὶ εἶναι σημαντικώτατον κεφάλαιον καὶ διὰ τὴν Γεωγραφίαν. Νὰ διδασθοῦν ὁ φοῖνιξ, ἡ ἰνδικὴ συκὴ καὶ ἡ βανανέα, διότι καλλιεργοῦνται εἰς τὴν πατρίδα μας. Διὰ τὸ ὅμως νὰ διδασθοῦν ἀπὸ τῆς εἰκόνης τὸ σακχαροκάλαμον, τὸ κακαόδένδρον, τὸ ἀρτόδενδρον, ἡ καφέα, τὸ ἰνδικόν, ἡ βανίλλη, τὸ πιπέρι, ἡ εὐγενία ἡ καρυόφυλλος, τὸ κινάμωμον, ἡ θέα (τὸ τσάι), τὸ μοσχοκάρυον καὶ ἡ κιχρόνη; Μήπως ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦμεν τὰ προϊόντα των; Εἶναι ἀνάγκη ἐξ αὐτοῦ νὰ μάθῃ ὁ μαθητὴς πῶς καλλιεργεῖται τὸ φυτὸν, πῶς εἶναι τὰ ἄνθη του, τὰ φύλλα του κλπ.; Ποῦ θὰ συναντήσῃ τὸ φυτὸν ὁ μαθητὴς, πλὴν τῶν ταξιδευόντων ναυτικῶν ἢ τῶν μεταναστευόντων Ἑλλήνων καὶ πῶς δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας ἢ τῆς ποιότητος τοῦ προϊόντος; Θὰ ἥλλαξε ἐντελῶς τὸ ζήτημα, ἐὰν θὰ ἠδύνατο νὰ καλλιεργηθῶσιν εἰς τὴν χώραν μας καὶ ν' ἀποτελέσουν πηγὴν πλούτου. Ποῖος ἐξ ἡμῶν συνήγησεν τὰ ὡς ἂν ἄνω φυτὰ ἢ ποῖος, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ σχολείου, ἐνδιεφέρθη νὰ διευρύνῃ τὰς γνώσεις του ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἢ ποῖος ἐνθυμεῖται περισσότερα τοῦ ὅτι ἡ καφέα εἶναι ἐν δένδρον τῶν θερμῶν χωρῶν;

Ἔτι καὶ ὁ ἀποστόλος παρακαλεῖ τοὺς ἀδελφούς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἐκείνους ἀλλὰ τὸν ἑαυτοῦ χρόνον προσφέρουσιν ὡς προσφοράν ζῶσαν, ἁγίαν, ἀκατάβλητον, ἡμετέραν, ἡμετέραν ὡς ἡμεῖς ἀποστόλοι καὶ ἐκκλησίαι. Ὅλα αὐτὰ προσφέρουσιν νεκρὰς γνώσεις καὶ ὑποκλέπτουν πολὺτιμον χρόνον. Δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ φέρωμεν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν κανέλλα, τσάι, ζάχαρι, ἐκ σακχαροκαλάμου, βανίλλιαν κλπ. καὶ νὰ συζητήσωμεν διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν χρῆσιν των, τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διατρέχει ἡ ὑγεία μας ἐκ τῆς υπερβολικῆς χρήσεως ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν καὶ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ φλοιός, ἐκεῖνο τὸ ἄνθος, ἐκεῖνο τὸ ἐγκύλισμα καὶ πῶς ἐξάγεται καὶ συσκευάζεται; Δυνατὸν βεβαίως εἰς μαθητὰ νὰ προβάλλουν ἀπορίας διὰ τὸ φυτὸν καὶ νὰ ζητήσουν πληροφορίας. Βεβαίως θὰ τὰς παράσχωμεν χωρὶς τὴν πρόθεσιν νὰ φορτώσωμεν τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἐπουσιώδη καὶ συντόμως ἀποδύλλονται.

Περιέλαβε τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα μεταθῆ τῆς διδασκείας ὕλης πᾶσαν γνῶ-
σιν καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἀγκομαχοῦν νὰ τὴν διεξέλθουν.
Τὸ σημαντικὸν γεγονός εἶναι νὰ διεξέλθῃς τὴν ὕλην. Τὸ πῶς, εἶναι ἄλλο ζήτημα.
Ἐπαξ τοῦ ἔτους θὰ ἐπισκεφθῇ ὁ Ἐπιθεωρητὴς τὸ Σχολεῖον. Δυνατὸν αὐτὸ ἄπαξ
νὰ συμβῇ εἰς διάστημα 2ετίας, 3ετίας! Πάντως ἡμεῖς ἐξετάσαμεν τόσα ζῶν, τόσα φυ-
τα! Ποῖος συνάδελφος ἔχει ἐν μικρὸν ἐνυδρεῖον μὲ ἰχθῦς, διὰ νὰ παρατηροῦν οἱ μα-
θηταί;

Μὴ διδάσκη, συνάδελφε, πολλὰ μαθήματα (θέματα). Ὅτι διδάσκη, διδάξῃς
το πλήρως καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς.

Εἴμεθα ἄξιοι μομφῆς, ὅταν ἔχωμεν εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις, διὰ νὰ δημιουργήσωμεν σχολικὸν κήπον καὶ δὲν τὸν πράττομεν, ὅταν ἄνευ κινδύνων δυνάμεθα νὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὸ ὑπαθρον καὶ δὲν εὐρισκόμεθα. Δυστυχῶς εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἡ ζωὴ κατῆνθησε μαρτυρικὴ καὶ ὁ περίπατος ἐπικίνδυνος. Σεῖς ὁμως, συνάδελφοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἔχετε ἰδιαίτερας εὐνοϊκὰς συνθήκας. Ἀνατρέχων εἰς τὸ παρελθόν, βλέπω ὅτι πολλὰ σφάλματα διέπραξα καὶ δὲν ἐξεμεταλλεύθην ἀρκούντως τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας. Σήμερον νομίζω ὅτι ἀπομακρύνω μέρος τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐντροπῆς γράφων τὰς ἀνωτέρω σκέψεις καὶ καθιστῶν καὶ σὲ κοινωνὸν τῶν προβλημάτων μου.

Δίδασκε ἐποπτικῶς

«Δίδασκε ἐποπτικῶς» μπορεί νὰ εἶναι ἡ περίληψις τῶν ἀνωτέρω. Ὅλοι μας τὸ γνωρίζομεν, ἀλλ' ἐλάχιστοι ἐξ ἡμῶν τὸ ἐφαρμόζομεν ἢ τὸ ἐφαρμόζουν, ὅπως πρέπει. Δὲν διδάσκει ἐποπτικῶς ὅποιος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ σάπωνος ἐπιδεικνύει τεμάχιον ἢ τεμάχια σάπωνος. Ἀπλῶς ἐξαπατῶμεν ἑαυτοὺς καὶ διαπομπεύομεν τὸ

«Δίδασκε ἐποπτικῶς», διότι ἀρχίζομεν τὴν λογοκοπίαν· παίρνομε αὐτὸ... καὶ αὐτὸ... καὶ αὐτὸ... εἰς αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν, τὰ θερμαίνομεν κλπ. καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπι-
δεικνύομεν τὰ τεμάχια. Συμπληροῦμεν ὅτι ἡ μητέρα καθαρίζει τὰ ρούχα μας, ὅτι
κάνομε λουτρὸν κλπ. Δυνατὸν τις νὰ εἶπῃ «ἐγὼ ἔδειξα καὶ τὰ τεμάχια τοῦ σάπ-
ωνος, ἄλλοι οὐτε αὐτὸ κάμνουν». Δὲν ἔχω ἀντίρρησην, ἀλλ' ὑποστηρίζω ὅτι κατεπα-
νήθη κατὰ τὸν χειρότερον τρόπον ἡ ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας. Ὁ μαθητὴς, διὰ νὰ μάθῃ
τὴν ὕλην, θὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἀνάλογον βοηθητικὸν καὶ θ' ἀρχίσῃ ν' ἀπομνημονεύῃ
καὶ νὰ βασανίζεται διὰ νὰ φορτώσῃ τὸν νοῦν τοῦ μὲ ὠρισμένας γνώσεις, τὰς ὁποίας
μετ' ὀλίγας ὥρας ἢ ἡμέρας θὰ ξεφορτωθῇ... Αὐτὸς δ' ὁποῖος ἐδιδάχθη τὴν κατασκευὴν
τοῦ σάπωνος εἰς τὸ σχολεῖον, εἶναι ἀνίκανος νὰ κατασκευάσῃ σάπωνα, ἐνῶ ἡ χωρι-
κὴ, ἡ ὁποία παρηκολούθησε τὴν κατασκευὴν τοῦ σάπωνος εἰς συγχωριανὴν τῆς, δύ-
ναται νὰ κατασκευάσῃ σάπωνα. Εἰμαι βέβαιος ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι, οἱ δι-
δάσκοντες τὰς σοφίας διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σάπωνος, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὸν
κατασκευάσωμεν. Ἐὰν ὅμως ἡ κατασκευὴ ἐγένετο εἰς τὸ σχετικὸν ἐργαστάσιον ἢ
εἰς οἰκίαν ἢ τὸ σχολεῖον, οἱ μαθηταὶ θὰ ἠδύναντο, ἔχοντες σημειώσῃ μόνον τὰς ἀνα-
λογίας, νὰ διηγηθῶν θαυμάσια πῶς κατασκευάζεται ὁ σάπων, διὰ νὰ τὸν κατασκευά-
σουν εἰς τὸ σπίτι των. Οὔτε ἀπομνημόνευσις, οὔτε λογοκοπία. Ἀπόκτησις ζωντα-
νῶν γνώσεων. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῇ περιέργον, ὅτι ὁ διδασχθεὶς τὴν κατασκευὴν
τοῦ σάπωνος θὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἢ τὸν ἀγράμματον διὰ νὰ διδαχθῇ.

Δὲν διδάσχομεν λοιπὸν ἐποπτικῶς διὰν περιγράφωμεν μίαν κατασκευὴν καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιδεικνύομεν τὸ προϊόν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσῃ ὁ μαθητὴς τὴν ὅλην πορείαν τῆς κατασκευῆς, τῆς χρήσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων της. Τότε εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκθέσῃ προφορικῶς ἢ γραπτῶς. Αὕτῃ εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ τότε τηρεῖται τὸ «δίδασκε ἐποπτικῶς».

Διὰ λογοκοπίας διδάσκεται ἡ κατασκευὴ τῆς ἀσθέστου, τοῦ πάγου, τῶν δερμάτων, ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐξυγόνου κλπ. κλπ. Διὰ διδασκόνται ἐφ' ὅσον οἱ μαθηταί, καθ' ὃν τρόπον διδάσκονται, δὲν ἀφομοιώνουν τὴν ὕλην;

Πῶς διδάσκεται ὁ μαγνητισμός, πῶς ὁ ἠλεκτρισμός, αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν κλπ. κλπ. Τοῦτο τὸ γνωρίζουν μόνον οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι ἢ οἱ διδαχθέντες.

Δὲν διδάσκομεν ἐποπτικῶς μὲ περιγραφὰς καὶ σχήματα. Πόσον κουραστικὸν εἶναι νὰ περιγράφῃς μὲ λόγια καὶ οἱ δῦστυχοι οἱ μαθηταὶ νὰ προσπαθοῦν διὰ τῆς φαντασίας των ν' ἀντιληφθοῦν τὴν φαντασίαν τοῦ διδασκάλου των. Περιγράφονται μὴχαναὶ ποὺ κινούνται, τροχοὶ ποὺ περιστρέφονται, σχοινία ποὺ σύρονται, ἐκκρεμὴ ποὺ πάλλονται κλπ. κλπ. Καὶ ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ τὰ μάθουν οἱ μαθηταὶ!!! Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἓνα μεγάλο μηδενικόν. Δὲν εἶναι διδασκαλία. Σκοτώνομε ἀπλῶς τὴν ὥραν μας. Δὲν διδάσκομεν ἐποπτικῶς δι' εἰκόνας, οὔτε διὰ τοῦ ταριχευμένου ζώου. Ἐχω τὴν εἰκόνα τῆς ὀρνιθὸς ἢ τὴν ὀρνιθα ταριχευμένην. Πόσα θὰ ἰδῇ ὁ μαθητὴς; Ἐλάχιστα! Δὲν θὰ ἰδῇ πῶς βαδίζει, πῶς πετᾷ, πῶς τρώγει, πῶς πίνει νερό, πῶς κλωσσᾷ τ' αὐγὰ τῆς, πῶς δδηγεῖ τοὺς νεοσσούς, πῶς τοὺς προστατεύει κλπ. Δὲν διδάσκονται αὐτὰ ἐκ τῆς εἰκόνας ἢ τοῦ νεκροῦ ζώου, οὔτε μὲ τὸ ζῶον ἐντὸς τῆς αἰθούσης.

Ἡ διδάσχομεν ἐποπτικῶς ἢ δὲν διδάσκομεν ἐποπτικῶς. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ διδάσχωμεν μισοεποπτικῶς ἢ ἐλάχιστα ἐποπτικῶς.

Ἡ καταπάτησις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐποπτείας εἶναι τὸ βαρύτερον παιδαγωγικὸν σφάλμα καὶ πρέπει οἱ Ἐπιθεωρηταὶ εἰδικῶς νὰ παροτρύνουν τοὺς διδασκάλους εἰς τὴν ἐφαρμογὴν των οὐχὶ διὰ ποινῶν, ἀλλὰ διὰ προτροπῆς καὶ καθοδηγήσεως.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τὴν καταπατῶμεν ὅλοι μας καθημερινῶς.
Τὴν καταπατῶ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος.

Χρησιμοποιῶ εἰκόνας, βιβλία, φέρουν καὶ οἱ μαθηταί, ἐργάζομαι μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας, προβάλλων εἰκόνας καὶ πα-

ρέχων ὄργανα διὰ πειραματισμόν. Καὶ ὁμῶς ἀντιλαμβάνομαι ὅτι καταπατῶ τὸ ἀξιωμα «Δίδασθε ἐποπτικῶς» καὶ περιπαλῶ τὸν ἑαυτὸν μου.

Τὸ μόνον παρήγορον εἶναι ὅτι γίνεται μέσα μου μία πάλη, ὅτι ζῶ ἕνα πρό-
βλημα. Μοῦ φταίει τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, τὸ ὥρολόγιον, τὸ διδακτήριον, ἡ ἔλ-
λειψις χώρου διὰ σχολικὸν κήπον, ἡ ἔλλειψις ὀργάνων ἢ τῶν μέσων διὰ τὴν κατα-
σκευὴν των, ἡ ἀδυναμία μου ν' ἀπαγκιστρωθῶ τῆς λογοκοπίας, ἡ ἀδυναμία μου νὰ
ἀφοσιωθῶ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ σχολεῖν καὶ μόνον τὸ σχολεῖν (νὰ εἶμαι θαμῶν τοῦ
ἐργαζόμενος καὶ παρασκευάζων), ἡ ἀδυναμία μου ν' ἀψήφησω τὴν οἰκονομικὴν μου
ἀνεπάρκειαν, ἡ μακαριότης τῶν ὑπευθύνων, ἡ ἀνώμαλος λειτουργία τῶν σχολείων,
ἡ οἰκονομικὴ κατὰστάσις τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν, ὁ συνάδελφος ὁ ὁποῖος
δὲν ἀνάνειναι τὰς ἀποσκευὰς του, ὁ προϊστάμενος, ὁ ὁποῖος δὲν παροτρύνει, δὲν
διορθώνονται εὐκολὰ τὰ πράγματα, ἡ τάσις μας νὰ διδάσκωμεν ἐντὸς τῆς αἰθούσης
καὶ ὅτι, ἀκόμη ὑπάρχει ἀκριβῶς εἰς τὸν ἄμεσον χρόνον τοῦ διδακτηρίου!!

Ἀθανάσιος Πόπορης

ΕΝΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Ἡ πολύχρονη παιδαγωγικὴ προσπάθεια τοῦ δασκάλου Παναγιώτη Β. Ιλίου ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν **παιδαγωγικὴ ἰδεολογία τοῦ Νέου Σχολείου**. Μὲ τὸν ὅρο **παιδαγωγικὴ ἰδεολογία** νοοῦμε τὸ σύνολο τῶν φιλοσοφικῶν, ψυχολογικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἀντιλήψεων, ποὺ μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ παιδαγωγοῦ συναιροῦνται σὲ κοσμοαντίληψη καὶ βιοθεωρία καὶ μεταστοιχείωνονται σὲ κίνητρο γιὰ δημιουργικὴ παιδαγωγικὴ δράση. Ἡ σύγχρονη παιδαγωγικὴ ἰδεολογία, τμῆμα τῆς εὐρύτερης κοινωνικῆς ἰδεολογίας, εἶναι ἀποτέλεσμα κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν προδῶν τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Ἐκφράζεται μὲ τὸν ὅρο **Νέο Σχολεῖο** καὶ μὲ τὸν ὅρο **Νέα Ἀγωγή**. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα οἱ ὅροι αὐτοὶ ἤχουν σὰν παιδαγωγικὰ συνθήματα καὶ προβάλλουν σὰν τὰ κύρια παιδαγωγικὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς. Τὸ περιεχόμενό τους; Ἄν καὶ γνωστό, ἄς τὸ συνοψίσουμε ἀκόμα μιὰ φορά:

Στην εποχή μας, με τις κοσμογονικές μεταβολές, τους κοινωνικούς σεισμούς, τα θαυμαστά πετάγματα και τα τεράστια άλματα της έπιστήμης, άναζητιέται και προβάλλει σάν ιδανικό ο **άκεραιωμένος**, ο λυτρωμένος από κάθε σκλαβιά και από όλα τα δεσμά άνθρωπος. Το ιδανικό αυτό άποτελεί την ούσία του **σύγχρονου άνθρωπισμού**. Μάχες για το σάρκωμα του ιδανικού αυτού είναι ο άγώνας της γυναίκας για την ίσοτιμία με τόν άντρα, οί άγώνες τών άδικημένων κοινωνικών τάξεων για την πολιτική, οίκονομική και κοινωνική δημοκρατία, ή πάλη τών άποικιών για έθνική ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση, ή κίνηση για την προστασία του άδικημένου και φτωχού παιδιού και για την άναγνώριση δικαιωμάτων στο παιδί, στο όποιοδήποτε παιδί, και προπάντων του δικαιώματος για όλόπλευρη—σωματική, πνευματική, ψυχική και ήθική—ανάπτυξη, άπό τη βρεφική του ήλικία ως τα χρόνια της ώριμότητας. Ένας άπό τούς κοινωνικούς θεσμούς, που φροντίζουν για την άρτίωση του κάθε παιδιού, άνάλογα με τις σωματοψυχικές του ικανότητες, σε υπεύθυνη προσωπικότητα, είναι και ή Παι-

δεία, είναι και το Σχολείο, με τις μικρές και τις μεγάλες βαθμίδες του. Μέσα στο σχολείο, που αδιάκοπα μεταρρυθμίζεται και μετασχηματίζεται, παρακολουθώντας έτσι τις ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές, το παιδί αποχτάει τον απαραίτητο όπλισμό για τη λύση των προβλημάτων της ένδοξης και της μελλοντικής ζωής: Αποθησαυρίζει γνώσεις, που το προσ- φέρει ή σύγχρονη επιστήμη, για την έρμηνεία του κόσμου και της ζωής, για τον όρθο προσανατολισμό στον άμεσο περίγυρο, με την ξεχωριστή έδα- φική μορφή του και με την ξεχωριστή ιστορική και πολιτιστική φυσιογνω- μία του. Άσκει τις παραγωγικές και δημιουργικές δυνάμεις του. Γίνεται ικανό, όπως λέει ο Γκαίτε, να βλέπει, ανοίγοντας καλά τα μάτια του, ό,τι είναι άξιο να παρατηρηθεί. Όξυνει τις αισθήσεις του, τις νοητικές του λει- τουργίες. Ακονίζει το αισθητικό κριτήριο και την ήθικη ευαισθησία του. Απαλλάσσεται από τον έγωκεντρισμό του και μορφοποιείται σε κοινωνικό πλάσμα, που έχει αναπτυγμένα υπερατομικά συναισθήματα και που σέ- βεται τις νομοτέλειες της κοινωνικής ζωής. Αγωνίζεται να άφομοιώσει όλες τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται γύρω του, στον κόσμο των ηλικιωμένων: την τεχνική του προφορικού και του γραφτού λόγου, την τεχνική της παρα- γωγής των αντικειμένων, την τεχνική του στοχασμού και των ήθικων πρά- ξεων. Μαθαίνει να σημασιολογεί και να αξιολογεί τις αλήθειες της έπιστήμης, τις φυσικές καλλονές και τα έργα της τέχνης, τις πράξεις τις δικές του και τις πράξεις των συνανθρώπων του. Προπονείται στο να έλέγ- χει και να αυτοελέγχεται. Στην πορεία του αυτή άγάλια άγάλια έξανθρω- πίζεται.

Έτσι το σύγχρονο σχολείο, με την επίδραση και το παράδειγμα του δασκάλου, με την όργάνωσή του, με την άτμόσφαιρά του, άποβλέποντας στον όλοκληρωμένο και άκεραιωμένο άνθρωπο, οδηγεί το παιδί στην άβία- στη προσαρμογή του στο συγκεκριμένο κοινωνικό περίγυρο. Χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό, όστερα από έπιλογή, τα έθνικά και πανανθρώπινα έπι- τεύματα, στην έπιστήμη, στην τέχνη, στην ήθικη, και τα μετατρέπει σε μορφωτικά άγαθά. Συνθέτει με αυτά τα Άναλυτικά του Προγράμ- ματα. Για την μετάγγισή τους στα παιδιά και για τη δημιουργία μιας ά- τμόσφαιρας, όπου το παιδί μαθαίνει να νιώθει σεβασμό και άγάπη για το άληθινό, το καλό, το ώραίο, άναζητάει καινούριες μέθοδες. Οι μέ-θοδες αυτές εύνουν την άβίαστη προσαρμογή του συγκεκριμένου άτομου στο συγκεκριμένο κοινωνικό περίβάλλο, με τα δικά του συγκεκριμένα προ- βλήματα, ξεκινώντας από τις μύχιες τάσεις του παιδιού και από την αυ- θόρμητη δραστηριότητά του, που εκφράζεται με το παιγνίδι.

Το σύγχρονο σχολείο, και προπάντων οι κατώτερες βαθμίδες του, όπως είναι το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Σχολείο, ξεπερνώντας τη νοη- σιαρχική και ήθικολογική μονομέρεια, που κληροδοτήθηκε από τους περα- σμένους αιώνες, δέν άσκει μονάχα άγωγή με την έπιστήμη και ήθικη άγωγή Άσκει ταυτόχρονα και αισθητική άγωγή. Αναγνωρίζει πως ή τέχνη—και σά δημιουργική δραστηριότητα και σάν πηγή ψυχικής εύφροσύ- νης και σά μέσο ψυχικού εύγενισμού—είναι ένα από τα πιο άποτελεσμα- τικά μέσα για την όλόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Θεωρεί τις δυό πηγές του ώραίου, τη φύση και την τέχνη—σε όλα τα είδη της—άναν- τικατάστατες παιδευτικές άξιες. Υίοθετεί έτσι τις άπόψεις του γερμανού ποιητή της έλευθερίας Φρειδερίκου Σίλλερ (1757-1805), που στα «Γράμ-

ματα για την αισθητική άγωγή του ανθρώπου» θεωρεί την Τέχνη σάν το καλύτερο μέσο για την ήθικη τελείωση του μοναχικού ατόμου, του λαού και της ανθρωπότητας. Η τέχνη, κατά το Σίλλερ, οδηγεί στην ήθικη τε- λείωση του ανθρώπου, στην έσωτερική έλευθερία, στη λύτρωση από το διχασμό της ανθρωπίνης ύπαρξης, από τη διάσταση ανάμεσα στο ιδανικό και στην πραγματική ζωή. Το ιδανικό είναι ή άρμονία, ή «ώραία ψυχή», που ένσαρκώνεται προπάντων στην άρχαιοελληνική γλυπτική. Πού όμως πραγματώνεται αυτή ή καθαρή άρμονία, όπου σμίγουν ο νοός με την άίσθηση, ή μορφή με τη ύλη; Στο παιγνίδι, στη δημιουργική όρμή, που προσανατολίζεται προς το ώραίο. Μόνο το παιγνίδι, υποστηρίζει ο Σίλ- λερ, έλεύθερο από κάθε σκοπιμότητα, οδηγεί τον άνθρωπο στην έλευθερία. «Ο άνθρωπος έχει χρέος με την όμορφιά να παίζει μόνο, και μόνο με την όμορφιά να παίζει. Γιατί ο άνθρωπος παίζει μόνο, όταν είναι άνθρω- πος με την πλέρια σημασία της λέξης, και είναι μόνο άκέραιος άνθρω- πος, όταν παίζει.»

Οι στοχασμοί του Σίλλερ για την τέχνη, το παιγνίδι και την αισθητι- κή άγωγή, που οδηγεί στην ήθικη τελείωση, δικαιώνονται και πειραματικά έπαληθεύονται από τη σύγχρονη ψυχολογία. Αυτή βρίσκει στενή συγγένεια ανάμεσα στο παιγνίδι και στην τέχνη:

Και το παιγνίδι και ή τέχνη είναι «σκοπιμότητες χωρίς σκοπό», δρα- στηριότητες, που ξετυλίζονται, χωρίς χρησιμοθηρικούς σκοπούς. Η συγκί- νηση, που προκαλεί ή τέχνη, ή αισθητική συγκίνηση, και το παιγνίδι είναι, και τα δυό, άποδράσεις από την πραγματική ζωή. Την αντικατασταίνουν μ' ένα κόσμο φανταστικό και πλασματικό, όπου κυριαρχούν οι μυθοπλα- στίες κι οι εικόνες. Το παιχνίδι και ή τέχνη συγγενεύουν άκόμα, γιατί άξιώ- νουν το όλοκληρωτικό δόσιμο του έαυτού μας. Και στο παιγνίδι και στην τέχνη δινόμαστε όλόκληροι. Και ή αισθητική συγκίνηση και το παιγνίδι καταλούν την άνάμνηση του παρελθόντος και την έγνια του μέλλοντος, συγκεντρώνουν, και τα δυό, όλο το ένδιαφέρο στο παρόν. Και τα δυό είναι καθαρή άπόλαυση.

Παρ' όλες όμως αυτές τις όμοιότητες ανάμεσα στο παιγνίδι και στην τέχνη, που μπορούν να μās οδηγήσουν στην πλάνη πως, άφου το παιδί είναι γεννημένος παίχτης, μπορεί, για αυτόν άκριβώς το λόγο, να είναι και γεννημένος καλλιτέχνης, υπάρχει μιά τεράστια διαφορά: Ένώ ο παίχτης δέν ένδιαφέρεται για το υλικό που χρησιμοποιεί και δέ φρον- τίζει να το μεταπλάσει σε έργο, που θα παραμείνει και θα έπιβώσει, ο καλλιτέχνης, άπεναντίας, κυριεύεται από τη φροντίδα ν' άφήσει πίσω του ένα έργο, που θα 'ναι όμορφο. Νά ένα στοιχείο άπαραίτητο στην τέ- χνη, που την άντιδιαστέλλει από το παιγνίδι: ή έξακολουθητική μέριμνα για την άρμονική μορφή, που άπαιτεί τη χρήση μιας τεχνικής υπέρμετρα πολύπλοκης. Η τέχνη είναι μιά ύψηλή ανθρωπίνη δραστηριότητα, κάτι δύσκολο. Για να φανερωθεί, άπαιτεί το ταλέντο και την ιδιοφυΐα, που δέ- χεται τους περιορισμούς μιας μαθητείας, μακρόχρονης και έπίπονης.

Η διαφορά αυτή ανάμεσα στο παιγνίδι και στην τέχνη θέτει περιο- ρισμούς στους σκοπούς της αισθητικής άγωγής μέσα στο σχολείο, προπάν- των στις κατώτερες βαθμίδες του. Σκοπός της αισθητικής άγωγής στο Νη- πιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο δέν είναι ο έξαναγκασμός όλων των παιδιών να γίνουν καλλιτέχνες. Αν και θα εύνει την έκκόλαψη και το φανέρωμα των προικισμένων με καλλιτεχνική ιδιοφυΐα παιδιών, που, κατά

1. Lucien Febvre: L'enfant et l'adulte. Encyclopédie Française: Tome XV. Education et Instruction.

2. Ε. Π. Παπανούτσου: Η ήθικη συνείδηση και τα προβλήματά της.

1. Lexikon der Pädagogik. 3 Band, σελ. 412-414.

2. G. Collin: Précis d'une Psychologie de l'enfant. Tome I. Théorie, σελ. 83-84.

τόν εύστοχο χαρακτηρισμό νεοέλληνα πολιτικοῦ, γεννιοῦνται μέ τή «σφραγίδα τῆς δωρεᾶς», θά ἀποβλέπει κυρίως στό νά ἐμπλουτίσει τήν αἰσθητική ἐμπειρία ὄλων τῶν παιδιῶν, νά καλλιεργήσει τὸ αἰσθητικὸ τους συναίσθημα, νά ἀναπτύξει τήν αἰσθητικὴ τους κρίση καί τὸ αἰσθητικὸ τους γούστο καί νά χρησιμοποιοῦναι τίς διάφορες μορφές καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος γιὰ τήν ὁλόπλευρη ἀνάπτυξή τους.

Ἔτσι ὅλα τὰ παιδιά, ἄλλα σὲ μικρότερο καὶ ἄλλα σὲ μεγαλύτερο βαθμό, θά γίνουν ἱκανὰ νά ἀναγνωρίζουν καί νά ἀποτιμῶν παντοῦ τήν ὁμορφιά, στὴ φύση, στὴ ζωή, στοὺς κληροδοτημένους θησαυροὺς τῆς τέχνης, λαϊκῆς καί προσωπικῆς.¹ Ἔτσι θά ἀναγνωρίζουν τὴ μεγάλη σημασία τῆς τέχνης γιὰ τὸν εὐγενισμό τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἡ τέχνη — ποίηση, μουσική, χορός, ζωγραφική, ἀρχιτεκτονική, γλυπτική, θέατρο, κινηματογράφος — εὐγενίζει καί ἐξυψώνει τὴν καθημερινή ζωή: Εἶναι πρῶτα πρῶτα μιὰ ἀνώτερη μορφή ψυχαγωγίας. Μᾶς ἀνακουφίζει καί μᾶς ἐπιτρέπει νά δραπέτεύουμε σ' ἕναν ἰδανικὸ κόσμον καί ν' ἀποξεχάσουμε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ βαρὺ φορτίο τῆς βιοτικῆς μέριμνας. Ἡ τέχνη ἀκόμα, κατὰ τοὺς ψυχαναλυτές, ποὺ ἀνανεώνουν τὴν ἀρχαία θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη γιὰ τὴν «κάθαρση τῶν παθῶν», μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ ψυχολογικὰ ἰζήματα τοῦ ὑποσυνειδήτου, ποὺ ἀναστέλλουν τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ ψυχικοῦ μας βίου. Ἡ τέχνη ἐξιδανικεύει τὴν πραγματικὴ ζωή, τὴν τελειοποιεῖ καί μᾶς προσφέρει πρότυπα ζωῆς πιὸ ἀγνὰ καί πιὸ ὕψηλά.² Μὲ τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση³ ποὺ προκαλεῖ, ὁδηγεῖ στὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς μὲ τὸ ρυθμὸ καί τὴν ἁρμονία. Ἐμπνέει στὸ ἄτομον τὴν ἀγάπη τῆς ἁρμονίας καί τοῦ ρυθμοῦ σὲ ὅλα τὰ φανερῶματα τῆς σωματικῆς, ψυχικῆς καί πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ αἰσθητικὴ ἐποπτεία, μὲ τὴν «ἐνσυναίσθηματικὴ» ταύτιση τοῦ θεατῆ μὲ τὸ θεώμενον ἢ τοῦ ἀκροατῆ μὲ τὸ ἀκροώμενον, ὁδηγεῖ στὴν κοινωνικοποίηση τῶν συναισθημάτων καί στὴν ὁμοψυχία.

Ἀφετηρία γιὰ τὴν αἰσθητικὴ καλλιέργεια στὸ Νηπιαγωγεῖο καί στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο εἶναι — πρέπει νά εἶναι — οἱ διαπιστώσεις τῆς σύγχρονης ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ. Πολλαπλές ἐρευνες ψυχολόγων καί παιδαγωγῶν πάνω στὴν αἰσθητικὴν ἐμπειρία τοῦ παιδιοῦ καί πάνω στὴν τάση του γιὰ καλλιτεχνικὴν ἐκφράση τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου ἔχουν ἀποκαλύψει τὰ ἀκόλουθα:

Ἀπὸ τὴν πολὺ μικρὴ του ἡλικία τὸ παιδί εἶναι εὐαίσθητο στὸ ρυθμὸ καί στὴν ἁρμονία. Τὸ βρέφος εἶναι εὐαίσθητο στὸ ρυθμὸ τῶν ἤχων. Ὅλοι ξέρουμε τὴ γαληνευτικὴν ἐπίδραση τοῦ νανουρίσματος. Ἀπὸ τὴ βρεφικὴ του ἡλικία τὸ παιδί κάνει μουσικοὺς αὐτοσχεδιασμούς, χορεύει καί παρασταίνει σκηνές ποὺ τὸ ἴδιο ἐπινόει. Χρησιμοποιεῖ τὸ ἰχνογράφημα, γιὰ νά ἐκφράσει τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον, γιὰ νά εἰκονίσει τίς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴ θέα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, γιὰ νά ἐξωτερικέψει τοὺς φόβους του καί τίς λαχτάρες του. Δείχνει ἰδιαίτερη ἀγάπη γιὰ τὰ χρώματα. Ὁ προφορικὸς λόγος, σὰν ποίηση, παραμῦθι καί ἀφήγηση, συγκινεῖ κι αἰχμαλωτίζει.⁴

Υπάρχει, λοιπόν, ἡ αἰσθητικὴ ἐμπειρία στὸ παιδί, σὰ σύνθεση τοῦ αἰσθητικοῦ συναισθήματος καί τῆς αἰσθητικῆς κρίσης καί σὰν πηγὴ τοῦ αἰ-

σθητικοῦ γούστου¹ καί μπορεῖ μὲ τὴν κατάλληλη ἀγωγή νά ἐξελιχτεῖ καί νά ἐμπλουτιστεῖ.² Ὁ Piaget μάλιστα διατυπώνει τούτῃ τὴν κάπως παρὰδοξη παρατήρηση: «...Στὸ πεδίο τῆς ἰχνογραφίας, τῆς συμβολικῆς ἐκφράσης, ὅπως καί στὴν πλαστικὴ ποράσταση, στὴ συμμετοχὴ του σὲ αὐθόρμητα ὁργανωμένες συλλογικὲς δραστηριότητες, ἀκόμα καί στὸ πεδίο τῆς μουσικῆς, τὸ μικρὸ παιδί πολὺ συχνὰ ἐμφανίζεται περισσότερο προικισμένο ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο παιδί... Τὸ μικρὸ παιδί αὐθόρμητα ἐξωτερικεύει τὴν προσωπικότητά του καί τὰ προσωπικὰ ἐσωτερικά του βιώματα, καί τοῦτο τὸ ὀφείλει στὰ διάφορα μέσα ἐκφράσης ποὺ ἔχει στὴν ἀπόλυτη κατοχὴ του, ὅπως τὸ ἰχνογράφημα, ἡ πλαστικὴ, τὸ συμβολικὸ παίγνιδι, τὸ τραγούδι, ἡ θεατρικὴ παράσταση (ποὺ μεγαλώνει ἀνεπαίσθητα μέσα ἀπὸ τὸ συλλογικὸ παίγνιδι). Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ — χωρὶς κατάλληλη καλλιτεχνικὴν ἐκπαίδευση ποὺ θά πετύχει νά καλλιεργήσει τὰ μέσα ἐκφράσης καί νά ἐνθαρρύνει τίς πρῶτες ἐκδηλώσεις τῆς αἰσθητικῆς δημιουργίας — θά ἀποβοῦν μάταια, γιατί ἡ δράση τῶν μεγάλων καί οἱ περιορισμοὶ τοῦ σχολείου καί τῆς οἰκογένειας ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τίς περισσότερες φορές νά ματαιώνουν ἢ νά ἐμποδίζουν τέτοιες τάσεις ἢ νά τίς ἐμπλουτίζουν.»³

Τὸ Νέο Σχολεῖο δὲν ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐθόρμησιάν τοῦ ὁποιοῦδήποτε μικροῦ παιδιοῦ, ποὺ μπορεῖ νά παραλληλιστεῖ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ δραστηριότητα τῶν πρωτόγονων. Στέκει μπροστὰ τῆς μὲ ἀγάπη καί σεβασμὸ. Ξεκινάει ἀπ' αὐτὴ σὲ κάθε παιδευτικὴ του ἐνέργεια. Τὴ θεωρεῖ ἰσοτιμὴ μὲ τὸ παίγνιδι. Τὴν ἀντικρύζει σὰν ἕνα φαινόμενο τῆς παιδικῆς αὐξήσεως καί σὰν ἕνα μέσον, ποὺ βοηθάει τὸ παιδί νά κατακτήσει τὸν κόσμον, τόσο τὸ δικό του ἐσωτερικὸ ὅσο καί τὸν ἐξωτερικόν. Ἡ παιδικὴ τέχνη εἶναι τότε μιὰ χρησιμοθηρικὴ πράξη, ποὺ βοηθάει τὸ παιδί νά ἀναπτυχτεῖ ἴσως ἕνα σημεῖο, ὡς τὴν πλέρια ἐξοικείωση μὲ τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον καί μὲ τὸν ἄμεσο ἐξωτερικὸν περίγυρον. Μόλις γίνῃ αὐτὴ ἡ κατάκτηση, τὸ παιδί στρέφεται πρὸς μιὰν ἄλλην· στρέφεται πρὸς τὸν κοινωνικὸν κόσμον καί πρὸς τοὺς μακρινοὺς ὀρίζοντες, καταπιάνεται μὲ πιὸ πολὺπλοκα ἀθλήματα. Γυρεύει νά βρεῖ μιὰ θέση στὸν κοινωνικὸν κόσμον, ἀρχίζει νά συγκρίνει τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς ἄλλους καί μὲ τοὺς ἐνήλικους, ἐπιθυμεῖ τὴν κρίση τους καί ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὰ καλλιτεχνικά του ἐπιτεύγματα. Ἀσυνείδως δημιουργοὺς τέχνης ἴσως τὴ στιγμή αὐτὴ, ἀρχίζει νά καταλαβαίνει, ὅσο προσεγγίζει στὴν περίοδο τῆς ὀριμότητος, πὼς ἡ τέχνη εἶναι δυσκολότατο ἄθλημα. Στὴν περίοδο αὐτὴ τὰ πιὸ πολλὰ παιδιά χάνουν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον γιὰ αὐτὴ δείχνουν ἐλάχιστα παιδιά, αὐτά, ποὺ ἔχουν καλλιτεχνικὸν ταλέντον καί ποὺ ἀργότερα θά γίνουν ἐπαγγελματίες καλλιτέχνες.⁴

(Συνεχίζεται)

Γ. Α. Βασιλόπουλος

1. H. Sourgen : Principes d'une éducation esthétique à l'école maternelle. L'éducation esthétique des enfants de 3 à 7 ans. Éditions Bourrelhier, σελ. 3.

2. G. Collin : Précis d'une psychologie de l'enfant. Tome I. Théorie, σελ. 86.

3. α) Ε. Π. Παπανούτσου : Αἰσθητική, Β' ἔκδοσις. σελ. 43-44. β) Λίζας Κόττου : Ἡ ζωγραφικὴ γιὰ ὅλους, σελ. 20.

4. C. Collin : Précis d'une psychologie de l'enfant. Tome I. Théorie, σελ. 84-85.

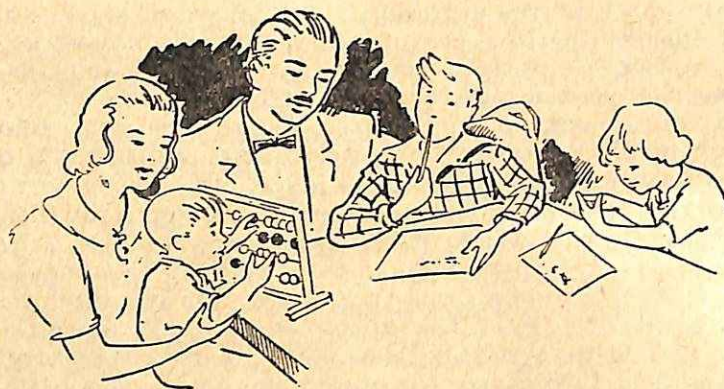
1. Καλλιόπης Μουστάκα : Τὸ ὥραϊον καί ἡ ἀγωγή.

2. Ν. Ἐξαρχοπούλου : Ψυχολογία τοῦ παιδός. Τόμος 2ος, σελ. 202, 204, 205.

3. Jean Piaget : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καί καλλιτεχνικὴ ἐκπαίδευσις (Μετάφρ. Θ. Γέρου). Περιοδ. «Παιδεία καί Ζωή». Τεύχος 80. Νοέμβριος 1959, σελ. 235.

4. Mme M. T. Maurette : L'éducation artistique. Pour l'ère nouvelle. 2 Trim.

1953.

ΣΧΟΛΕΙΟ & ΟΙΚΟ- ΓΕΝΕΙΑ

ΠΩΣ ΝΑ ΜΙΛΗΣΕΤΕ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΒΕΟΥΑΛΙΚΗ ΖΩΗ

Ποιές γνώσεις πρέπει να αποκτήσουν τα παιδιά
για τη σύλληψη, την έγκυμοσύνη, τη γέννηση.

Το νόημα και η αξία που οι γονείς δίνουν στην ένωσή τους, ο τρόπος με τον οποίο συζούν, ο τρόπος με τον οποίο αγαπιούνται, προσανατολίζουν τις εξηγήσεις που θα δώσουν στα παιδιά τους πάνω στα προβλήματα που θέτουν σ' αυτά ή σύλληψη, ή έγκυμοσύνη και η γέννηση.

Αν θεωρούν το παιδί, δημιούργημα και του ενός και του άλλου, σ' αμιά ζωντανή, χεροπιαστή έκφραση της αγάπης τους, σ' αν την κανονική κατάληξή τους, δε θα ντρέπονται ούτε θα νομίζουν αταίριαστο το να την εκμυστηρευτούν στο παιδί. Δε θα φοβούνται πια την περιφρόνηση ή την αηδία και θ' ακούσουν ίσως το παιδί να τους λέει:

«Ω, μανούλα, τώρα καταλαβαίνω γιατί οι γονείς αγαπούνε τόσο τα μικρά παιδιά τους.»

Η πραγματική τούτη μαρτυρία μπορεί να παραλληλιστεί με κείνη τη μητέρα που μιλούσε για τις «παγίδες της ζωής» ή με κείνον τον πατέρα που έλεγε στο κορίτσι του: «Δεν έχεις παρά να κοιτάξεις του σκύλου στο δρόμο.»

Ύστερα από μια στοργική και ειλικρινή εξήγηση, τα παιδιά θα κατανοήσουν πιο εύκολα το δεσμό που τα ένώνει με τους γονείς τους, έστω κι αν παροδικές ασυνενοησίες αναστατώνουν τα παιδιά ή τους γονείς. Θ' αποκτήσουν τότε μια ξεκάθαρη έννοια του τί είναι η οικογένεια.

I. Οι περιέργειες του παιδιού σας

Το παιδί σας είναι περίεργο: αγγίζει τα νέα αντικείμενα, τα κοιτάζει, τα γεύεται. Στην αρχή - αρχή έτσι διδάσκεται και μαθαίνει. Θα του το απαγορεύετε; Απεναντίας, το βοηθάτε στην πρώτη τούτη εξερεύνηση του κόσμου βάζοντας στα χέρια του αντικείμενα όχι επικίνδυνα· δίνετε ένα όνομα σ' ε,τι βλέπει.

Αργότερα, σ' ες θέτει ερωτήσεις: Γιατί; Πώς; Απαντάτε, εξηγείτε: είναι εύτυχισμένο συμμετέχοντας στη γνώση σας, κι εσείς είστε εύτυχισμένοι.

'Αποφεύγετε να του λέτε ψέματα.

Καμιά φορά, μια ερώτηση σ' ες φαίνεται δύσκολη, γιατί το κρίνετε υπερβολικά μικρό, για να καταλάβει· παραδείγματος χάρι: πώς λειτουργεί ή τηλεόραση; Επικριείτε μια σύντομη εξήγηση, μα δε δοκιμάζετε να το γελάσετε.

Είναι ανάξιο για σ' ες και για αυτό να το μαλώνετε για τις πολλές του ερωτήσεις, να μη του απαντάτε, να του λέτε ψέματα.

II. Μια μέρα το παιδί σας ρωτάει από πού έρχονται τα μικρά παιδιά.

Θα το γελάσετε σήμερα; Σήμερα κιόλας που το πρόβλημα που θίγει είναι σπουδαιότατο; Έχει εμπιστοσύνη σ' ες. Γιατί να διστάσετε; Γιατί να αναβάλετε για αύριο την εξήγηση, που σήμερα τη χρειάζεται; Απαντήστε του απλούστατα λέγοντάς του αυτό που επιθυμεί να μάθει: οι γονείς μπορούν να φτιάσουν, να δημιουργήσουν ένα μικρό παιδί.

Ίσως να 'χει ακούσει κιόλας να λένε πως τα παιδιά γεννιούνται μέσα σ' αλάχανα, σ' α λουλούδια, πως τα αγοράζουν σ' α μεγάλα μαγαζιά, ή πως τα φέρνουν σ' α πελαργό. Καταστρέψτε ευγενικά αυτούς τους θρύλους λέγοντας: «Αυτό είν' ένα παραμύθι, όπως το παραμύθι της Κοκκινισκουφίτσας.»

III. Η παρασιώπιση σοβαρός κίνδυνος

1. Αν δεν του απαντήσετε, χάνει μέρος από την εμπιστοσύνη του σ' ες, ανοίγεται ένα χαντάκι ανάμεσα σ' αυτό και σ' ες.

Θυμώμαι τούτα τα λόγια ενός κοριτσιού 14 χρονών: «Η μαμά μου πάντοτε με απογοήτευε. Έχω ε,τι μου χρειάζεται, με παραχαϊδεύει, και όμως δε μπορώ να της μιλήσω. Όταν ήμουνα μικρή, της έθεσα ορισμένες ερωτήσεις· ανήθήκε να μου απαντήσει· ήταν κακό το να μιλούμε για αυτά τα πράματα. Δε μπόρεσα ποτέ ύστερα να της μιλήσω ελεύθερα και είμαστε τώσα σ' αν δυο ξένες.»

Το κορίτσι αυτό αναδιπλώθηκε σ' αν εαυτό του και η ζωή έγινε τόσο δύσκολη σ' αν σπύτι, ώστε αναγκάστηκαν να το βάλουν σ' α οίκοτροφείο. Τότε όμως είχε την έντύπωση μ' ας τέτοιας εγκατάλειψης που κι αυτή η συνέχιση των σπουδών του έγινε αδύνατη.

2. Αν ευνοήσετε την επινόηση των φαντασιοκοπηματικών θεωριών πάνω στην έγκυμοσύνη και σ' αν τοκετό, το παιδί γίνεται όνειροπόλο, ανήσυχο, άστατο, ανίκανο να εργαστεί.

Γνώρισα πρόσφατα ένα αγόρι 9 χρονών, που μου το εμπιστεύτηκαν να το γιατρέψω από τη διάθεση για άταξιες, τη χυδαιότητα, τους θυμούς και τα ψέματα. Αυτό το πεισματάριχο και κακότροπο παιδί, που δεν υπακούει πια σ' αν μητέρα του, δεν ενδιαφερόταν παρά για τα απαγορευμένα βιβλία και περιοδικά. Από τον πόθο του να διαβάσει ε,τι ήταν «για τους μεγάλους», είχε χάσει κάθε όρεξη για την εργασία και για το σχολείο. Αφού μίλησε με τους γονείς του για τα προβλήματα αυτά ένωσε άμεση ανακούφιση. Έχει τώρα εξαιρετικά αποτελέσματα σ' αν σχολείο, αναζητάει τη συντροφιά των αδερφών του και παράτησε μόνο του τους κακούς φίλους που συναναστρεφόταν προηγούμενα παρά τις πατρικές επιτιμήσεις.

3. Το παιδί θα πληροφορηθεί και πολλές φορές θα πληροφορηθεί στραβά, μ' αναν τρόπο λίγο πολύ χυδαίο, από φίλους, στους οποίους με κανένα τρόπο δε θα θέλατε να εμπιστευτείτε την αγωγή του παιδιού σας, ή από βιβλία πολλές φορές αταίριαστα σ' αν ανάγκες του και στην ηλικία του και που διαβάζονται κρυφά.

4. Από όλα αυτά το παιδί θα διατηρήσει την έντύπωση πως είναι πράματα επαίσχυντα, βρωμερά. Η εκτίμηση που έχει σ' ες και σ' αν εαυτό του θα μειωθεί. Κι όταν θα μεγαλώσει, θα γίνει ίσως θύμα

τῶν ὑπερβολικῶν τύψεων τῆς συνείδησης, τῆς ἀνικανότητος ἢ τῆς ψυχαναγκαστικῆς νευρώσεως.

IV. Ὑπάρχει μιὰ ἡλικία ἰδιαίτερα εὐνοϊκῇ;

Οἱ γονεῖς ἀναρωτιοῦνται πολλές φορές σὲ ποίαν ἡλικία ὀφείλουν νὰ κάνουν τὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ· ἂν ὀφείλουν νὰ τὴν κάνουν μιὰ μόνο φορά ἢ σὲ δύο σταθμούς, στὸν πρῶτο ἐξηγώντας τὴν ἐγκυμοσύνη καὶ τὴ μητρότητα, στὸ δεύτερο, πῶς ἀργοπορημένο, δείχνοντας τὸ ρόλο τοῦ πατέρα.

Προσπαθεῖτε προπάντων νὰ κατανοήσετε τὸ πλῆθος σας, νὰ μάθετε αὐτὸ πὺς ἔχει ἀνάγκη καὶ νὰ τοῦ τὸ δώσετε στὴν κατάλληλη στιγμή. Δὲν ὑπάρχει ἡλικία πὺς μπορεῖ νὰ ὀρίσῃ προκαταβολικά. Ὅλα ἐξαρτιοῦνται ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ περιστατικά, ἀπὸ τὸ περιβάλλον οὗ ζεῖ.

Γενικά, ἓνα παιδί μεγαλωμένο ἀρκετετὰ ἐλεύθερα, θὰ θέσῃ ἐρωτήσεις γιὰ τὴ γέννηση ἀνάμεσα στὰ 4 καὶ στὰ 7 χρόνια. Ἡ περιέργεια στὴν ἡλικία αὐτὴ θὰ ἰκανοποιηθεῖ πολλές φορές ἀπὸ τὴ γνώση τῆς ἐγκυμοσύνης· φαίνεται ὅμως σπουδαῖο τὸ νὰ τοῦ δείξουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή, πὺς χρειάζονται ἓνας μπαμπὰς καὶ μιὰ μαμά, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἓνα παιδί. Προπάντων ὅμως μὴν ὀρίζετε χρονολογία, ἀκολουθεῖτε τὸ παιδί σας καὶ θὰ ἀποφύγετε ἔτσι νὰ τοῦ προκαλέσετε διαταραχές.

Πὺς τὰ παιδιὰ θέτουν τίς ἐρωτήσεις; Πολλές φορές μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀναμονῆς ἑνὸς μικροῦ ἀδερφοῦ ἢ μιᾶς μικρῆς ἀδερφῆς· μιὰν ἄλλη φορά ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ γεννοδόχημα μιᾶς σκύλας ἢ μιᾶς γάτας.

Περὶ τὸ νὰ κάνουμε ἐπίσημο μάθημα στὸ παιδί: ἀπαντεῖστε μὲ ἀκρίβεια σὲ ὅ,τι σᾶς ρωτᾷ, αὐτὸ εἶναι ὅλο. Αὐριο ἢ μέσα σὲ 3 μῆνες θὰ σᾶς ζητήσει μιὰ συμπληρωματικὴ ἐξήγηση.

Τὸ παιδί θὰ θελήσῃ νὰ μάθῃ: Πὺς καὶ ἀπὸ πὺς θὰ γεῖ τὸ θρέψῃ ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας; Ἀπὸ τὸ στόμα; Ἀπὸ τὸν ἀφαλό; Ἀπὸ τὸ πῶς μέρος τοῦ κορμιοῦ; Μήπως πρέπει νὰ γίνῃ ἐγχείρηση στὴ μαμά;

Μιὰν ἄλλη φορά θὰ σᾶς ρωτᾷ πὺς ἡ μαμά ἔγινε ἔγκυα. Μήπως γιὰτί ἔφαγε πάρα πολύ;

Τὸ παιδί πὺς μεγαλώνει στὴν ἐξοχή θὰ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ δεῖ ζῶα νὰ ζευγαρώνουν καὶ θὰ ἔναι πολλές φορές πῶς πρῶτα περιέργω παρὰ ὁ μικρὸς κάτοικος τῆς πόλης.

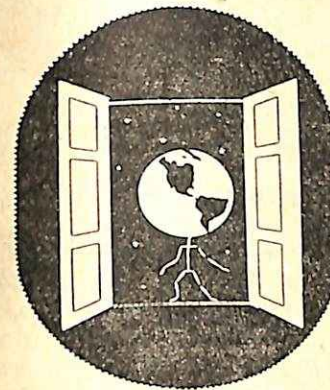
Ἀπαντεῖστε στὸ παιδί κάθε φορά πὺς σᾶς ρωτᾷ σχετικά. Δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε τίς ἐρωτήσεις.

Δὲν πρέπει νὰ ἀναβάλλουμε γιὰ ἀργότερα τὴν ἐξήγηση.

Τὸ καλύτερο εἶναι νὰ μὴν ἀναθέτουμε αὐτὴ τὴ φροντίδα σ' ἓνα ἄλλο πρόσωπο ἢ σὲ ἓνα βιβλίο, ὅσο καλογραμμένο κι ἂν εἶναι.

(Συνεχίζεται)

Dr. Andrée Dauphin
Μετάφρ. Γ. Α. Βασδέκη

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΟΥ FELBERTAL

(Ἀπὸ τὰ πεπραγμένα ἑνὸς παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης)

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ἀνάλυσις τοῦ προγράμματος τοῦ Werkschulheim

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ συνημμένου προγράμματος παραθέτομεν στοιχεῖα τινὰ εἰλημμένα ἐκ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Dr. Tremel, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰδικώτερον εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων τῆς κατ' ἔργον ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ μάθημα Οἰκονομικῆ τῶν Ἐπιχειρήσεων (Betriebswirtschaftslehre) περιλαμβάνει γνώσεις περὶ Δικαίου, Λογιστικῆς καὶ τηρήσεως διδλίων.

Τὸ μάθημα Γνώσεις Εἰδικότητος (Fachkunde) εἶναι συλλογικὸν διὰ τοὺς θεωρητικὸς κλάδους τοῦ ἐκλεγέντος ἐπαγγέλματος, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν Μηχανογνωσίαν (Machinenkunde), εἰς τὴν Μηχανικὴν Τεχνολογίαν καὶ Μορφολογίαν, εἰς θεμελιώδεις ἀρχὰς Ἡλεκτροτεχνικῆς καὶ Τεχνικῆς ὑψισύχων ρευμάτων, εἰς Τεχνικὴν δεκτῶν καὶ πομπῶν.

Τὸ Εἰδικὸν Σχέδιον (Fachzeichnen) ἐποικοδομεῖται ἐπὶ τοῦ Γεωμετρικοῦ Σχεδίου καὶ συμβαδίζει ἐπὶ τι διάστημα μετὰ τοῦ μαθήματος τῆς Παραστατικῆς Γεωμετρίας.

Ἡ Ἐργαστηριακὴ Ἐκπαίδευσις (Werkstättenunterricht), ἡ ὅποια παρέχεται ὑπὸ πεπειραμένων τεχνιτῶν, αὐξάνεται ἐκ τῶν 11 ὥρῶν, αἱ ὅποια προβλέπονται δι' αὐτὴν κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη τῆς δευτέρας βαθμίδος, εἰς 17 ὥρας κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς χειρωνακτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος τεχνικοεπαγγελματικῆς καταρτίσεως εἶναι:

1) Εἰδικὴ ἐπιλογή τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι «παιδιά - θαύματα», ἀλλὰ νὰ παρουσιάζουν κανονικὸν ὕψος ἐπιδόσεως.

2) Ἡ στερεὰ προεκπαίδευσις εἰς τοὺς κλάδους τῆς πρώτης βαθμίδος.

3) Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς μικρὰς μαθητικὰς ομάδας, αἱ ὅποια δὲν πρέπει νὰ περιλαμβάνουν περισσότερους τῶν 30 μαθητῶν εἰς τὴν κατωτέραν βαθμίδα καὶ 20 εἰς

τήν δευτέραν. Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ ἐργαστήρια δέον νὰ ἀσκήται μόνον καθ' ὁμάδας ὁκτώ μαθητῶν.

- 4) Προσκοπικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰς ομάδας κατωτέρας βαθμίδος.
- 5) Διαρκὲς συμβίωσις διδασκόντων καὶ διδασκομένων.
- 6) Ἀπουσία παντὸς ἄλλου περισπασμοῦ.

Ἡ ἐν συμβιωτικῇ κοινότητι ἀγωγή (Heimerziehung).

Αὕτη ἀποβλέπει, κατὰ τὸν εἰσηγητὴν Dr. Löw, Δ/ντὴν τῆς Σχολῆς, ἐκ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ὁποῖου ἀντλοῦμεν τὰ κατωτέρω στοιχεῖα:

1) Εἰς τὴν δημιουργίαν τοιαύτης καταστάσεως ζωῆς, ἡ ὁποία νὰ παρέχῃ εἰς τὸν τρόφιμον πάσας τὰς ἀναγκαίαις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σχολικῶν καθηκόντων αὐτοῦ δυνάμεις καὶ δεξιότητας. Ἡ εἰδικὴ φύσις τοῦ Σχολείου ἢ προκύπτουσα ἐκ τῆς συνενώσεως ἐργασίας τῆς χειρὸς καὶ Realgymnasium ἐπιβάλλει εἰς τὸν τρόφιμον ἀπαιτήσεις ἀνωτέρας τῆς τοῦ Realgymnasium ἐπιβαρύνουσα αὐτὸν μὲ ὑπέρμετρον ἐργασίαν. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιβαρύνσεως ὁ τρόφιμος ἔχει ἀνάγκη νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὑπὸ ἀσφαλῆ προστασίαν ἐντὸς τῶν κόλπων μιᾶς ὁργανικῶς ἀναπτυσσομένης κοινότητος· ἔχει ἀνάγκη τῆς προσωπικῆς ὁδηγήσεως ὑπὸ παιδαγωγοῦ, ὁ ὁποῖος νὰ δύναται νὰ ἀφιερῶνῃ εἰς ἕνα ἕκαστον μαθητὴν ἱκανὸν μέρος τοῦ χρόνου αὐτοῦ.

2) Εἰς τὴν διὰ τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς προετοιμασίαν τοῦ τροφίμου ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως διὰ τὴν κατάληψιν ἡγετικῶν θέσεων, εἰδικώτερον μάλιστα ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ καὶ τῇ Βιομηχανίᾳ.

Τὸ δίωμα τῆς γνησίας κοινότητος κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ τὴν ἐν τῇ μέλλοντι γενικὴν στάσιν τοῦ νέου ἀπέναντι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας.

Τὸ δίωμα τοῦτο διδάσκει εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐντάξεως εἰς τὸ εὐρύτερον κοινωνικὸν σύνολον, τὸν σεβασμὸν τῶν ἄλλων ἀνευ ἀπωλείας τῆς ἰδικῆς του ἀνεξαρτησίας, συνειδητοποιεῖ εἰς αὐτὸν τὸ περίπλοκον πλέγμα τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς ἀνθρωπίνης συνεργασίας καὶ καλλιεργεῖ εἰς αὐτὸν τὰς ἱκανότητας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ διαρκῶς ἐκδιομηχανουμένῃ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ τόσον ἀπαραίτητοι εἶναι.

Διάρθρωσις καὶ πραγμάτωσις τῆς ἐν συμβιωτικῇ κοινότητι ἀγωγῆς (Heimerziehung).

Βασικὴ μονὰς τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς εἶναι ἡ ὁμάς (Heimgruppe) ἀποτελουμένη ἐκ 10 τροφίμων τελούντων ὑπὸ ἕνα διδάσκαλον - ὁδηγόν. Οἱ νέοι ἐκλέγουν ἐλευθέρως τὴν ὁμάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνταχθῶν μετὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις τῶν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει. Ἡ ὁμάς συγκεντρώνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁμορρύτους ψυχικῶς καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου ἡλικίας τροφίμους χάριν τῆς ὁμοιογενείας.

Ὁ παιδαγωγὸς - ὁδηγὸς ἐφαρμόζει εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῶν προσκόπων (Pfadfinder): Πεζοπορεῖ μετὰ τῆς ὁμάδος του, κατασκευάζει καλύβας, διδάσκει ἀρχὰς πρώτων βοηθειῶν, συνεννοήσεως διὰ σημάτων, χαρτογνωσίαν καὶ ἄλλας χρήσιμους διὰ τὴν ἐν ὑπαίθρῳ ζωὴν γνώσεις.

Ἡ συμβιωτικὴ κοινότης (Heim) δὲν ἀντικαθιστᾷ τὴν οἰκογένειαν οὔτε πρέπει νὰ ἀντικαθιστᾷ αὐτήν. Ἀντιθέτως ὁ ὁμαδάρχης φροντίζει νὰ εὐρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ νέου καὶ νὰ ἀποστέλλῃ αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους τῆς κατὰ τὰς ἐορτάς.

Ἰδιαίτερα ἀξιολόγησις τῆς δημιουργικῆς κατασκευαστικῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς (Werken).

Ἰδιαίτεροι παιδαγωγικοὶ λόγοι ἐπιβάλλοντες τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐργασίας τῆς

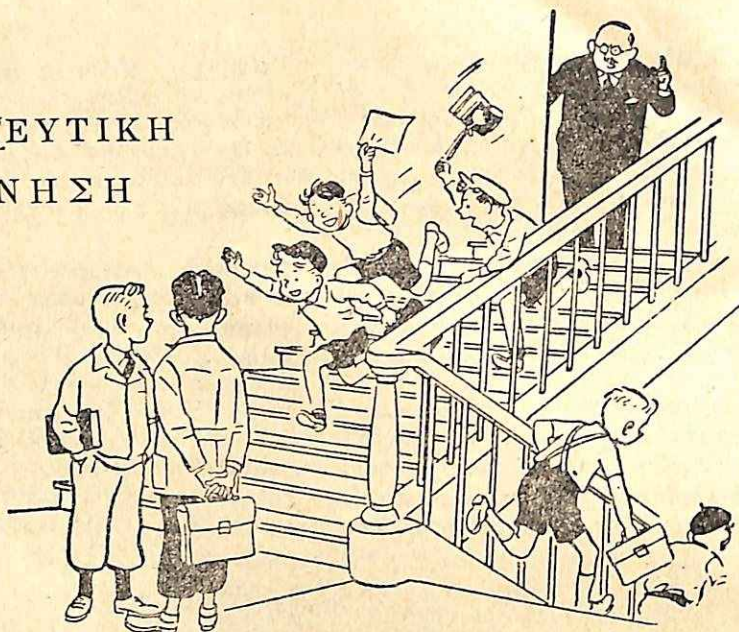
χειρὸς εἰς τὰ Σχολεῖα εἶναι, κατὰ τὸν εἰσηγητὴν Alois Schmidbauer, εἰδικῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν Τεχνικῶν, ἡ παρὰ τῇ σημερινῇ νεότητι παρατηρουμένη ἀμβλυνσις τῶν ἐνστικτικῶν, τοῦ αἰσθήματος τῆς ποιότητος καὶ τῆς κατανοήσεως τῶν ἀξιολογικῶν διακρίσεων, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν μηχανοποίησιν καὶ τυποποίησιν τῆς παραγωγῆς. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπιβάλλει τὴν ἀφύπνισιν τῶν δημιουργικῶν ἐνστικτικῶν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀξιολογικῆς γνώσεως καὶ τὴν δραστηριοποίησιν τῆς προσωπικῆς καταβολῆς.

Ἡ διὰ τῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς ἐκπαίδευσις ἐν Αὐστρίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν εἰσηγητὴν, δὲν ἀποβλέπει ἀπλῶς εἰς ὕλικους πρακτικοὺς σκοποὺς οὔτε εἰς τὴν ἀσκήσιν δεξιοτήτων τῆς χειρὸς οὔτε καὶ εἰς τὴν παροχὴν «τεχνικῆς» μορφώσεως. Ἡ σημασία αὐτῆς δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν τεχνικὴν ὁρθότητα καὶ τὴν ἀμεμπτον ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ διεισδύει βαθύτερον, διότι δι' αὐτῆς ἀποκαλύπτονται εἰς τὸν ἐργαζόμενον αἱ σχέσεις μετὰ τοῦ σκοποῦ, ὕλικου καὶ μορφῆς. Ἡ συνήθης παιγνιώδης ἀναστροφή μετὰ τῶν ὕλικῶν στοιχείων ἐρεθίζει μᾶλλον τὴν φαντασίαν, ἐνῷ ἡ ἐπιμελὴς ἐκτέλεσις ἔργου ἐξαναγκάζει τὸν τρόφιμον νὰ καταβάλῃ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, καὶ ἡ ἀνάληψις ἐκτελέσεως μιᾶς «γνησίας ἐντολῆς» φέρει αὐτὸν εἰς σύνδεσιν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν πραγματικότητα μακρὰν τῆς παιδιᾶς καὶ τῆς ψευδοκαλλιτεχνίας.

Κατὰ ταῦτα ἡ θεμελιώδης συμπεριφορὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης εἶναι κατὰ κύριον λόγον «μουσικὴ» ἐν τῇ εὐρυτάτῃ σημασίᾳ τοῦ ὅρου, τουτέστιν δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τεχνικῶς σκέπτεσθαι, ἀλλὰ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὕψιου ἀξιολογικοῦ βίου. Διὰ τῆς διαρθρώσεως καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς ἀναπτύσσεται τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ καθηκοντος ἐναντι ἰδεῶν, ὕλικῶν ἐργασίας, μορφῶν, τὸ πνεῦμα οἰκονομίας ἐναντι ὕλικῶν καὶ ἐργαλείων καὶ ἡ κοινωνικὴ στάσις ἐναντι συμμαθητῶν καὶ κοινωνίας. Ἡ πολύμορφος αὕτη ἀλληλοσυμπλοκὴ τῶν σκοπῶν ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀνάγκη, ὅπως ἡ παλαιὰ ὀνομασία τοῦ μαθήματος, Διδασκαλία δεξιοτήτων τῆς χειρὸς ἢ Χειροτεχνία (Handfertigkeitunterricht) ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ρήματος Werken, τὸ ὁποῖον σημαίνει δημιουργεῖν, ἀπεργάζεσθαι, κατασκευάζειν.

Ἡ τοιαύτη ἐργασία ἀσχεῖται εἰδικῶς εἰς τὸν πρῶτον τετραετὴ κύκλον τοῦ Werkschulheim καὶ ἀποτελεῖ προβαθμίδα τῆς καθαρῶς τεχνικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ δευτέρου κύκλου (βλ. συνημμένον πρόγραμμα), ἡ ὁποία ἀσχεῖται συστηματικῶς εἰς τὰ ἐργαστήρια.

Ἐξ ἄλλου ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς γενικῶς εἰς τὰ Σχολεῖα M.E. τῆς Αὐστρίας δικαιολογεῖται καὶ ἐξ ἱστορικῶν λόγων καὶ ἐκ τῆς ὅλης παραδόσεως τῆς αὐστριακῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ὁποία ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διεῖδε τὴν μεγάλην παιδαγωγικὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἀξίαν αὐτῆς. Ἀναφερόμενος μάλιστα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος ἀπὸ κοινωνιολογικῆς παιδαγωγικῆς σκοπιᾶς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Dr. Drimmel ἐτόνισεν ὅτι κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐμφάνσεως τῆς μηχανῆς χρόνους μετὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ κοινωνίαν ὑπῆρχε πλήρης ἁρμονία καὶ ἀνταπόκρισις, διότι ἡ μορφή τῆς παρεχόμενης τότε ἀγωγῆς ἀνταπεκρίνετο πλήρως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κλειστῆς πατριαρχικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία χαρακτηριστικῶς δὲν περιεφρόνει τὴν σωματικὴν ἐργασίαν, ἀφοῦ καὶ οἱ ἐκ γενετῆς εὐγενεῖς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διεξάγουν τὸν πόλεμον, ἡ δὲ γνώσις τοῦ ὕλικου ἐθεωρεῖτο ἐν γένει ἀπαραίτητος. Χαρακτηριστικῶς μάλιστα ὑπέμνησεν ὅτι καὶ ὁ Βολταῖρος ἀκόμη ἀπέβη ἐκ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, ὅπως παλαιότερον καὶ ὁ φιλόσοφος Spinoza. Οὕτω ἡ μετάδρασις ἀπὸ τοῦ σχολείου εἰς τὴν κοινωνίαν ἦτο ὁμαλὴ καὶ ἀπρόσκοπος. Ἡ δυσαρμονία καὶ ἡ σύγκρουσις μετὰ τὸν σχολεῖον καὶ κοινωνίας ἤρchiσεν ἀπὸ τῆς ἐμφάνσεως τῆς μηχανῆς, ἀφ' ἧς δηλονότι ἐσημειώθη ἀποξένωσις ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἐργασίας καὶ ἀντικατάστασις αὐτῆς ἀπλῶς διὰ τῆς Γυμναστικῆς. Ἀναφερόμενος ὁ Dr. Drimmel εἰδικώτερον εἰς τὴν μορφήν τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως ἐν Αὐστρίᾳ ἐτόνισεν ὅτι αὕτη, ἀνεξαρτήτως τοῦ κηρύ-

ΤΑ ΔΕΚΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

...Διὰ τὴν 10ετίαν, ποὺ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν σας συνεπλήρωσε τὸ περιοδικόν «Σχολεῖο καὶ Ζωή», δεχθῆτε παρακαλῶ καὶ τὰ ἰδικά μου συγχορη-

γματος τοῦ Karl Marx περὶ συνδυασμοῦ πνευματικῆς μορφώσεως καὶ χειρωνακτικῆς ἐργασίας, εἶχεν ἤδη προσανατολισθῆ ἀπὸ τῆς βασιλείας Φραγκίσκου τοῦ Α', ὁ ὁποῖος ἤσκει τὴν ξυλουργικὴν, εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς ολοκληρωτικῆς ἐναρμονίσεως θεωρητικῆς μορφώσεως καὶ ἀσκήσεως τῆς χειρὸς εἰς ἐπιτέλεσιν ἔργων πρὸς κατίσχυσιν ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ παραμένῃ εἰς τὸν αὐτὸν προσανατολισμόν, διότι ἀντιλαμβάνεται τὸ ἔργον αὐτῆς ὡς ἀποβλέπον εἰς σωματικὴν καὶ πνευματικὴν δλότητα, ἀποκρούουσα τὴν μονομερῆ ἀνάπτυξιν καὶ ἐξαρσιν τῆς μιᾶς διαστάσεως, ἥ ὁποία ἀφεύκτως ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐτέρας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διέπει καὶ τὸν νέον περὶ ἐκπαιδεύσεως Νόμον, ὁ ὁποῖος πρόκειται ἐντὸς ὀλίγου νὰ τεθῇ ἐν ἰσχύϊ, ἐνδυναμούμενη μάλιστα καὶ ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἐποχῆς.

Ἀναφερόμενος δ' Ὑπουργὸς εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν πείραμα τοῦ Werkschulheim ἐτόνισε ὅτι ὁ νέος οὗτος τύπος σχολείου συνδυάζει πάντα τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς ἀγωγῆς, ἥτοι μόρφωσιν θεωρητικὴν καὶ μουσικὴν, Vita communis διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ συγχρόνως ἐντονὸν ἀσκήσιν τῶν δεξιότητων τῆς χειρὸς εἰς ἐργαστήρια καὶ πραγματοποιήσιν ἔργων.

Οὕτω ἐν τῇ ιδέᾳ τοῦ Werkschulheim ἐμφανίζεται ἡ αὐστριακὴ Παιδαγωγικὴ οὐχὶ ὡς κατασκευαστικὴ προσπάθεια, ὡς προῦδν φιλοῦ ὀργανωτισμοῦ, ἀλλὰ ὡς Πράξις πρὸ τοῦ Λόγου (Tat vor dem Wort), ὡς γέννημα βαθυτάτης αἰσθήσεως τῆς ἐλευθερίας, τουτέστιν ὡς Παιδαγωγικὴ τῆς Πράξεως.

Καταλήγων δ' Ὑπουργὸς ἐτόνισεν ὅτι καθήκον τῆς ἀγωγῆς εἶναι, ὅπως ἐν μέσῳ τῆς συγχρόνου πολυαρχικῆς κοινωνίας ἀναχαιτισθῇ πλήρως ἡ πορεία τῆς διασπάσεως τῆς πνευματικῆς-σωματικῆς δλότητος, καὶ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν διαλυτικὴν δύναμιν τῆς διανοησιαρχίας (Intellektualismus) διὰ τῆς βαθυτέρας ἀναπτύξεως τῶν τριῶν θεμελιωδῶν ὑπαρκτικῶν τρόπων: τῆς πνευματικότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης ἐκ μιᾶς ἐνιαίας ἀρχῆς, ἥ ὁποία, κατὰ τὸν αὐστριακὸν Ὑπουργόν, εἶναι ὁ σημερινὸς ζωντανὸς ἄνθρωπος.

(Συνεχίζεται)

Ἀναστάσιος Γιανναρᾶς

τήρια, ἔστω καὶ καθυστερημένα, καὶ τὴν εὐχὴν συνάμα ὅπως τοῦτο συνεχίσῃ ἀπροσκόπτως καὶ μὲ διαρκεῖς βελτιώσεις καὶ ἐπιτεύξεις τὴν ἔκδοσίν του καὶ κατὰ τὴν νέαν 10ετίαν διὰ τὸ καλὸν τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας.

Ἑ. Μπασουκάς

Ἐπίτιμος Διευθυντὴς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

...Δὲν δύναμαι παρὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διὰ τὴν πνευματικὴν τροφὴν ποὺ μᾶς προσφέρετε διὰ τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ σας ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον δεκαετίαν. Ἀληθῶς μόνον μὲ τὰ προπολεμικά «Ἐκπαιδευτικά Χρονικά» εἰς ποικιλίαν καὶ ἀξίαν δύναται τοῦτο νὰ συγκριθῇ.

Ἡ μόνη ὁδός, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖτε εἰς τὰ διάφορα ρεύματα τῶν ἄκρων, ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν θέσιν καὶ τὴν πλέον ὀρθὴν κατευθυντήριον γραμμὴν. Ἀπὸ τὰ παλαιὰ πρέπει νὰ διατηρῶμεν πᾶν ὅ,τι ἐνέχει ἀληθείας Φυσικοῦ Νόμου καὶ ἀπὸ τὰ Νέα νὰ κρατῶμεν τὸ ἐπίσης ἀληθές καὶ πραγματοποιήσιμον.

Ἀλλὰ ἡ προσπάθειά σας οὕτῃ ὠφελεῖ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ σας ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων, δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ παραδειγματίζῃ, νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ παροτρύνῃ ἐντόνως πρὸς μίμησιν τοὺς νεωτέρους Σας.

Δι' ὅλα τοῦτα εὐχομαι ὀλοψύχως ὅπως οἱ μόχθοι Σας εὕρουν ἔτι μεγαλύτεραν ἀνταπόκρισιν πανταχόθεν καὶ ὅπως σᾶς ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἐορτάσῃτε μὲ ἐπισημότητα τὴν εἰκοσσετίαν του, ἔτσι θαλερὸς καὶ αἰσιόδοξος, ὡς εἴσθε ἀπὸ τότε ποὺ εἶχα τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω.

Κ. Ἀλιφιερᾶκης

Ἐπιθεωρητὴς Δημοτ. Σχολείων Α' Περίας Ἡρακλείου

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 10ετίας κυκλοφορίας τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ σας «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» δεχθῆτε τὰς εὐχαριστίας καὶ τὰ συγχαρητήριά μας.

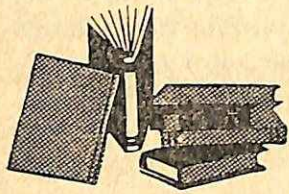
Τὰς μὲν εὐχαριστίας διὰ τὸ πολύτιμον ἐπιμόρφωτικὸν ὕλικόν τούτου, μὲ τὸ ὁποῖον παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἐκπαιδευτικοὺς νὰ ἐντρυφήσουν εἰς ψυχολογικά καὶ εἰς παιδαγωγικά θέματα, τὰ δὲ συγχαρητήριά μας τὰ θερμὰ διὰ τὴν καθ' ἑκαστον ἐκδοτικὸν ἔτος ἀνανέωσιν τῶν θεμάτων καὶ τῆς πρωτοτυπίας τούτων.

Διάπυρον τὴν εὐχὴν ἐκφράζομεν νὰ συνεχίσῃτε τὴν ἔκδοσίν του μὲ τὴν αὐτὴν πορείαν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ καὶ τῆς Παιδείας τοῦ λαοῦ.

Χαρίλαος Βενιζέλος

Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως

Τὸ ὑπὸ τὴν Διεύθυνσίν Σας παιδαγωγικὸ καὶ ἐπιστημονικὸν περιοδι-

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ένα γεωγραφικό ανάγνωσμα

Γ. Α. Χασιακού: Ταξιδεύοντας στην Παρνασσίδα. (Από τους Δελφούς ως την πυρά του Ήρακλέους).

Ο συγγραφέας Γεώργιος Α. Χασιακός, είναι γνωστός στον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας από διάφορες παιδαγωγικές μελέτες και εργασίες δημοσιευμένες στα εκπαιδευτικά περιοδικά. Στο βιβλίο του το κατορθώνει μέσα στις 128 σελίδες να μας δώσει μια πλήρη και σαφή εικόνα της Παρνασσίδος. Στα δέκα κεφάλαια που διαιρεί το βιβλίο του, αναφέρει όλα τα χρήσιμα στοιχεία (γεωγραφικά, ιστορικά, λαογραφικά, θρησκευτικά, οικονομικά, τουριστικά), που χαρακτηρίζουν την κάθε περιοχή και ενημερώνουν τον αναγνώστη. Την ανάγνωση του βιβλίου καθιστούν πολύ άνετη και επαγωγό ή ωραία δημοτική γλώσσα και το απλό ύφος του συγγραφέα. Τις αρετές του βιβλίου έπαυξάνουν ο συνημμένος λεπτομερής χάρτης της έπαρχίας Παρνασσίδος, ή πλουσία εικονογράφηση (35 εικόνες), ή ενημερωμένη λαογραφία και ή αρκετά καλαισθητική εμφάνιση. Το βιβλίο του, με τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει, μπορεί να χρησιμεύσει ως άριστο πατριδογνωστικό βοήθημα για κάθε διδάσκαλο και για τα παιδιά της περιοχής.

Α. Μ.

Κό υπό τον τίτλο «Σχολείο και Ζωή» συνεπλήρωσε μία δεκαετία από την ημέραν της έκδόσεώς του. Παρά τας δυσκολίας επί μίαν δεκαετίαν τώρα το έκλεκτο περιοδικόν Σας σκορπᾷ παιδαγωγική ακτινοβολία και έκπολιτιστική λάμψη στα πέρατα της Ελλάδος, ο αναγνώστης στις έκλεκτες σελίδες του περιοδικού Σας διαβάζει επιστημονικά ἄρθρα και παιδαγωγικές μελέτες έκλεκτων συνεργατῶν Σας και μένει κατάπληκτος από τή χάρη, τή δροσιά και τὸ ἐπιστημονικόν των κύρος. Ἰδιαίτερος δὲ δι' ἡμᾶς τοὺς διδασκάλους τοὺς εὐρισκομένους μακρὰν ἀπὸ κάθε ἐστίας πολιτισμοῦ και ἀπὸ κάθε ἐκπολιτιστικῆς κίνησης, τὴν πολύτιμη βοήθειαν τοῦ έκλεκτοῦ περιοδικοῦ Σας παρακολουθοῦμε τὴν Ἑλληνική και Διεθνή παιδαγωγική κίνηση καθὼς και τὴν πορεία τῆς Ἀγωγῆς των διαφόρων λαῶν.

Εὐχομαι ὀλοψύχως και κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τὸ περιοδικόν Σας νὰ σκορπίζῃ ἄπλετο και πλούσιο παιδαγωγικὸ φῶς και νὰ εἶναι ὀλόδροση και ἀκένωτη πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ διδασκαλικὸς κόσμος τῆς χώρας μας θὰ ἀντλή δρᾶσιν, ζωτικότητα, ἐνέργειαν, ἔμπνευσιν, θάρρος και βοήθειαν διὰ τὸ βαρὺ, δύσκολο, τραχὺ και ἀποστολικό του

Ἀθανάσιος Γ. Βαζάκας
Διδάσκαλος Καβαλλαρίου Ζαγορίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐλάβαμε τὰ παρακάτω βιβλία

1. Γ. Χασιακού: Ταξιδεύοντας στην Παρνασσίδα.
2. Εὐσ. Σταθοπούλου: Αἱ βιβλιοθήκαι (ἀτομικαί, σχολικαί, μαθητικαί, τάξεων, κοινοτικά, δανειστικά). Παιδαγωγική και κοινωνική μελέτη.

Μαθητικά περιοδικά και ἑφημερίδες:

1. Σχολικά χρονικά, τεύχος 65-66.
2. Νέο σχολεῖο, τεύχος 150.
3. Βιβλιοθήκη γονέων: ἀριθ. βιβλίου 120.
4. Κρητική Ἑστία, τεύχος 128.
5. Ὁ κόσμος τοῦ βιβλίου, ἀριθ. φύλ. 51.
6. Ἐπιθεώρησις γεωργικῶν ασφαλίσεων, ἔκδοσις ΟΓΑ, ἀριθ. 1, 1963.
7. Σταλαγματιές, μην. μαθητ. ἑφημερίς δημοτ. σχολείων Σητείας.

ΤΟ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Θὰ δημοσιεύσῃ σὲ προσεχῇ τεύχη τοῦ και τὶς μελέτες:

1. Γ. Α. Βασδέκη: α) Συμπεράσματα ἀπὸ μιὰ πρόσφατη συζήτηση γιὰ τὴ διγλωσσία στὴ Νεοελληνική Παιδεία.
β) Μνήμη τοῦ Παλαμᾶ.
2. Δημ. Χατζηγυλλέζου: Τὸ μάθημα τῆς ἱστογραφίας.
3. William G. Perry (Μετάφρ. Κων. Ἀλεξάντου): Τὰ πορίσματα τῆς ἐπὶ τοῦ προσανατολισμοῦ ἐπιτροπῆς: Ἐπὶ των σχέσεων ψυχοθεραπευτικῆς και προσανατολισμοῦ.
4. Δημ. Ἡλιοπούλου: Αἱ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις εἰς τὰ Πανεπιστήμια και ἡ ἐπιλογὴ των ἱκανωτέρων.

Σὲ προσεχῇ τεύχη ἐπίσης τοῦ «Σχολείου και Ζωῆς» θὰ δημοσιευτοῦν βιβλικά σημειώματα γιὰ κάθε βιβλίο ποῦ ἔχουν σταλῇ δυὸ ἀντίτυπα τοῦ στο περιοδικό.

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΓΕΩΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ
ΤΗΣ

ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Με άφθονες πρακτικὲς ἐφαρμογὲς γιὰ τοὺς λειτουργοὺς
στοιχειώδους μέσης καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ στὰ γραφεῖα
τοῦ περιοδικοῦ «Σχολεῖο καὶ Ζωή» — Περιχλέους 21 — Ἀθῆναι.

